

Fragmenten om (voor) te lezen voor onderbouw vmbo en praktijkonderwijs

EEN STUK! MEER

Fragmenten om
(voor) te lezen

EEN STUK!
MEER

Fragmenten om (voor) te lezen

Dit boek wordt u aangeboden door De Leescoalitie en is mede mogelijk gemaakt door het Nederlands Letterenfonds

www.leesstuk.nl

De Leescoalitie

Nederlands letterenfonds dutch foundation for literature

Amsterdam, januari 2020

Inhoudsopgave

Over duurzaamheid

10 Palmen op de Noordpool – Marc ter Horst
18 H@ck - Het instituut – Mirjam Mous
32 Groene voeten – Lotte Stegeman
40 Boreas en de vijftien vrienden – Mina Witteman
50 Windmolen – Kees Spiering
52 Verbeeldingskracht – Manu van Kersbergen

Over identiteit

58 Turis – Özcan Akyol
70 Survivalgids brugklas en puberteit – Caja Cazemier
78 Schaduw van de leeuw – Linda Dielemans
88 Blijf van me af! – Mohamed Sahli
96 Zee land – Sjaan Flikweert

Over oorlog

102 Een aap op de wc – Joukje Akveld
114 De vlucht van Omid – Lysette van Geel
124 Eenzaam in de oorlog – Martine Letterie
134 De brieven van Mia – Astrid Sy
146 kom – Hans Hagen
150 Oorlog zijn wij – Jörgen Gario

Over pesten

156 Alles wat ik voel – Stine Jensen
164 Wie ik ben – Emiel de Wild
176 Dex - over school en andere ellende – Mijke Pelgrim
188 Xinia's wraak – Lydia Rood
200 Genoeg – Kees Spiering
204 goed je te zien – Akwasi

Over sport

210 Ademloos – Gerard van Gemert
218 Vechtlust – Fernando Ricksen, Vincent de Vries
224 Match – Buddy Tegenbosch
234 Buitenspel – Margje Woodrow
246 This varkentje – Edward van de Vendel
250 Nu is alles goed – Luan Buleshkaj

255 Lesbrief 'Praten over boeken'

Beste docent,

Voor u ligt de bundel *Een STUK! meer*. Deze bundel bestaat uit teksten en fragmenten van recente boeken die geschikt zijn voor leerlingen in de onderbouw van het vmbo en het praktijkonderwijs.

Met dit boek kunt u op een leuke en toegankelijke manier met lezen aan de slag gaan. De Leescoalitie hoopt hiermee zowel u als uw leerlingen te inspireren om (verder) te lezen.

U weet als geen ander dat het soms lastig kan zijn leerlingen te enthousiasmeren voor boeken. Om u te helpen iedere leerling met een passend boek in aanraking te brengen, vindt u in deze bundel diverse genres en thema's. Naast fictie-fragmenten vindt u ook poëzie, spoken word en fragmenten uit non-fictie en biografieën. De fragmenten zijn onderverdeeld in thema's: duurzaamheid, identiteit, oorlog, pesten en sport. Na ieder fragment volgen suggesties om met het onderwerp aan de slag te gaan in de klas. Achterin de bundel geven we tips om over de voorleesfragmenten in gesprek te gaan. Deze tips zijn geïnspireerd op de methodiek van Aidan Chambers.

Online op www.leesstuk.nl vindt u nog meer materiaal ter ondersteuning. Er staan diverse filmpjes van auteurs waar u de fragmenten mee kunt inleiden in de klas. Ook is er aanvullend materiaal bij de lessen te vinden. Indien uw leerlingen meer willen lezen over een bepaald thema, zijn er online extra boekentips te vinden.

Nieuw dit jaar is dat deze bundel ook als e-book beschikbaar is voor bibliotheekleden. Voor uzelf, of voor uw leerlingen. De bundel is te

vinden via de website of app van de online Bibliotheek (www.online-bibliotheek.nl).

We hopen dat leerlingen door deze bundel gestimuleerd worden om verder te lezen. Als ze enthousiast zijn over het gelezen fragment: het boek waaruit het fragment afkomstig is, is uiteraard in de bibliotheek of boekhandel te verkrijgen. Van een aantal boeken is in de online Bibliotheek ook een e-book beschikbaar, dat staat aangegeven bij de boekbeschrijving.

Wij wensen u veel (voor)leesplezier!

De Leescoalitie*

* De Leescoalitie is een samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen, Stichting CPNB, de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen & Schrijven, het Nederlands Letterenfonds, de Vereniging van Openbare Bibliotheken en Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum. Sinds 2019 helpt de VriendenLoterij de Leescoalitie om de leescultuur in Nederland te versterken.

Duurzaamheid

Palmen op de Noordpool
Iedereen heeft het over klimaatverandering. Maar bijna niemand snapt het precies. In *Palmen op de Noordpool* vertelt Marc ter Horst je alles over klimaatverandering. Het is een verhaal vol vulkanen, mammoeten en stoommachines. Met smeltende gletsjers, verwoestende orkanen en gniffelende inktvissen. En met dappere wetenschappers die diep in ijs boren om te laten zien dat klimaatverandering van alle tijden is, maar dat de opwarming van nu toch echt een ander verhaal is. •

GOTTMER UITGEVERS GROEP

Palmen op de Noordpool

Marc ter Horst

Bekijk de introductie van Marc ter Horst op **leesstuk.nl**

Klimaatverwarring

In Zuid-Australië is een gebied met allemaal verlaten boerderijtjes. Van de meeste is niet veel meer over dan een paar half ingestorte muren. De boerderijen zijn niet lang bewoond geweest. Ze zijn gebouwd rond 1865. De boeren woonden nog maar net in Australië. Ze kenden het land nog niet goed. Ze wisten alleen dat het in het binnenland erg droog was en dat het dichter bij zee meer regende. Daarom moest een landmeter onderzoek doen naar de gebieden die geschikt waren voor de landbouw. Goyder heette de beste man. Hij ging op onderzoek uit en na een tijdje trok hij een duidelijke streep op de kaart. Ten noorden van die lijn is het te droog voor landbouw, zei hij. Maar ten zuiden ervan kun je gerust een boerderij beginnen.

Goyder had het nog niet gezegd of de regen viel met bakken uit de lucht. Ook ten noorden van de lijn

die hij had getekend. De eigenwijze boeren wisten genoeg. Ze bouwden hun boerderijen diep landinwaarts. In het gebied waar het volgens Goyder veel te droog was voor landbouw. Dat jaar was de oogst goed. Maar de jaren erna kreeg Goyder toch nog gelijk. Een voor een verlieten de boeren hun land en trokken ze naar het zuiden. Daar viel bijna ieder jaar genoeg regen voor een goede oogst.

De boeren hadden een vervelende fout gemaakt. Ze verwarden het weer met het klimaat. Als het ergens een keer regent of sneeuwt betekent het niet dat het daar altijd regent of sneeuwt. Het weer is grillig, het klimaat niet. Het weer gaat over de temperatuur en neerslag op een bepaald moment. Het klimaat gaat over het gemiddelde weer van minstens 30 jaar. Het is eigenlijk net als met mensen. Je kunt een heel vrolijk persoon zijn, maar soms heb je gewoon een slechte bui. Het klimaat is net zoiets als je karakter. Het weer is zoals je humeur.

Eén graad warmer

'Warmste jaar ooit gemeten', 'Droogste november', 'Langste hittegolf'. Het ene weerrecord na het andere gaat eraan de laatste jaren. Op zich zegt dat niks over het klimaat, alleen over het weer. Een bizar warme winter of een idiote hagelbui kan ook zonder klimaatverandering gebeuren. Maar als heel veel van die dingen vaak gebeuren, dan lijkt er toch iets aan de hand.

Marc ter Horst (1968) had vroeger twee lievelingsvakken: Nederlands en aardrijkskunde. Het beste van die twee werelden combineert hij in zijn schrijverschap: hij schrijft informatieve boeken over de aarde, natuur en duurzaamheid. Voor al zijn boeken kreeg hij prijzen, waaronder vier Vlag & Wimpels van de Griffeljury. Behalve leesboeken schrijft Marc voor schoolboeken, websites en musea en geeft hij lezingen en workshops over klimaatverandering. •

© DENNIS VLOEDMANS

Vergelijk het met een dobbelsteen. Je kunt best drie keer achter elkaar een 6 gooien. Bij elke worp heb je evenveel kans op een 6 als bij de vorige worp. Maar als je achter elkaar door bijna alleen maar zessen gooit, dan wordt het verdacht. Voor 3 euro kun je in de speelgoedwinkel verzwaarde dobbelstenen kopen…

Iemand die een paar keer achter elkaar een 6 gooit hoeft dus geen valsspeler te zijn. Maar als hij maar doorgaat met zessen gooien, ga je daar toch aan denken. Op dezelfde manier hoeft niet elk weerrecord de schuld van klimaatverandering te zijn. Maar met zoveel records op een rij moet er wel iets aan de hand zijn.

Op dit moment is de gemiddelde temperatuur op de wereld ruim 1 graad hoger dan in 1850. Vind je dat weinig? Denk dan maar eens terug aan de hockeystick. De laatste duizend jaar schommelde de temperatuur rond de 13,5 graden Celsius. Soms was het 13,3, soms 13,6. Maar veel gekker werd het niet. Boomringen en luchtbelletjes in ijsstaven lieten zien dat het zeker 10 duizend jaar lang rond de 13,5 graden bleef. Daarmee vergeleken is een stijging van 1 graad in nog geen 200 jaar dus belachelijk veel. En de laatste jaren gaat de stijging ook steeds sneller. Als het zo doorgaat is er maar 50 jaar nodig om er nog een graad bij te doen.

Eens in de vijf of zes jaar verschijnt er een dik rapport van het IPCC. Dat is een club van duizenden wetenschappers uit de hele wereld die onderzoek doen naar klimaatverandering. De wetenschappers zijn het lang niet over alles eens, maar ze moeten wel een gezamenlijk rapport schrijven. Daardoor krijg je een soort gemiddelde conclusies. Als een heleboel landen zeggen ‘klimaatverandering komt zeker door de mens’ en een paar landen zeggen ‘klimaatverandering komt

misschien door de mens', dan wordt de conclusie 'klimaatverandering komt uiterst waarschijnlijk door de mens'. Het laatste rapport van het IPCC telt bijna 5000 pagina's. Daarin zeggen ze dat de aarde aan het eind van de eeuw zeker 1,5 graad warmer zal zijn dan in 1850. Zelfs als we nu alle schoorstenen, uitlaten en koeien afsluiten. Dat gaat natuurlijk niet gebeuren. Maar misschien lukt het wel om de opwarming tot 2 graden te beperken. Dan moeten we met z'n allen flink aan de bak: kolencentrales sluiten, windmolens bouwen en minder hamburgers eten. Als we helemaal niks doen, lekker steenkool blijven stoken en bomen blijven kappen, dan komen we in 2100 meer dan 4 graden hoger uit dan in 1850.

Van 13,5 naar 17,5 in tweeënhalve eeuw. Dan groeit de hockeystick wel heel snel. Het klimaat is in het verleden vaker veranderd, maar zo snel nog nooit. De gevolgen van 4 graden opwarming zijn dan ook niet te overzien. En dan is die opwarming ook nog maar een gemiddelde. Er zijn plekken die minder opwarmen en dus ook plekken die nog meer opwarmen dan 4 graden. Maar hé, het is nog geen 2100. Je hebt best kans dat de opwarming ergens tussen de 1,5 en 4 graden uitkomt. Wel kun je nu al de gevolgen zien: gletsjers smelten, de zeespiegel stijgt, het weer doet raar. En dat is nog maar het begin.

Smeltende polen

In Groenland kun je de klimaatverandering horen. *Drup drup drup*. Het geluid van smeltend ijs. Verderop is geen *drup* meer te horen. Het wordt overstemd door kolkende rivieren die het smeltwater afvoeren. Met enorm geweld banen ze zich een felblauwe weg door het ijs. Dichter bij zee hoor je ook het piepen en kraken van platen ijs. Ze breken af van de gletsjer en drijven stilletjes de oceaan op, waar ze langzaam zullen smelten.

Gletsjers vind je overal waar sneeuw valt en het koud genoeg is voor de sneeuw om de zomer te overleven. Rond de Noordpool en de Zuidpool dus. Maar ook op andere plekken, vooral in de bergen. Want daar kan het ook koud genoeg zijn. Misschien heb je wel eens geskied op gletsjersneeuw. Misschien ken je de foto's wel van giraffen en olifanten met op de achtergrond de besneeuwde Kilimanjaro, midden in Afrika. Ook daar, niet ver van de evenaar, liggen gletsjers. Al is het de vraag hoe lang nog. Overal ter wereld worden gletsjers kleiner. In Zwitserland, Argentinië, Tanzania, Nepal… Dat heeft grote gevolgen. Miljarden mensen gebruiken de gletsjers als watervoorraad.

Op Antarctica en Groenland liggen de grootste pakken ijs. Ze liggen er al sinds het begin van de ijstijden, miljoenen jaren terug. Op sommige plekken is het ijs 3 kilometer dik. Er liggen complete gebergten onder verborgen. Ieder jaar wordt de laag ijs een stukje dunner. In de zomer smelt er meer ijs weg dan er in de winter bij komt. Dat komt natuurlijk doordat de temperatuur stijgt. Maar er zijn allerlei dingen die het smelten versnellen. Ze hebben rare namen als *moulins* en *cryoconiet*.

Moulins is Frans voor molens. Het zijn grote ronde holtes in het ijs waar het water als in een draaikolk in wegstroomt. Daardoor komt het smeltwater aan de onderkant van het ijs, waardoor dat ijs weer eerder smelt en in stukken breekt. Zo versnellen ze het smelten van de gletsjers. Cryoconiet is dat zwarte spul dat je wel eens op foto's van gletsjers ziet. Een dun laagje dat die mooie sneeuw een beetje smoezelig maakt. Het laagje bestaat uit stof van woestijnen, as van vulkanen en roet van fabrieken en auto's. Het is met de wind naar de polen gedreven. De zwarte plekken nemen meer warmte op dan het witte ijs. Daardoor smelt het sneller en ontstaan er zwarte gaten in het ijs. Nog een smeltversneller dus.

Op Groenland ligt de grootste plak ijs van het noordpoolgebied. Maar ook andere landen rond de Noordelijke IJszee zijn bedekt met gletsjers. De zee zelf is een groot deel van het jaar bevroren. Zo ver als je kunt kijken zie je pakijs, een soort aan elkaar gevroren ijsschotsen. Je kent het vast wel van die foto's met eenzame ijsberen. Elke zomer smelt een deel van het ijs weg en elke winter groeit het weer aan. Maar doordat de zomers en winters warmer worden, smelt er steeds meer weg en groeit er minder ijs aan. Volgens sommige voorspellingen zal het ijs in de zomer binnen een paar jaar zijn verdwenen.

Het noordpoolgebied heeft trouwens wel pech. Het warmt veel harder op dan andere gebieden op aarde. Eeuwenlang werkte het zeeijs als een beschermlaagje tegen de warmte. Met zijn witte kleur weerkaatste het ijs het zonlicht. Nu het ijs verdwijnt neemt de donkere zee veel meer warmte op. Bovendien komt de warmte vrij die onder het zeeijs opgeslagen lag. Heel warm is die natuurlijk niet, maar nog altijd warmer dan de ijslaag erboven.

Het zuidpoolgebied is in bijna alles het tegengestelde van de Noordpool. Als het zomer is bij de een is het winter bij de ander. Op de Zuidpool wonen geen ijsberen en op de Noordpool geen pinguïns. De Zuidpool is land omringd door zee en de Noordpool is zee omringd door land. Antarctica zou bijna als een kurk in de Noordelijke IJszee passen. Doordat ijs op land veel dikker kan worden, ligt er op de Zuidpool 10 keer zoveel ijs als op de Noordpool. Samen bevatten de twee tegenpolen meer dan 99 procent van alle ijs op aarde.

De Zuidpool is ook veel kouder dan de Noordpool. Dat komt doordat het zo'n grote landmassa is. Er is veel minder zee om de kou een beetje te verzachten. Bovendien is het er nogal bergachtig. Als je wel eens in

de bergen bent geweest, weet je dat het daarboven een stuk kouder is dan in het dal. De dikke laag ijs op Antarctica maakt het continent nog hoger en dus nog kouder. Gemiddeld is het er in de zomer net zo koud als in de winter op de Noordpool. Ongeveer 25 graden onder nul. In de winter kan het zo 60 graden vriezen. Dit maakt ook verschil voor het smeltende ijs. Op Antarctica moet het wel heel erg opwarmen, wil het ijs smelten. Wel zie je aan de randen van het land grote en kleine ijsplaten afbreken. Daardoor glijden de gletsjers erachter ook makkelijker de zee in. Die gletsjers zorgen dat de zeespiegel stijgt, want zij komen van het land af.

Door smeltend landijs stijgt de zeespiegel. Het water komt erbij. Smeltend zeeijs maakt voor de waterstand niks uit. IJsschotsen en ijsplaten drijven al op het water.

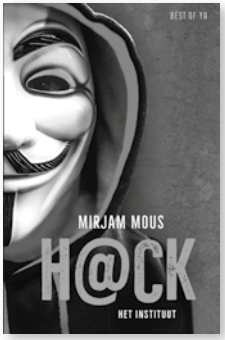
Lesopdracht

Opdracht 1:
De gevolgen van de opwarming van de aarde zijn schrikbarend. Nog lang niet iedereen is hiervan op de hoogte. Dat moet veranderen! Jij gaat samen met een klasgenoot een folder maken die informeert en waarschuwt. Je mag deze folder op papier of digitaal maken.

Je behandelt in ieder geval de volgende onderwerpen:

- Wat is klimaatverandering?
- Wat zijn de gevolgen, wat gaat er veranderen?
- Welke veranderingen merken we nu al?
- Wat kunnen we doen om de opwarming tegen te gaan?
- Gebruik tabellen, schema's, grafieken of afbeeldingen om de veranderingen duidelijk te maken.
- Let op de lay-out en het taalgebruik.
- Gebruik de informatie uit het fragment.

Opdracht 2:
Je gaat een kort verhaal schrijven. Je kiest of het zich afspeelt op de Noord- of de Zuidpool. Je gebruikt dus ook de eigenschappen van die pool. Jouw hoofdpersoon raakt in de problemen door de gevolgen van de klimaatverandering. Je kunt schrijven vanuit een mens, maar ook vanuit een dier. Leef je goed in en gebruik de informatie uit het fragment.

H@ck - Het instituut
Holden en Prissy leven in de nabije toekomst. De huidige wereldproblemen zijn opgelost en de nieuwe maatschappij lijkt ideaal. Als je je tenminste aan de regels houdt, en dat vindt Holden erg lastig. Hij wil echte avonturen beleven en niet enkel gamen. Wanneer hij een oude schuilkelder ontdekt, raakt hij diep in de problemen. Zijn zus Prissy komt er intussen achter dat niets is wat het lijkt. •

UITGEVERIJ VAN GOOR

H@ck – Het instituut

Mirjam Mous

Ik voel aan mijn brace. Een paar maanden geleden leek het nog een slim idee om de tracker eruit te laten slopen. Een enorm precies werkje volgens Willy, die er zonder een spier te vertrekken driehonderd dash voor vroeg. Ik had het er graag voor over, want zonder tracker kan ik overal ongemerkt rondstruinen. Willy waarschuwde me nog dat de noodknop op mijn brace dan ook niet meer zou werken, maar dat kon me totaal niet boeien. Geen tracker betekende vrijheid.

En daardoor zit je nu gevangen, sukkel. Misschien wel voor altijd.

Ik probeer de opkomende paniek weg te duwen. Niet in problemen maar in oplossingen te denken, zoals pa altijd deed. Die had vast wel geweten hoe hij hieruit…

Mijn camphone! Als het toestel de val heeft overleefd, kan ik die tracker aanzetten en iemand waarschuwen.

Ik kijk om me heen, maar ik lijk wel nachtblind. Iets met staafjes en kegeltjes, herinner ik me vaag.

Waarschijnlijk heb ik te lang door dat stomme gat naar het licht zitten turen en moeten mijn ogen nu eerst weer aan de duisternis wennen.

Geduld is niet mijn sterkste kant. Ik gooi de slaapzak van me af, ga op mijn knieën zitten en speur met mijn vingertoppen de omgeving af. Matras, matras, vloer...

Daar ligt iets!

Zodra ik de omtrekken van mijn camphone herken, slaak ik een juichkreet. Mijn stem weerkaatst door de ruimte. Ik tik met mijn duim en dan is er licht!

Gebroken licht, want er zit een enorme barst in het display. Ik wrijf eroverheen tot het glas warm genoeg is om zichzelf te kunnen herstellen. De barst krimpt tot een haarscheurtje en verdwijnt dan helemaal. Ik kan het display weer aflezen.

De ellendige streepjes in de linkerbovenhoek voorspellen niet veel goeds. Of eigenlijk moet ik zeggen: het gebrék aan streepjes. Ik strek mijn arm, maar het helpt niet. Dat ik overeind kom, maakt ook geen verschil. Als ik precies onder de opening in het plafond ga staan en me zo lang mogelijk maak, zie ik nog altijd hetzelfde.

Nul streepjes.

Deze grot is waarschijnlijk de laatste plek op aarde zonder bereik.

De hobbelige matras doet me wankelen. Mijn enkels zijn nog steeds niet helemaal bekomen van de klap en ik kreun van de pijn. Misschien ligt er nog

Mirjam Mous (1963) werkte jarenlang in het speciaal onderwijs voordat ze besloot fulltime schrijfster te worden. In 1998 verscheen haar eerste boek. Mirjam schrijft voor een breed publiek, maar is vooral bekend van haar jeugdthrillers. Ze wil met haar boeken iedereen aan het lezen krijgen, ook kinderen en jongeren die daar niet van houden. Ze probeert ze dus toegankelijk en met veel vaart te schrijven. •

meer, bedenk ik dan. Zijn hier niet alleen matrassen maar ook andere spullen gedumpt. Spullen waarmee ik een steiger kan bouwen, helemaal tot aan het gat in het plafond.

Voor de zaklampfunctie heb je geen bereik nodig. Ik zet hem in de felste stand en schijn met mijn camphone om me heen. Dit is niet de illegale stortplaats die ik had verwacht. Het lijkt nog het meest op een ondergrondse winkel. Overal staan stellingen met volgeladen schappen. Ik zie honderden literflessen water, in groepjes van zes op kartonnetjes samengepakt. Stapels dekens en handdoeken, rollen wc-papier – genoeg voor een jaar – zeep, witte trommels met rode kruisen erop, een paar fluitjes, pennen en papier, zakken vol theelichtjes en kaarsen, doosjes lucifers en wat aanstekers.

In de volgende kast liggen een hamer, een zaag, allerlei tangen, een primitief uitziende boor en gereedschappen waarvan ik niet eens weet wat je ermee zou kunnen doen. Maar ook touw in verschillende diktes, en tape.

Daarna komen de bogen en kokers met pijlen, een net, en dan een stel geweren met tientallen dozen patronen ernaast. Ik herken ze uit oude oorlogsfilms en van schietgames. Toch is het vreemd om ze hier in het echt te zien. Nogal angstaanjagend zelfs. Ik dacht dat alle wapens vernietigd waren – op de gummiknuppels en tasers van de handhavers na.

Ernaast vind ik een doorzichtige zak met stapeltjes papier, bedrukt met zwarte en groene inkt. Als ik de lichtstraal vlakbij houd, kan ik zien wat erop staat. Letters – steeds dezelfde S met een verticale streep erdoor – en portretten van diverse mensen. Ik herken een president van lang geleden en krijg zo langzamerhand het gevoel dat ik in een soort van *time hole* ben gevallen. Dit zijn betaalmiddelen uit de tijd dat er nog banken en pasjes bestonden!

Maar het indrukwekkendst zijn de eindeloos lijkende rijen blikken, gesorteerd op formaat en vorm. Verf, denk ik eerst nog, maar als ik

beter kijk, zie ik dat het een ander soort blikken zijn. Deze hebben geen deksel dat je met een schroevendraaier kunt openwippen, maar ringetjes om ze aan open te trekken. Op de viezige buitenkant staan bleke plaatjes en letters, die vertellen wat erin zit. Erwtjes, sardines, kidneybonen, knakworst, perzik, ansjovisfilets, ananas, leverpastei en tomatensoep...

Dit is voedsel. Geen yummy's, shakes of vita maar ongemanipuleerd voedsel, zoals mensen vroeger aten.

De adrenaline raast door mijn lijf en ik vergeet dat ik zwaar in de shit zit. Ik sta in een schuilkelder uit de oude tijd! Geen virtuele schuilkelder, maar een echte! Ooit heeft iemand deze spullen verzameld en hier opgeslagen om in geval van nood te kunnen overleven. Alles wat hier staat, komt uit de jaren voor de Grote Ommekeer, toen de mensen nog bang waren dat er een derde wereldoorlog zou uitbreken. Onze nieuwe leiders vertellen er elk jaar over, tijdens Happy Day.

Happy Day.

Mijn maag voelt ineens hol. Dat stomme feest is morgen al. En waarschijnlijk zal ik er voor het eerst van mijn leven niet bij zijn.

* * *

Ik heb mijn camphone op een pak wc-rollen gelegd. Met de bovenkant op een luciferdoosje, zodat de lichtstraal schuin omhoogwijst en een stellingkast verlicht.

Voor het eerst groeit er een sprankje hoop in mijn borst. De vloer is leeg. De matras staat op zijn kant tegen de muur. Ik hoef alleen de kast nog onder de opening in het plafond te schuiven en naar de bovenste plank te klimmen. Op die hoogte en zoveel dichter bij de buitenwereld heb ik vast weer bereik. Misschien kan ik zelfs de rand van het gat vastgrijpen, mezelf ophijsen en naar buiten klauteren.

Geloof je het zelf ? hoor ik pa vragen.

Ja, ik weet dat hij dood is. En nee, ik ben niet gek – in elk geval niet veel gekker dan de meeste mensen, al denken ze bij de kliniek van wel. Toch hoor ik pa soms nog, in mijn hoofd, en dan praat ik in gedachten met hem – zoals sommige mensen zeg maar met God of Allah praten. Alleen worden zij nooit naar een psychiater gestuurd…

Ik haal diep adem. Dan schroef ik mijn handen om de staanders van de stellingkast en ruk uit alle macht.

Rotding! Hij geeft nog geen millimeter mee.

Ik veeg de conservenblikken eruit om hem lichter te maken.

Ze vallen met een hoop gekletter op de vloer – op één irritante rotzak na, die het nodig vindt om op mijn rechterschoen te stuiteren.

Del Monte, 415 gram halve peren op sap.

Het voelt alsof een hamer mijn grote teen heeft platgeslagen.

Ik denk aan dokter Wendy. Ze liet me op een middag honderd stressflessen kapotgooien, terwijl ik alles en iedereen stijf mocht vloeken.

'Kloteperen op fucking zwaar sap!' Ik raap het blik op en smijt het tegen de muur.

Het helpt geen reet. Ik voel me hooguit belachelijk.

Terwijl ik mijn best doe om mijn kloppende rechterteen te negeren, omhels ik de zijkant van de stellingkast. Ik sla mijn armen om de twee staanders en vlecht mijn vingers in elkaar.

Trekken.

Geen beweging.

Ik ga met mijn volle gewicht achterover hangen, maar het kreng lijkt wel aan de vloer vastgelijmd. Om het beter te kunnen zien, pak ik mijn camphone erbij.

Het is nog erger. De poten van de kast staan in een soort bedje van beton.

Mijn hoop verschrompelt als brandend papier. Welke idioot heeft dit bedacht? Iemand met een fobie voor vallende kasten? Die gast

heeft harder therapie nodig dan ik.

De pijn in mijn heup en enkels begint weer op te spelen en ik ben ineens doodmoe. Met de zijkant van mijn schoen stoot ik voorzichtig een paar blikken opzij, zodat ik de matras weer op de grond kan laten vallen. Nog nahijgend ga ik zitten, met de slaapzak als een kussen in mijn rug.

Wat moet ik nou?

Een golf van zelfmedelijden welt in me op.

Stel je niet aan, zegt pa. Dit wil je toch graag? Echte avonturen beleven.

Ik rol het dichtstbijzijnde conservenblik naar me toe en bekijk het plaatje met ananasschijven. Echt eten. Als ik hier dan toch niet meer weg kan…

Mijn vinger heeft zich al onder het ringetje gewurmd. Ik trek het deksel open.

Gelig fruit in troebel sap met een overweldigend zoete geur.

Ik begin voorzichtig, met een piepklein likje alsof ik een kat ben. De vloeistof prikkelt mijn tong en schreeuwt ogenblikkelijk naar mijn hersens: meer! Gulzig schep ik de schijven uit het blik en prop ze in mijn mond. De ananas is slap en zacht en breekt in stukken. Mijn handen worden kleverig en het sap sijpelt over mijn kin. Het kan me niet schelen. Ik eet en drink tot het blik helemaal leeg is.

Al na een paar minuten krijg ik fucking veel spijt. Mijn buik voelt akelig opgezwollen en ik sterf van de dorst. Als ik mezelf maar niet vergiftigd heb! Die blikken zijn stokoud. Zenuwachtig check ik mijn brace, maar die geeft gelukkig geen sjoege. Er klinkt geen alarmpiepje, en ik lees ook geen ongevraagd medisch advies.

Ik duw mezelf omhoog en pak een fles water om de plakzooi van mijn vingers en gezicht te spoelen. Dan laat ik me weer op de matras zakken en droog mijn handen aan mijn broek.

Hoe lang zou je water kunnen bewaren?

In een verlaten schuilkelder doodziek worden is echt een verschrikkelijk slecht plan, bemoeit pa zich ermee.

Levend verbranden ook.

Ik neem niet de moeite om de houdbaarheidsdatum te checken. Daar is dit water toch al lang overheen, net als alle andere spullen in de kelder. Ik neem een flinke slok en daarna nog eentje. Het smaakt normaal, hooguit een beetje muf. Voor ik het weet, drink ik de halve fles leeg en laat een boer – iets wat eekhoorns trouwens niet kunnen.

Zo, dat lucht op. Nu die knellende broeksband nog…

Terwijl ik de bovenste knoop losmaak, slaat het klokje op mijn brace toch nog alarm.

In de polsband lichten rode letters op. *Therapie over 5 minuten.*

Is dat alles? Ik was even bang dat ik net als pa de pijp uit zou gaan.

Wat niet is kan nog komen, zegt zijn stem in mijn hoofd.

De grenzeloze moeheid van daarnet overvalt me weer. Straks kan ik nooit meer naar dokter Wendy. Nooit meer naar wie of wat dan ook. En hoe moet het dan met ma?

Ik ga liggen, trek de slaapzak over me heen en beeld me in dat ik niet in een of andere kloterige grot lig, maar thuis in mijn eigen bed.

Toen Prissy vanmorgen op de badkamerdeur bonkte, riep ik dat ze moest oprotten.

De epische laatste woorden van een stommeling.

Blijkbaar ben ik even weggedoezeld.

Niet even, maar meer dan een uur, als ik mijn ID-brace mag geloven.

Mijn buik doet geen pijn meer. Ik sla de slaapzak opzij en staar naar het plafond.

De muren rondom het gat zijn glad en hoog. Zelfs met klimijzers en touwen zou het een hele toer zijn om naar boven te klauteren.

Heeft er vroeger soms een touwladder gehangen? Of een ladder gestaan, die na al die jaren is vergaan? Maar waar zijn de resten dan gebleven? Het enige wat hier aan hout ligt, zijn de verrotte planken waar ik doorheen ben gezakt en…

Ik veer op. Misschien is dit de uitgang helemaal niet!

In het licht van mijn camphone haast ik me tussen de hoge kasten door. Heb ik iets over het hoofd gezien? Een trap die in de rotsen is uitgehakt met een geheim luik erboven. Of stangen in de muur, waarlangs je omhoog kunt klimmen.

Daar! Ik moet er al drie keer voorbijgelopen zijn, maar ik zie het nu pas hangen. Een soort zeildoek in dezelfde kleur als de rotswand, waardoor het nauwelijks opvalt.

Ik wens een trap, een deur, een uitgang en schuif het doek opzij…

Een tunnel!

Dan gaat de zaklamp van mijn camphone ineens uit en sta ik in het pikdonker.

* * *

Shit! De batterij is leeg!

Wat dacht je dan? zegt pa. Je camphone non-stop laten branden en dan ook nog in de felste stand…

Ja-ha. Ik stop mijn toestel weg.

En nu? Op de gok in het donker verder strompelen en dan maar hopen dat de tunnel naar een uitgang leidt? Maar wat als hij juist dieper de grond in gaat en ik in een of ander ingewikkeld grotten- en gangenstelsel terechtkom?

Categorie ergere manieren van doodgaan: eerst wekenlang in je eentje ronddwalen en dan toch nog sterven van honger en dorst.

Ik eet mezelf nog liever dood aan blikvoer.

Ja, doolhoven van glas, die vond ik als kind wel geinig. En de grote

doolhof in Funworld met zijn metershoge beukenhagen en de uitkijktoren in het midden. Pa heeft me wel eens verteld dat de tuinmannen vroeger een touw om hun middel knoopten als ze gingen snoeien. Het uiteinde maakten ze vast aan het hek bij de ingang, zodat ze snel de weg terug konden vinden. Anders bleef er niets van hun pauzes over, zei pa.

Tegenwoordig hoeven ze alleen hun gps in te schakelen. Die van mij is bijna tot op de millimeter nauwkeurig. Je hebt er alleen geen ruk aan als je met een lege camphone in een kelder zonder bereik gevangen zit, terwijl zo'n touw...

Misschien ligt er iets bij de gereedschappen wat ik kan gebruiken!

Ik laat het zeil terugvallen en loop half op de tast tussen de kasten door. Intussen probeer ik met mijn ogen de duisternis te doorboren. Rechts zie ik de vage vormen van conservenblikken. Links: nog meer blikken...

Dit moet de kast met gereedschappen zijn. Ongeduldig laat ik mijn vingers over de spullen wandelen en dan heb ik ineens een kaars vast. De lucifers en aanstekers liggen ernaast, dat herinner ik me nog.

Ik fik mijn duim bijna af, maar weet de lont toch aan te krijgen. Met de kom van mijn hand om de vlam loop ik opgewonden naar het volgende schap.

Ja, daar ligt een bolletje touw.

Als ik het in mijn zak stop, zie ik nog iets interessants. Een plat voorwerp met een lampje en een soort handvat. Een zaklantaarn uit het jaar nul?

Een geweldige zaklantaarn! Als ik een paar keer in het handvat knijp, gaat hij branden.

Ik blaas de kaars uit, maar houd hem wel bij me. Stel je voor dat mijn nieuwe knijplamp er net als mijn camphone de brui aan geeft. Deze keer wil ik op alles voorbereid zijn.

Aangezien ik geen slak ben die in noodsituaties drie jaar zonder eten kan slapen, lijkt het me slim om voedsel en water mee te nemen. Ik was dan wel beroerd van die ananasschijven, maar ik ben er niet aan doodgegaan. Waarschijnlijk moet mijn maag na zeventien jaar vita en shakes gewoon even omschakelen.

Ik ga voor een blik bonen, ansjovis en tomatensoep. Alleen, waar laat ik alles? Als ik ook nog die lamp wil vasthouden.

Ik schijn om me heen, op zoek naar iets waarin ik mijn spullen kan vervoeren, en dan zie ik wonder boven wonder in de hoek tegen de muur een stoffen zak staan. Een stuk rots, denk ik eerst nog, maar rotsen hebben aan de bovenkant geen zoom met een koordje erin. Een koordje dat de hele zaak dichtsnoert.

Ik trek het open en kijk in de zak.

Fakkels? Die zijn nog veel handiger dan kaarsen!

Als ik ze een beetje opzij duw, kunnen de blikken er gemakkelijk bij. Ik schuif de fles water ernaast. De kaars. Dan hang ik de geïmproviseerde tas aan het koord om mijn schouder. De aansteker bewaar ik in mijn broekzak. Het bolletje touw haal ik juist weer tevoorschijn. Ik knoop het uiteinde aan de kast die het dichtst bij de ingang van de tunnel staat en wikkel alvast een stukje af. Nog een paar keer knijpen voor voldoende licht…

Ik schuif het zeil opzij en stap de onderaardse gang in.

Het lijkt hier warmer dan in de grot, maar dat kan ook door de zenuwen komen. Mijn rug is klam van het zweet en het bolletje plakt aan mijn vingers. Voorlopig hoef ik niet te kiezen welke kant ik op ga. Waar ik een splitsing vermoedde, buigt de gang enkel naar rechts. Zodra ik de hoek om ben, krijg ik het gevoel dat ik langzaam maar zeker omhoogga en…

Mijn adem stokt. Zie ik dat nou goed?

Ik ga harder lopen, laat het bolletje touw vallen en gun mezelf niet

de tijd om het op te rapen. De lichtstraal beweegt schokkerig op en neer en dan…

Ja hoor, het zijn treden. Zes stuks om precies te zijn, en ze komen uit bij een luik in het plafond! Ik barst bijna uit elkaar van hoop en blijdschap, klem de zak tussen mijn voeten, leg de lamp op de bovenste tree en strek mijn armen uit.

Fuck! Dat rotding zit op slot.

Ik probeer het met mijn schouder open te duwen. Het hout kreunt en kraakt, maar geeft zich niet gewonnen. Ik heb een stok nodig om het luik open te breken. Of nog beter: een bijl, zodat ik het hele ding aan gort kan slaan. Maar die heb ik dus niet bij me.

Met tegenzin ga ik de tunnel weer in. De zak laat ik staan. Ik neem alleen de knijplamp mee en volg de uitgerolde draad op de grond. Mijn schaduw vergezelt me als een duister spook en mijn enkels voelen breekbaar als twijgen. Ondanks de warmte huiver ik.

Stel je niet aan, zegt pa. Je weet de weg en je kent de grot.

Toch voel ik iets van opluchting als ik het zeil weer zie hangen. Ik duw het opzij en stommel de schuilkelder in. Opnieuw loop ik tussen de lange rijen blikken door en passeer ik de kast met wapens. Alsof ik terug bij af ben.

Bij het schap met gereedschappen blijf ik staan. In de gauwigheid kan ik geen bijl ontdekken. Ook geen stok, trouwens. Maar wacht…

Er ligt wel een breekijzer!

Met hernieuwde moed ga ik de tunnel weer in. Als ik met het breekijzer zwaai, is mijn schaduw nog angstaanjagender dan daarnet. Alleen kan ik er nu om grinniken.

De avonturen van Holden, het gewapende spook.

Vastberaden klim ik de treden weer op en klem de voet van het breekijzer in de kier naast het luik.

En nou kracht zetten.

Er klinkt gekraak, en dan – yeah! – schiet ik ineens door het luik heen. Het gat is groot genoeg om mijn hand er doorheen te steken.

Ik voel een onverwoestbaar hangslot. Maar – shit, shit, shit – geen sleutel.

Opnieuw ga ik het hout met het breekijzer te lijf. Duwen. Wrikken. Soms moet ik even stoppen om het stof en de splinters uit mijn gezicht te vegen, maar ik blijf volhouden en vermorzel het hele luik stukje bij beetje en dan eindelijk, eindelijk is daar de bovenwereld weer!

Ik laat het breekijzer vallen. Met de zak in mijn armen en mijn ogen samengeknepen tegen het felle licht stap ik naar buiten. Of eigenlijk ben ik ook nog een beetje binnen, want ik sta tussen de resten van een huis. Het dak is compleet verdwenen en de muren worden door klimop overwoekerd. In het verrotte raamkozijn zit geen glas en de deur is uit zijn hengsels gevallen. Ik tuur door de opening in de verte, met mijn hand als een afdakje tegen de zon.

Ja, daar is het verbodsbord, waarlangs ik op het terrein ben gekomen!

Hoewel mijn grote teen klopt alsof er een hart in zit en mijn heup en enkels behoorlijk steken, voel ik me fantastisch. Ik gooi de zak met een ferme zwaai over mijn schouder, gebruik de deur als loopplank en strompel door het gras in de richting van het wildrooster.

In gedachten vlieg ik. Ik leef nog en ik heb een grot vol schatten ontdekt.

Lesopdracht

Opdracht 1:
Holden heeft een oude schuilkelder ontdekt. Hoe is hij hier terecht gekomen?

Schrijf het hoofdstuk vóór dit fragment. Gebruik de verschillen tussen zijn wereld en de tijd waarin de schuilkelder is ingericht. Jij (her)kent deze voorwerpen, maar Holden niet. Beschrijf dit in het hoofdstuk dat jij gaat schrijven. Welke rol speelt het veranderende klimaat hierin?

Opdracht 2:
Holden weet niet waar hij is en gaat op onderzoek uit. Gelukkig beschrijft hij in het fragment goed wat hij tegenkomt. Teken een plattegrond van de schuilkelder en de route die hij loopt in de grot. Gebruik alle informatie uit het fragment. Wat je niet weet en wel nodig hebt, bedenk je zelf.

Groene voeten
Het gaat niet zo geweldig met de aarde. Kinderen weten als geen ander dat we nú actie moeten ondernemen. Maar wat kun je zelf doen om de aarde groen te maken? Nou, best veel! In *Groene voeten* lees je alles over geniale groene oplossingen als zeewierburgers, waterstofauto's en verticale boerderijen. Maar ook over eenzame bananen en pukkelpompoenen, kledingruilmiddagen, adoptiekerstbomen en bijenhotels. Kortom: een superhandig boek over duurzaamheid vol praktische tips die je zelf kunt uitvoeren. •

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

Groene voeten

Lotte Stegeman

THUIS

Heel handig: je hoeft niet eens de deur uit om duurzaam te doen. Want bij jou thuis wemelt het van de energieverbruikers. En je kunt honderdduizend dingen doen om groener te wonen. 'Doe die deur eens dicht, het tocht,' is vast een bekende zin voor je. Of: 'Het licht op de overloop staat nog aan!' Misschien dat je al elk jaar meedoet aan warmetruiendag, waarbij het idee is dat je warme kleren aantrekt zodat de verwarming een graadje (of meer) lager kan.

Iedereen kan, kortom, zelf wel manieren verzinnen om thuis energie te besparen. Maar weet je ook wat nou echt de grote energieslurpers in je huis zijn? Koken jullie thuis op gas, met vuur dus? Enne, hoelang sta jij bijvoorbeeld meestal onder de douche?

De kans is heel groot dat jullie thuis gas en elektriciteit hebben. Je krijgt dat via een energiemaatschappij. En deze 'ouderwetse' manieren van ener-

gie krijgen zijn slecht voor de aarde. Aardgas is, zoals je al eerder las, een fossiele brandstof. Wetenschappers schatten dat de aardgasbronnen waar we nu bij kunnen al over zestig jaar op zijn. En de overheid wil dat we in 2050 bijna geen fossiele brandstoffen meer gebruiken. Als jij later volwassen bent, sta je waarschijnlijk dus te koken op een fornuis zonder gas.

Elektriciteit komt nu ook nog vaak van een heel vieze bron: een steenkoolcentrale. In Nederland staan vijf van die centrales die nog open zijn. De regering wil dat ze in 2030 allemaal dicht zijn.

Zitten we dan binnenkort in onze winterjassen op de bank te bibberen, bij kaarslicht en met een koude ovenschotel? Welnee, geen zorgen. Er zijn ook heel schone manieren om thuis energie te krijgen. Sommige mensen gebruiken die al. En over een tijd dus iedereen.

Groen of grijs

Groene of grijze stroom heeft niets met de kleur te maken. Stroom heeft geen kleur. Groen of grijs geeft aan waar de stroom vandaan komt. Grijze stroom komt van kolen- en gascentrales en kerncentrales, groene stroom van duurzame(re) bronnen. De zon, wind, water... Je kunt groene stroom hebben omdat jullie dak bezaaid is met zonnepanelen. Maar bijvoorbeeld ook omdat de energiemaatschappij die jullie stroom geeft die zelf uit een groene bron haalt. Zoals een windmolenpark.

Lotte Stegeman (1979) is schrijfster en journalist. Na jaren gewerkt te hebben als hoofdredacteur van *Kidsweek* en *7Days* fietste ze dwars door Amerika, van Florida naar Alaska. Tijdens die tocht reed ze langs snoeihard smeltende gletsjers en kneep ze steeds haar neus dicht als ze een stinkende koeienboerderij passeerde. Sindsdien probeert ze beter voor de aarde te zorgen. Ze schrijft boeken, journalistieke producties en allerlei teksten en verhalen – voor kinderen, jongeren én volwassenen. •

Schijnen maar!

Bijna alle apparaten in huis werken op elektriciteit: stroom. Dat komt nu meestal nog uit een energiecentrale die bijvoorbeeld op steenkool werkt. Maar er zijn ook andere, schonere manieren om stroom te krijgen. De zon is een geweldig voorbeeld. Niet voor niets zie je steeds vaker zonnepanelen op daken liggen. Die zetten energie van de zon om in elektriciteit. Als een huis zonnepanelen heeft, hangt er binnen ook ergens een kastje: een omvormer. Dat zet de energie om in stroom. Een teller houdt bij hoeveel de zonnepanelen opwekken. En die is weer aangesloten op de meterkast, waar stroomverbruik wordt bijgehouden. Die meterkast ziet zo hoeveel energie er binnenkomt. Allemaal energie die niet meer van de elektriciteitscentrale hoeft te komen.

Eind 2015 hadden 400.000 Nederlandse huizen zonnepanelen. Dat is 6 procent van alle huizen. Klinkt als heel weinig, maar het is wel vier keer zoveel als in 2010. Als dat aantal zo blijft groeien, gaat het hard met die panelen. Fijn, want energie van de zon is knalgroen. En hé, de zon raakt nooit op.

Laat maar waaien

Windmolens: nog zulke fijne wereldverbeteraars. Ze staan vaak in gebieden waar het behoorlijk leeg is, want daar vangen ze veel wind. In Nederland vind je er bijvoorbeeld een boel in Flevoland, waar kilometers grasvelden en akkers liggen. Ze kunnen ook in het water staan. In de Noordzee liggen nu vier grote parken met windmolens. In 2023 moeten dat er negen zijn. Het kost energie om een windturbine te bouwen, zoals zo'n grote windmolen genoemd wordt.

Maar net als zonnepanelen werkt die turbine hard genoeg om dat weer goed te maken. Hij draait zijn wieken ongeveer twintig jaar voordat hij vervangen moet worden. En in al die jaren wint hij ongeveer

tachtig keer zoveel energie als het gekost heeft om hem te bouwen.

Windmolens hebben wel een beetje last van hun imago. Sommige mensen vinden ze lelijk en noemen ze 'horizonvervuiling'. Ze maken ook behoorlijk wat herrie, waardoor ze logischerwijs niet te dicht bij huizen mogen staan. Toch kunnen we misschien maar beter gewoon aan windmolens wennen – op gepaste afstand dan. Want als we straks geen fossiele brandstoffen meer gebruiken, zijn de zon en wind keihard nodig. Van het idee dat die turbines de aarde een beetje redden, worden ze vanzelf al wat mooier.

WONEN IN EEN AARDE HUIS

Tussen de akkers, aan het eind van een doodlopend weggetje buiten het dorpje Olst, staat een groepje huizen. Geen rijtjeshuizen, geen flats, geen villa's. Ze lijken een beetje buitenaards. Lichtbruin van kleur, zonder verdiepingen, maar mét grote koepels erbovenop. Het zijn aardehuizen. Kendra (14) en Saïda (10) wonen er met hun ouders en twee broers.

De aardehuizen zien er niet alleen bijzonder uit. Ze zijn het ook. Een paar jaar geleden werden ze gebouwd door de bewoners. Die willen allemaal graag dicht bij de natuur leven, met fijne mensen om zich heen. En dan ook nog in huizen die zo duurzaam mogelijk zijn. Het is nog niet zover, maar de bedoeling is dat alle aardehuizen zelfvoorzienend worden. Dat ze bijvoorbeeld ál hun eigen elektriciteit opwekken en hun eigen water zuiveren. De huizen zijn gebouwd met duurzame en vaak tweedehands materialen. En het wemelt er van de zonnepanelen.

Superknus

Kendra, Saïda en hun moeder zitten in de zon voor hun huis. In de tuin wandelen kippen en kuikens. De open deuren van het huis laten de zon binnen. Er staan in totaal 24 huizen.

Saïda: 'Toen ze gebouwd werden, woonden wij op het bouwterrein in een caravan. Dat was superknus.'

Kendra: 'Toen het huis af was, wilden we in de caravan blijven wonen. We hadden helemaal niet meer ruimte nodig.' Maar hun vader en moeder hadden hun huis natuurlijk niet voor niets met hun eigen handen gebouwd.

Kippen

Kendra: 'Een paar mensen hier leven heel streng, die eten bijvoorbeeld veganistisch. Wij eten wel vaak biologisch en soms vegetarisch, maar niet altijd.' Meer in de natuur leven, dat was dé reden voor hun ouders om er te gaan wonen. En goed voor die natuur zorgen vinden ze heel belangrijk. Kendra: 'Ik weet niet zoveel van duurzaam leven als mijn ouders, maar het is wel heel goed om dit te doen.' Het gezin wil ook graag zelf groenten gaan verbouwen.

Saïda: 'Een stukje verderop is een gemeenschappelijke tuin. Daar groeien aardappels en frambozen.'

Kendra: 'En we hebben kippen. Maar die hebben het nog heel druk met hun kuikens, dus we moeten nog even wachten op eieren.'

Saïda: 'Ze lopen ook overal. Dus als ze eieren leggen, weet ik niet of we ze wel vinden.'

Geen rommel

Kendra: 'Er is hier geen straatverlichting zoals in normale buurten. We hebben onze eigen kleine lampjes. Er kunnen ook geen auto's in de wijk komen, die parkeren aan het begin. We hebben wel een brand-

weertest gehad, de brandweerauto kan erdoor als het moet.' Rommel, colablikjes of zo, die vind je in het gras rond de aardehuizen niet. 'Ik zou het meteen opruimen en vragen wie het weggegooid heeft.'

Zaagsel tegen stank

De huizen hebben allemaal water van hun eigen waterbron. Veel water is er niet nodig. Want de wc doorspoelen, daar doen de bewoners bijvoorbeeld niet aan. Ze zijn niet eens aangesloten op de riolering. 'We hebben een composttoilet,' zegt Kendra. 'Een emmer waar je gewoon zaagsel in gooit nadat je naar de wc bent gegaan.'

Saïda: 'Je hoeft dus ook niet door te trekken.'

Kendra: 'Het zaagsel helpt tegen de stank. En als je moet poepen, doe je gewoon wierook aan. Want we hebben nu nog een gordijn in plaats van een deur. Maar die komt ooit wel, hoor. En soms moet je nodig naar de wc en dan moet hij eerst geleegd worden. Maar dat is niet heel vaak.' Ze lacht: 'Mama en papa legen de emmer altijd. Als vrienden komen en ik vertel over het composttoilet, vinden ze het wel raar. Maar als ik vertel hoe het werkt en waarom we zo wonen, snappen ze het wel. Ik weet zelf meer van duurzaam leven sinds ik hier woon. Ook omdat ik nu veel ouder ben.'

Oud hout

Kendra geeft een rondleiding door het huis. 'Papa heeft oud hout van zijn werk meegenomen, daar hebben we de vloer van gemaakt.' Ze wijst: 'Kijk, die boomstam houdt de balk aan het plafond vast. Op deze muur zit leem en hier zie je dat in de muur stro zit, om te isoleren.' Bijna niks in het huis is nieuw gekocht. De vloeren zijn van oud hout, de badkamermeubels zijn tweedehands. Ze wonen met z'n zessen, en het huis is niet zo groot. Maar toch heeft iedereen een fijne plek. Kendra's slaapkamer ziet er heel kunstig uit. Eén muur is donkergrijs. 'Die is

nog niet af. Er moet nog een laag leem overheen,' zegt ze. Tien zonnepanelen zorgen voor een hoop elektriciteit. Een klein houtkacheltje maakt het huis in de winter warm, als het nodig is.

Het eindpunt van de rondleiding is de wc. Hij ziet er brandschoon uit. Je ruikt niks. De bak zaagsel staat ernaast. Een heel normale wc eigenlijk, want de emmer zie je niet, die staat verstopt onder een houten kast met een heel normale wc-bril erop. Maar eh, waar worden die emmers dan geleegd? Kendra en Saïda lopen om het huis heen naar de achterkant. Ze laten grote houten compostbakken zien. Eentje is gevuld met zaagselsnippers en een modderig goedje. 'Eh, nou ja, hier,' zegt Saïda lachend. Ruik je helemaal niks van.

Heel grote tuin

Wonen in een aardehuis heeft ook nadelen, maar niet veel, vindt Kendra. 'Onze muren zijn nu nog een beetje dun, soms word ik 's ochtends wakker van mijn broertje. Maar misschien zijn we ook wel een luidruchtig gezin. Ik denk dat we nooit meer gaan verhuizen, mijn ouders hebben dit zelf gebouwd. Ik zou het heel raar vinden. Ik ben blij dat ik hier woon, in deze gemeenschap en midden in de natuur. Het huis is niet superveel fijner dan een gewoon rijtjeshuis, maar zeker ook niet minder. We wonen eigenlijk gewoon in een heel grote tuin.' ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Iedereen in de klas schrijft een brief naar zijn/haar toekomstige ik over 20 jaar. Deze brief gaat in een teletijdmachine: een metalen blik dat begraven wordt en pas weer over 20 jaar opgegraven wordt. Het is belangrijk een goed tijdsbeeld neer te zetten hoe jij nu, in 2020, leeft. Ben je bewust duurzaam bezig of niet? Hoe ga jij om met verspilling? Denk je aan het klimaat? Hoe woon je? Hoe ga je naar school? Welke apparaten zijn voor jou onmisbaar?

Opdracht 2:
Het is 2040. Op de schoolreünie hebben jullie het teletijdsblik weer opgegraven. Jullie krijgen allemaal een brief van een klasgenoot. Lees deze en schrijf terug vanuit 2040. Hoe werken de apparaten in huis? Is er nog gas, elektriciteit en stroom? Hoe duurzaam leef je nu? Gebruik de informatie uit het fragment en bedenk zelf duurzame oplossingen.

Boreas en de vijftien vrienden
Boreas en zijn ouders zijn al ruim 600 dagen met hun zeilboot onderweg. Bladerend in zijn logboek valt zijn oog op alle namen die hij erin noemt: Mel op Sark, Aziz in Marokko en Isi op La Gomera. Hij heeft vrienden over de hele wereld, en hij ontmoet er nog meer. Kirsten, bijvoorbeeld, die meezeilt van Hawaii naar Tahiti en hem Polynesisch navigeren leert. En onderweg proberen ze een oplossing te vinden voor de plastic soep. •

Beschikbaar als e-book
UITGEVERIJ PLOEGSMA

Boreas en de vijftien vrienden

Mina Witteman

Oké, ik weet dat het een ingewikkeld verhaal is, van dat Polynesisch navigeren, maar ik ga het toch uitleggen, want het is megacool. Ik bedoel, je zult maar een keer verdwalen op zee! Die kans is misschien niet zo groot voor landrotten zoals jij, maar je weet het maar nooit. Ik had ook niet gedacht dat ik jaren over zee zou zwerven. En misschien nog wel jaren langer als we echt geen land vinden, want, eh... mijn vader heeft wel een beetje gelijk dat de oceaan onmetelijk groot is. Het kan zo misgaan. Nou ja, daar gaan we maar niet van uit.

Heel vroeger was Polynesië een van de grootste rijken ter wereld. Het strekte zich uit over de Stille Oceaan in een megagrote driehoek, van Hawaï in het noorden tot

Paaseiland in het oosten tot Nieuw-Zeeland in het westen. Niemand weet precies waar de voorouders van de Polynesiërs vandaan komen. Sommigen denken dat ze uit Zuidoost-Azië kwamen en anderen denken weer dat ze uit Zuid-Amerika kwamen. In ieder geval waren ze de beste zeevaarders ter wereld. Ze hadden kano's, die ze uit boomstammen hakten, en ze gebruikten zeilen om extra snelheid te krijgen. En ze gebruikten dus niet alleen de sterren, de maan en de zon, maar ook de stromingen, de golven en de wind om te bepalen in welke richting ze zeilden.
Hoe dat gaat met de sterren en de deining, de golven en de wind?
Zo:

Je draait een rondje om je as om de hele horizon te scannen. Een rondje is 360 graden. Dat rondje deel je op in 32 vakken ('huizen'). Ieder vak is dan 11,25 graden. Je bepaalt eerst waar het oosten is. Als je dat hebt bepaald, weet je ook waar het westen is, want het mooie van de zon, de maan en de sterren is dat ze precies 180 graden verderop weer ondergaan. Dus vind je het oosten, dan draai je je 180 graden om en kijk je naar het westen. De zon komt natuurlijk niet altijd precies in het oosten op, dat doet ze alleen op 21 maart en 23 september. Daar moet je rekening mee houden. Wij gingen op 3 april Polynesisch navigeren, dus de zon kwam toen nog heel dicht bij het oosten op.

Het noorden en zuiden vind je vervolgens door je armen uit te steken als je naar het westen kijkt. Rechts is het noorden en links is het zuiden. In het zuiden vind je

Mina Witteman (1959) werd geboren in Vught. Eigenlijk dacht ze dat ze architect wilde worden en huizen wilde bouwen. Maar al haar schetsen en tekeningen eindigden elke keer in verhalen. Toen ze dit ontdekte, verhuisde ze naar Amsterdam. Na een schrijfcursus bij Joke Linders wist ze wat haar te doen stond: ze moest spannende verhalen schrijven voor kinderen. In 2005 lag haar eerste jeugdroman in de boekwinkels. •

's nachts het Zuiderkruis, en in het noorden vind je 's nachts de Poolster. Vanaf die vier punten deel je de rest van de horizon in, en daar heb je ook 's nachts weer sterren bij om je te helpen.

Je kunt aan de sterren niet zien waar je precies zit. Dat kan alleen als je ze vergelijkt met hoe ze een nacht eerder stonden en je dus het verschil ziet. Vanaf Hawaï gezien staat de onderste ster van het Zuiderkruis even ver boven de horizon als de bovenste ster boven de onderste staat. Als je naar het zuiden reist, beweegt het Zuiderkruis steeds verder naar boven, tot het op de zuidpool recht boven je hoofd staat. Hoe dichter je bij Tahiti komt, hoe hoger het Zuiderkruis aan de hemel staat. Bij Tahiti in de buurt is de afstand tussen de onderste ster en de horizon ongeveer tien keer de afstand tussen de onderste en de bovenste ster. Zo kunnen we dus zien hoe ver we al zijn. Nou ja, als er geen wolken zijn dan.

Als je dat kompas in je hoofd hebt, kijk je 's ochtends waar de wind vandaan komt en uit welke richting de deining komt, zodat je ook weet of de wind en de golven je een bepaalde kant op duwen en hoe je moet varen ten opzichte van de wind om op koers te blijven. O ja! Als het 's nachts erg bewolkt is, kun je niet zien waar de golven en de deining vandaan komen. Dan moet je eigenlijk iemand als Hiu aan boord hebben, want Hiu kan zelfs voelen aan de boot hoe de stroming en de deining veranderen en daarmee in welke richting je vaart.

Dan komt het moeilijkste. Je moet land vinden. Tahiti is veel kleiner dan O'ahu. Daarvoor moeten we naar wolken en naar bijvoorbeeld vogels kijken. Landvogels dan, hè! Want er zijn ook vogels die altijd alleen maar over de zeeën zwerven (zoals wij dus een beetje). Die slapen drijvend op het water. Als je die volgt, een albatros of zo, vind je dus nooit land. Witte sternen of bruine sternen zijn de vogels die je moet zoeken. Dat zijn vogels die 's nachts terug naar het land gaan, en dan weet je dat je vlak bij land moet zijn. Ook wolken drijven vaak boven land.

Gelukkig liggen er veel eilanden in de buurt van Tahiti, dus als we op de goede koers blijven, vinden we er altijd wel een. Van daaruit kunnen we dan weer de weg naar Tahiti vinden.

Dag 683 – Stille Oceaan

Ik staar naar het witte zeildoek om het kompas. Ik heb het gemerkt, met een piepklein streepje op het wit en met een miniem klein krasje op het metaal waar het kompas aan vastzit. Ik wil niet dat mijn vader als hij wachtloopt – of als ik overdag een keer lig te slapen – stiekem op het kompas gaat kijken en dan misschien bij gaat sturen of zoiets. Eerlijk gezegd moet ik mezelf ook dwingen om niet heel even de kap van het kompas te halen nu Kirsten in slaap is gesukkeld, opgekruld in een hoekje van de kuip.

'Het is niet nodig, Mahalo,' zeg ik tegen de kip naast me, maar eigenlijk meer tegen mezelf.

Het hoeft niet. We hebben de route goed uitgezet. Hiu, die het ons heeft geleerd, heeft samen met Kirsten en mij alles doorgelopen: hoe we varen, waar we op moeten letten, wat de windrichtingen zijn, hoe de stromingen zijn. Ik herinner me nog precies de positie op de kaart van de eilanden van Hawaï: 21 graden noorderbreedte en 157 graden westerlengte. Onze eindbestemming Tahiti ligt op 17 graden zuiderbreedte en 149 graden westerlengte. Eigenlijk hoeven we dus alleen maar in een bijna rechte lijn naar het zuiden te varen, dan komen we er vanzelf. Nou ja, we zijn eerst een stukje naar het oosten gezeild en toen recht naar het zuiden. Dat is handiger.

Onderweg varen we door twee zones van passaatwinden, heeft Hiu verteld, de winden die altijd van oost naar west waaien, eentje net ten noorden van de evenaar en eentje ten zuiden. En daartussen zitten de doldrums, stukken waar soms wekenlang geen zuchtje wind te bekennen is. Tussen Hawaï en Tahiti is dat maar zo'n 150 zeemijl. Met

wind doe je dat in een paar dagen.

'Zonder wind,' zeg ik tegen Mahalo, 'duurt het eeuwen.'

Ik leun achterover en steek mijn benen door het stuurwiel. Volgens mij moeten we zo ongeveer bij de doldrums zijn, maar gelukkig hebben we nog steeds genoeg wind. Mijn voeten rusten tegen het voetstuk waaraan het stuurwiel vastzit. Bovenop is het kompas gemonteerd. De zon laat zich nog niet zien, maar er is al wel een klein lichtstreepje boven de horizon aan bakboord, aan mijn linkerkant. Voor de rest is het inktzwart, de zee en de hemel, op die langzaam oplichtende horizon aan de oostkant na.

De streep vertelt me dat we nog steeds in de goede richting varen. Op het midden van de dag zal ik het nog een keer controleren. Dan moet de zon in het zuiden staan, of eigenlijk bijna recht boven ons. Hoe ik weet dat we in de buurt van de evenaar moeten zijn? De wind komt ook uit het oosten, precies uit de richting waar de zon opgaat. Vanaf Hawaï komt de meeste wind vooral uit het noordoosten. Dan draait hij zo tussen 8 graden noorderbreedte en 8 graden zuiderbreedte naar het oosten. Dichter bij Tahiti draait de wind verder naar het zuidoosten.

Mijn tenen frunniken aan de onderkant van de kap. Zal ik heel even kijken? Gewoon voor de zekerheid? Of gewoon om te weten of we misschien al over de evenaar zijn?

Ik bestudeer Kirsten. Ze snurkt.

'Kirsten,' fluister ik zacht.

Ze wordt niet wakker. Ik duw even tegen haar voet aan. Geen beweging. Misschien snurkt ze nog iets harder.

Ik ga overeind zitten en duw mijn vinger onder het zeildoek, maar als ik hem omhoog wil schuiven, fladdert Mahalo op en landt boven op het kompas. Heel even wiebelt ze en lijkt ze bijna haar evenwicht te verliezen, dan laat ze zich zakken en nestelt ze zich op de halfronde

bol alsof ze een reuzenei uitbroedt. Met één zwart kraaloog kijkt ze me aan.

'Mahalo, Mahalo...' zeg ik. 'Dank je wel! Kun je gedachten lezen tegenwoordig? Ik dacht dat kippen daar veel te weinig hersens voor hadden.' Een grote golf, die onder ons door rolt, laat het grote stuurwiel door mijn handen glijden. Ik draai het weer terug om ons op koers te houden, terwijl mijn blik bijna als vanzelf naar het afgedekte kompas glijdt.

'Een helderziende kip,' mompel ik. 'Heb ik weer. Nou ja, ik wilde het zelf, en het gaat lukken.'

Mahalo houdt me nog steeds met één oog in de gaten. 'Tok,' zegt ze zacht. Dat zal wel zoveel betekenen als: blijf met je vingers van mijn kompasdoek af.

'Ja ja. Tok jij maar een eind weg,' zeg ik tegen haar. 'Als je maar geen eieren legt op dat kompas. Dan vallen ze kapot.'

'Wat?' mompelt Kirsten.

'Niks. Ga maar weer slapen.'

Ze komt toch overeind en veegt met haar vuisten in haar ogen. 'Ik ben een zeevrouw van niks,' moppert ze. 'Ik val steeds in slaap van al dat schommelen.'

Ik leun weer achterover. De zeilen staan mooi strak. De wind blaast er zachtjes in.

'Komt door de halve wind,' vertel ik haar. 'Dat betekent dat de wind vanaf de zijkant van de boot in de zeilen blaast. Een mooi windje, zegt mijn vader, al schoten we meer op toen de wind wat meer van achteren kwam, uit het noordoosten.' Ik tik even tegen een van de staaldraden, de stagen, die de mast overeind houden. 'Dat was een bakstagwindje. Da's een wind die schuin vanachteren komt dus.'

'Hé!' zegt ze. 'Denk je soms dat ik nog nooit gezeild heb?' Ze strekt zich op haar buik uit op de bank en doet haar ogen dicht. Binnen twee

seconden snurkt ze weer, haar armen onder haar hoofd gevouwen.

'Ik had het tegen Mahalo, hoor,' zeg ik tegen Kirstens slapende rug. Maar Mahalo heeft haar kopje ook in haar veren gestoken.

'Hé, wel blijven opletten, hè!' zeg ik. 'Zo word je nooit een goeie zeekip.'

Maar ik laat haar lekker dutten. Wachtlopen... Ze kunnen het beter wachtslápen noemen. Ik check mijn horloge. We moeten nog anderhalf uur, dan is het de beurt aan mijn vader. Ik zet het roer vast en strek me ook op mijn buik uit over de bank achter het stuurwiel. Maar net voordat ik in slaap sukkel, realiseer ik me dat de zee er vreemd uitziet. Niet donker, zoals gewoonlijk 's nachts, maar een soort van wit. Ik ga staan.

Dan zie ik het. Kluwens en kluwens van weggesmeten visnetten, scheepstouwen en een paar visnetdrijvers. Eindeloze stromen van plastic flessen en boeien en stootwillen en containers en zakken en...

'*Holy smokes!*' roep ik. 'Kirsten? Kirsten!'

Ze schiet overeind. 'Wat is er?'

'Moet je zien.' Ik strek mijn hand uit naar het water.

'Dat is... Dat is...' stottert Kirsten, maar ik ren al de kajuit in.

'Mam! Pap!' schreeuw ik. 'Kom snel! Mam!'

Bijna meteen racet mijn moeder hun slaapcabine in de voorpunt uit. 'Bo, wat is er? Zijn jullie in orde?' Een halve tel later staat ze naast me. Ze slaat haar arm om me heen.

'O nee! Dit is...'

'Plastic soep,' mompelt mijn vader, die achter ons staat.

Overal waar we kijken, drijft plastic troep. Echt óveral. En als de zon opkomt, zeilen we er nog steeds doorheen. Een grote zee van plastic troep, drijvend op het water en zwevend vlak onder het wateroppervlak. Kirsten moet ervan huilen. 'Dit kan nooit meer opgeruimd worden,' zegt ze. 'Het is te veel. Mensen weten niet wat ze doen.'

'Ik zou willen dat ze het zouden verbieden, het maken van plastic,' zeg ik.

'Dat zal wel nooit gebeuren,' zegt mijn vader. 'Het is te makkelijk, gebruiksvriendelijk en goedkoop en...'

'En onverwoestbaar,' zeg ik. 'En iedereen gooit het maar achteloos weg zonder erbij stil te staan dat het nooit afbreekt. De hele wereld raakt verstopt met plastic!'

'Ik kan het niet aanzien,' zegt Kirsten. 'Ik ga naar binnen.'

Samen met haar ga ik de kajuit in. Die prachtige, mooie oceaan, die alle kleuren blauw en grijs en groen kan zijn, waar miljoenen dieren en vissen in leven en ook ván moeten leven... Eén grote vuilnisbelt. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Dit fragment komt uit een boek dat onderdeel is van een serie, de zogenaamde Boreas-serie.

In dit fragment lees je waar Boreas zeilt en hoe hij een kompas gebruikt. Teken een landkaart van Polynesië waar hij nu zeilt. Naast de informatie uit het fragment kun je ook een atlas gebruiken. Kijk goed naar kaarten uit de atlas. Een legenda is heel belangrijk. Daarin wordt uitgelegd wat alles op de kaart betekent, zodat de kaart zelf overzichtelijk blijft.

Opdracht 2:
Boreas en Kirsten schrikken van de plastic soep die zij zien. Deze plastic soep is echt en vormt een bedreiging voor onze aarde. Bekijk op www.leesstuk.nl het informatiefilmpje.

Boreas en zijn familie willen in actie komen en vragen jouw hulp. Je kunt kiezen uit een van de volgende opdrachten. Je kunt deze samen met een klasgenoot uitvoeren.

- Breng in kaart wat de gevaren zijn van zoveel plastic blijven gebruiken.
- Er zijn gelukkig al veel acties om de plastic soep te verminderen. Breng deze acties in kaart.
- Bedenk zelf een actie om het gebruik van plastic te verminderen.

- Schrijf een protestlied of -gedicht om aan te geven dat mensen minder plastic moeten gebruiken.
- Maak een informatiefilmpje waarin je niet alleen informatie geeft over plastic soep, maar ook mensen oproept om minder plastic te gebruiken.
- Interview mensen uit jouw omgeving wat zij weten over plastic soep, de gevaren en hun aandeel hierin. Maak hier een verslag van.

Geen houden aan
Kees Spiering schrijft poëzie over het leven van alledag, met zijn kleine wondertjes, zijn verdrietigheden en zijn drama's, en zijn wonderbaarlijke ontmoetingen. Hij doet dat met de gevoeligheid, de verwondering en de fantasterij van een jongen van twaalf. Daarom is zijn poëzie voor iedereen van die leeftijd een bron van herkenning, bezinning, verrassing. •

QUERIDO

Windmolen

Uit: *Geen houden aan*

Kees Spiering

Windmolen

Vanmiddag met mijn vader
bij een windmolen gestaan.
IJzeren buis – we konden
ons erachter verschuilen –
heel hoog, met wieken eraan.
Een laddertje erlangs
dan kan iemand naar boven
gaan, als daar iets stuk is.

Als roeispanen draaiden de
wieken, als armen van
een zwemmer. Ze trokken
de wind uit de aarde
maalden hem omhoog
door de buis, bliezen hem
de weilanden over
zwaaiden hem urenlang na. •

Lesopdracht

Opdracht 1:
Zoek een foto van een windmolen. Vergelijk de foto met het gedicht. Herken je het gedicht in de foto? Wat is er precies hetzelfde en wat is anders?

Dit gedicht is gekozen bij het thema duurzaamheid. Hoe zie je dit thema terug in dit gedicht?

Opdracht 2:
Zoek een foto van een windmolen (of gebruik de foto uit opdracht 1). In de tweede strofe van het gedicht worden vergelijkingen gemaakt. Dan klopt wat er geschreven wordt niet meer met de werkelijkheid, met de foto. Verander de foto zo, dat deze weer klopt met het gedicht. Dit kun je doen door over de foto heen te tekenen, er plaatjes overheen te plakken of de foto digitaal te bewerken.

Kees Spiering (1958) publiceerde een kinderboek, vijf pöeziebundels voor de jeugd en drie poëziebundels voor volwassenen. Zijn werk verscheen in tal van (jeugd)literaire tijdschriften. Veel van zijn gedichten zijn opgenomen in bloemlezingen, onder welke Gerrit Komrij's *De Nederlandse Kinderpoëzie in 1000 en enkele gedichten*. Kees was leraar Engels en Nederlands en bedrijfsjournalist en is sinds 2007 fulltime schrijver, dichter en vertaler.

Verbeeldingskracht

Manu van Kersbergen

Het is makkelijk te geloven in een doemscenario van de toekomst. Ondanks dat wij als menselijke familie keer op keer bewijzen dat het wel goed komt. Althans als Luke Skywalker, The Black Panther, Ethan Hunt ofwel Tom Cruise komt. Maar Hollywood heeft geen invloed op de werkelijke afloop van ons script. En ik vrees dat Scientology ons niet verrijkt met het broodnodige oplossingsgerichte inzicht.

Nee. Daar is meer voor nodig. Meer ook dan politieke wil en kapitaal. Noem het lef, noem het ambitie of noem het een wens, het is hoe dan ook taal. Het vertrekpunt is het letterlijk uitspreken van de haalbaarheid van de missies in ons verhaal. Iedere uitdaging is namelijk gedoemd te mislukken als die bij voorbaat als onmogelijk wordt geschaald.

Denk dus niet teveel in onvolprezen onmogelijk-

heden of tenenkrommende tegenstellingen. Zorg dat duurzame oplossingen onlosmakelijk worden verbonden aan onze toekomstige vertellingen. Helemaal jij. Wie anders? Of wanneer dan? Want als jij je geen plotwendingen meer kunt verbeelden, wordt een dichter als ik pas bang.

En begrijp me alstublieft niet verkeerd. Ik ben alles behalve angstig geboren. En de uitkomst van onze toekomst ligt natuurlijk niet enkel in jouw handen. Maar zonder groene innovaties, gedragen door ons allen, is deze wereld wees; deze planeet ietwat verloren. Dus pluk de vruchten van je kennis, en blijf vooral ook geven, opdat jouw nalatenschap vruchtbaar moge zijn voor nog veel meer nieuw leven.

Duizendmalen krachtiger dan hopen op een goede afloop is namelijk denken, begrijpen en handelen in mogelijkheden. •

Manu van Kersbergen (1984) brak met zijn solodebuut *De Vloek Op De Overvloed* (2008) landelijk door als woordkunstenaar en muzikant. Naast zijn muzikale zoektocht, ontwikkelde Manu het radioformat SPOKEN dat hij vijf jaar presenteerde bij de landelijke zender FunX. In samenwerking met goede vriend en collega-dichter Derek Otte werd Uitgeverij Rorschach (2015) opgericht. Een platform dat de ambitie heeft om het werk van jonge, controversiële schrijvers te publiceren. •

Lesopdracht

Opdracht 1:
Schrijf uit deze tekst de woorden op die volgens jou bij het thema duurzaamheid horen. Zoek bij elk woord een passende afbeelding, bijpassende tekst, video of songtekst. Leg je keuze uit.

Opdracht 2:
Bekijk en beluister de voordracht van deze tekst op www.leesstuk.nl. Een deel van de tekst wordt voorgedragen als spoken word door de artiest zelf.

De schrijver/artiest heeft voor een bepaalde beat en een bepaald ritme gekozen. Jij gaat, alleen of samen met een klasgenoot, vier zinnen uit dit gedicht nu op een zelfgekozen beat en ritme vertellen.

Op YouTube kun je veel beats vinden, kijk op www.leesstuk.nl voor een voorbeeld. Om het gedicht goed voor te kunnen dragen, zul je moeten oefenen. Ook zul je een passend ritme op de beat moeten vinden. Zoek goed uit waar je je zinnen afbreekt en waar je de klemtoon legt. Herhaal je vier zinnen drie keer.

Identiteit

Turis

Turis is gebaseerd op het leven en vooral de jeugd van schrijver Özcan Akyol. Zijn ouders spreken geen Nederlands, en zijn vader is gewelddadig. Özcan wordt in alle zorgen van zijn moeder betrokken en weet niet wat er waar is van haar verhalen over zijn vader. Als hij een relatie krijgt, blijft hij zich afvragen hoeveel hij op zijn vader lijkt. Die heeft een andere vrouw in Turkije. Is hij zelf wel geschikt materiaal voor een relatie? •

Turis

Özcan Akyol

Hertaling door Eenvoudig Communiceren
(origineel verschenen bij Uitgeverij Prometheus)

Bekijk de introductie van Özcan Akyol op leesstuk.nl

Oktober 1992

Ik ga de woonkamer in. De gordijnen zijn halfdicht.

De televisie staat aan. Mijn vader Turis hangt achterover in een stoel, met een sigaret in zijn hand. Zijn vriend Orhan is er ook. Op tafel staat een fles drank. Ik wil snel doorlopen naar de keuken, naar mijn moeder.

Maar Turis zegt: 'Özcan, laat dat batje eens zien. Dat ding van tafeltennis.'

Vanavond doet onze school mee aan een toernooi.

Ik speel mee met twee jongens uit mijn klas.

'Ik heb het batje vanavond nodig', zeg ik.

'We eten het niet op, hoor', zegt Turis.

Ik pak het batje uit mijn tas. Ik geef het aan Turis.

Hij voelt aan het rubber. Hij tikt op het hout.

Hij geeft het aan Orhan. Ik zie aan hun ogen dat ze dronken zijn.

'Is dat ding geld waard?', vraagt Turis aan Orhan.

'Geen idee', zegt Orhan.

'Ik heb het geleend van school', zeg ik. 'Het moet terug.'

Ik trek het batje uit Orhans handen. Ik doe snel een stap terug, buiten het bereik van Turis.
'Die jongen is brutaal', zegt Orhan.
'Hij lijkt op zijn moeder', zegt Turis.
'Mag ik gaan?', vraag ik.
Turis knikt.

Ik ga naar de keuken. Ik verstop het batje in het kastje onder de gootsteen. Ik geef mijn moeder een kus op haar wang.
'Vanavond hebben we een belangrijk toernooi', zeg ik.
'Op zondag?', zegt ze. 'Als je maar niet in de modder gaat rennen. De wasmachine kan niet tegen zand.'
'Het toernooi is binnen, in een zaal.'
'Als je maar niet laat thuiskomt. 's Avonds lopen er dronken mensen op straat.'
'Die zitten hier in de kamer ook, mama.'

Ik ga de achterdeur uit. Op het pleintje voetballen kinderen uit de buurt. Mijn broer Mevlut en mijn beste vriend Ata zijn er ook.
Mevlut geeft Ata een trap tegen zijn kont. Meteen vliegen hun vuisten door de lucht. Maar het is meer stoeien dan vechten.
Ik ga op een rustig plekje op de grond zitten. Ik doe mijn schoenen uit. Mijn sokken zijn rood van het bloed. Ik trek ze voorzichtig uit. Mijn tenen zijn rood en dik. Er zitten rare bobbels op.
Ik ben de jongste thuis. Ik krijg altijd de oude

Özcan Akyol (1984) is schrijver en columnist. Na de mavo studeerde hij Journalistiek en Nederlands. Met de laatste studie is hij direct gestopt toen hij twee contracten bij zijn huidige uitgeverij kreeg, voor zijn debuut *Eus* en opvolger *Turis*. Naast zijn literaire werk is hij vaste columnist voor diverse dag- en weekbladen. Daarnaast publiceert hij van tijd tot tijd in literair voetbalblad *Hard gras* en schuift hij vaak aan als tafelheer bij *De Wereld Draait Door*. •

© ROGER NEVE

schoenen van mijn broers. Maar mijn voeten groeien harder dan die van hen. Mijn schoenen zijn dus altijd te klein. Daarom groeien mijn nagels in mijn tenen tot ze bloeden.

Moeders roepen dat het eten klaar is. Alle kinderen gaan naar huis. Mevlut en ik ook. Ik loop op blote voeten, met mijn schoenen in mijn hand. Binnen gaat Mevlut meteen naar boven, zonder Turis en Orhan te groeten. Ik loop snel door naar de keuken.
Mijn moeder roert in een pan soep.
'Waarom heb je geen schoenen aan?', vraagt mijn moeder.
'Mijn tenen doen weer pijn.'
Mijn moeder pakt een nagelknipper uit een la.
Ik moet mijn voet op haar schoot leggen. Ik moet even flink zijn, zegt ze.
'Arme jongen', fluistert mijn moeder. 'We hebben je tenen verpest.'
'Worden ze niet meer normaal, mama?'
'Jawel, als je groot bent.'
'Hoe lang duurt dat nog? Ik wil ook voetballen.'
'Tot je dezelfde maat hebt als Turis.'
Mijn moeder graaft met de nagelknipper in het vlees. Eindelijk vindt ze het stuk nagel dat voor de ontsteking zorgt. Ze knipt het uit mijn tenen.
Ik klem mijn kiezen op elkaar.
Ik heb nu minder pijn. Maar de echte test komt zo, als ik mijn schoenen weer aan moet.

Ik ga naar boven en kleed me om. Ik deel mijn slaapkamer met Mevlut en mijn andere broer Serdar. Mevlut leest een Donald Duck op zijn bed.
Ik weet niet waar Serdar is. Meestal verstopt hij zich ergens in huis.

Dan is het tijd om te gaan. Beneden pak ik het batje uit het keukenkastje. Mijn moeder geeft me drie pleisters. Voor als mijn tenen weer gaan bloeden.
Ik stop ze in mijn zak.
'De soep is klaar', zegt ze. 'Je hebt niets gegeten.'
'Dat lukt nu toch niet', zeg ik. 'Te spannend.'

Ik fiets naar school. Ik ben nog nooit alleen naar school gefietst. Zeker niet op zondag. En zeker niet om zes uur, als ik normaal op de bank televisie kijk.
Bij school staat de meester met zijn auto te wachten. Ramon en Carlos zijn er al.
'Precies op tijd', zegt de meester.
Tien minuten later zijn we bij de sporthal.
Het gebouw is een groot, betonnen blok. Het is veel triester dan ik had verwacht. Dat heb ik vaak: in mijn fantasie maak ik alles mooier. Ook nu ben ik in de val van mijn fantasie getrapt. Maar de spanning die ik voel, is echt.

Er is al best veel publiek in de sporthal. De meester haalt drinken voor ons.
'Shit', zegt Carlos. 'Een van de andere teams heeft jongens uit Cambodja.'
'Nou, en?', zeg ik. 'Wij hebben een Spanjaard en een Turk.'
'Daar gaat het niet om. Aziaten zijn supergoed in tafeltennis. Die groeien daarmee op. Net zoals jij opgroeit met knoflook.'
'Wij eten ook vaak peterselie en uien.'
'Het was een grapje. Maar serieus, tegen Aziaten zijn we kansloos. Vooral tegen Chinezen.'
Ik wijs naar een jongen. 'Is dat een Chinees?', vraag ik.

'Die telt niet. Die is geadopteerd.'
'Die dan?'
'Shit. Ja, hij is goed.'
'De eerste wedstrijd is tegen De Schakel', zegt de meester. 'Dat is de kampioen van vorig jaar.'
'Wij kunnen van iedereen winnen', zegt Ramon flink.
'Behalve van Chinezen', zegt Carlos.
'Hou je kop. We worden de helden van de school.'
Het toernooi begint. We winnen de eerste potjes makkelijk. De jury schrijft onze punten op een groot bord.
'Gaat goed, jongens', zegt de meester.
Het is nu echt druk in de zaal. Een fotograaf van de krant maakt foto's. Een paar meisjes kijken naar ons. Wij zijn nu natuurlijk stoere jongens. Of misschien denk ik dat alleen maar.
We winnen alle wedstrijden. Ook een andere school wint alle potjes. Die school heeft drie echte Chinezen. Ze zijn inderdaad heel goed. Dat wordt spannend, volgende week bij de finale.

Ik gaap. Van de spanning, of van moeheid.
'Meester, hoe laat is het?', vraag ik.
'Bijna half negen', zegt hij. 'We moeten nog één wedstrijd. Hoezo?'
'Ik moet op tijd thuis zijn.'
'Als je ouders boos worden, kunnen ze mij bellen. Dan leg ik het wel uit.'
Ik wil niet weer zeggen dat mijn ouders geen Nederlands spreken. Ze komen nooit op een ouderavond. Bij een verplichte afspraak moet altijd een tolk mee. Dat moet de meester toch weten.
De laatste wedstrijd winnen we ook. De fotograaf kijkt mee. 'Komen we in de krant?', vraagt Carlos.
'Eerst maar de finale van volgende week afwachten', zegt de fotograaf.

Na de laatste wedstrijd wil ik snel naar huis. Anders worden mijn ouders boos. Maar Ramon en Carlos doen heel langzaam in de kleedkamer. Ze praten over de Chinezen en de finale.
Eindelijk rijden we terug naar school. Ik race op mijn fiets naar huis. Via de achterdeur glip ik naar binnen. Mijn moeder zit aan de keukentafel. Ik zie het meteen aan haar gezicht: problemen. Ik verstop mijn batje weer onder de gootsteen.
'We zijn door naar de finale', zeg ik. 'Goed, hè?'
'Turis is woedend', zegt mijn moeder.
'Misschien komen we in de krant. Als we winnen van de Chinezen.'
'Ga naar bed. Als Turis wat zegt, loop je gewoon door.'

Ik voel nu pas de pijn in mijn tenen weer. Ik trek mijn schoenen uit. In mijn sokken zitten rode vlekken. Moeten we de wonden wassen? Of zo snel mogelijk naar bed? Nu voel ik ook mijn honger.
'Mag ik soep?', vraag ik.
'Nee, dan had je eerder moeten thuiskomen. Kom, ik loop met je mee naar de trap.'
Ik durf niet goed de woonkamer in. Maar ik denk: wat kan er gebeuren? In het ergste geval breekt Turis mijn botten. Dan bellen we een ambulance.
Daarna word ik beter. En dan gaan we gewoon verder met leven.
Ik ga de woonkamer in. De fles op tafel is leeg.
'Waar zat jij?', vraagt Turis meteen.
Ik durf hem niet aan te kijken.
'Ik moest tafeltennissen met school', zeg ik. 'We hebben alles gewonnen. Volgende week is de finale. De meester is heel trots.'
Boven hoor ik voetstappen. Ze stoppen bij de trap.
Mevlut luistert mee.
Turis zegt: 'Wij zijn de hele avond al bezorgd.'

'Mevlut kan de meester bellen', zeg ik. 'Die kan het uitleggen.'
'Kom, jongen', fluistert mijn moeder achter me.
'Je moet naar bed.'
'Ik ben nog niet klaar met hem', zegt Turis. 'Die jongen voelt zich te goed voor ons. Als hij niet wil luisteren, moet hij maar voelen. Haal dat batje!'
Mijn moeder trekt me tegen zich aan.
'Turis, hij moet morgen naar school.'
'Godverdomme, ik wil dat batje hebben! Ik betaal hier de rekeningen, dus ik ben de baas. Haal dat ding!'

Ik heb geen keus. Ik haal het batje in de keuken.
Ik geef het aan Turis. Hij voelt er heel langzaam aan. Hij pulkt aan het rubber. Dan trekt hij de rode laag in één keer kapot. Tranen springen in mijn ogen.
'Dat batje is van school!', roep ik. 'Ik moet zaterdag de finale spelen!'
'Jij speelt zaterdag helemaal niks! Begrepen?'
'Mama!', roep ik wanhopig.
Mijn moeder zegt niets. Haar mond trilt.
Dan breekt Turis het batje op zijn knie doormidden.
Een stukje hout vliegt vlak langs mijn hoofd. Ik kijk naar de stukken in zijn hand.
'En nu naar bed', lacht Turis.
Ik ga huilend naar onze slaapkamer.
'Wat is er gebeurd?', vraagt Mevlut.
Ik vertel hem alles.
'Turis is een klootzak', zegt Mevlut. 'Misschien kan de meester hem nog overhalen. Dan kun je toch nog spelen.'
'Dat wil ik niet. Dan weet iedereen van onze rare vader.'
Mijn tenen branden van de pijn. Ik plak de pleisters op mijn tenen.

'Had je tijdens het toernooi geen pijn?', vraagt Mevlut.
'Nee. Gek, hè?'
'Dat komt door de adrenaline. Daardoor voel je de pijn niet.'
Ik kruip in bed. Beneden maken mijn ouders ruzie.
Een tijd later wordt het stil. Iedereen slaapt. Maar mij lukt dat niet.

Ik ga uitgeput naar school. In de klas vertelt de meester over het toernooi. Hij wil met de klas spandoeken maken voor de finale.
De hele week speel ik niet buiten.
Zaterdagochtend sta ik heel vroeg op.
Ik wacht bij het raam van de slaapkamer. Misschien komen de meester en de jongens me halen. Dan moet ik me snel verstoppen. Dan moeten mijn broers hen wegsturen bij de voordeur.
Maar er komt niemand. Het hele weekend niet.
Maandagochtend zeg ik tegen de meester: 'Mijn ouders wilden u bellen. Maar u nam niet op.'
Na school zegt Ramon boos: 'Klootzak! Door jou mochten we niet meedoen.'
'Ik was ziek.'
'Lul niet! Je hebt ons gewoon in de steek gelaten! We hadden kunnen winnen van die Chinezen.'
'Echt niet', zegt Carlos vrolijk. 'Die Chinezen hadden ons zeker gesloopt.'
Carlos heeft een krant bij zich. Die laat hij aan iedereen zien.
'Staat er iets over ons in de krant?', vraag ik.
'Ja, dat we wegens persoonlijke problemen niet konden spelen. Terwijl we wel kans maakten.'
'Zie je? Dat is allemaal de schuld van die Turk', zegt Ramon.
'Nee, man. Dit is juist gunstig', zegt Carlos blij.
'Nu denkt iedereen dat we heel goed zijn. We hebben niet verloren

omdat we slecht zijn, maar wegens persoonlijke problemen. Prima, toch?'
'Krijg jij ook maar de klere', zegt Ramon. En hij loopt boos weg.

Januari 1995

Het is kerstvakantie. De sfeer in huis is al de hele week slecht. Turis zoekt ruzie met mijn moeder. Hij belt mensen dronken op. Hij scheldt ons uit.
'Jullie hebben mijn leven verpest', roept hij steeds.

Ik zit met Mevlut en Serdar op de grond in de woonkamer. We willen lekker de hele middag tekenfilms kijken. Maar dan komt Turis de kamer binnen. Hij heeft een tas bier bij zich. Mijn broers glippen snel weg naar de kelder. Ik blijf alleen achter met Turis. Ik houd mijn adem in.
Turis gaat op de bank zitten. Hij drinkt bier. Ik tel de brandgaten van sigaretten in het tapijt. Het zijn er dertig.

Ik hoor de geiser in de keuken. Mijn moeder gebruikt warm water. Dat is niet goed.
'Ja, hoor, laat dat water maar stromen', roept Turis naar de keuken. 'Ik betaal wel! Vraag de buren of ze ook wat willen. Iedereen kan hier gratis douchen!'
'Ik doe de afwas', roept mijn moeder terug. 'Ik ben bijna klaar.'
Dan smijt Turis de dop van zijn bierfles tegen de keukendeur. Het water in de keuken blijft stromen.
Heeft mijn moeder de knal niet gehoord? Ik denk: blijf in de keuken, mama. Laat hem maar uitrazen.
Turis neemt nog een slok bier. Hij zet de fles hard terug op tafel. De tafelpoot trilt tegen mijn rug.

Ik voel aan mijn haar. Er zit wit schuim aan mijn vingers. Het is bier. Ook mijn shirt is nat.
'Er zit bier op me', zeg ik.
'Ondankbare hond', zegt Turis. 'Ik werk al sinds mijn veertiende. En jij zeurt over een paar druppeltjes op je haartjes?'

Ik begin te huilen. Eerst zacht, dan met lange uithalen. Mijn moeder komt de kamer in.
'Waarom huilt die jongen?'
'Omdat hij een mislukkeling is. Ik doe alles voor jullie. In heel Europa heb ik gezocht naar werk. Overal wilde ik een toekomst opbouwen voor mijn gezin. In Duitsland, Frankrijk, België, Spanje, Italië – noem maar op. Ik lijk wel een toerist!
Daarom noemt iedereen me 'Turis'. En zijn jullie dankbaar? Nee!'
'Jij hebt nog geen tien jaar gewerkt in Nederland', zegt mijn moeder. 'Je hebt een uitkering. Je rookt twee pakjes per dag en je drinkt. In het paradijs hebben de mensen het nog zwaarder dan jij.'
Ik wil me heel klein maken. Onzichtbaar worden.
Want dit wordt ruzie. Mijn ouders gaan elkaar nu uitschelden. Misschien gaat Turis mijn moeder slaan.
Turis slaat met zijn vuist op tafel. Het flesje bier valt om. Slierten schuim stromen eruit. Dat is verspilling. Dat maakt Turis extra boos. Uit woede maait hij ook de asbak van tafel. De sigaret smeult een nieuw gat in het tapijt. Nummer 31.

Lesopdracht

Opdracht 1:
Dit is een heftig, emotioneel fragment. Onderstreep de woorden die het heftig maken, die indruk op jou maken.

Je kunt deze opdracht alleen of maximaal met z'n vieren doen. Werk je samen, bespreek dan eerst welke woorden jullie onderstreept hebben. Welke woorden hebben jullie allemaal onderstreept en welke jij alleen?

Maak nu een fotoverslag. Je verbeeldt het fragment in foto's. Het verhaal moet goed te volgen zijn in foto's. Deze foto's maak je zelf. Er mogen in dit verslag geen woorden of tekst gebruikt worden. De foto's vertellen het verhaal. Zorg ervoor dat de onderstreepte woorden terugkomen in de foto's, zodat ook het fotoverhaal indruk maakt.

Opdracht 2:
Wat is volgens jou de droom van Özcan? Teken zijn droom. Je kunt dit op papier of digitaal doen. Leg al jouw keuzes uit.

Survivalgids brugklas en puberteit
Als brugklasser verandert er heel veel in korte tijd. Je school wordt anders, je komt in nieuwe klassen met nieuwe leraren, je maakt nieuwe vrienden, krijgt een heleboel vakken en heel veel huiswerk. Maar dat is nog niet alles: ook de eerste puistjes en verliefdheden steken de kop op, om over de veranderingen van je lichaam nog maar te zwijgen. Met dit boek kun je deze spannende tijden aan! •

UITGEVERIJ PLOEGSMA

Survivalgids brugklas en puberteit

Caja Cazemier

Identiteit

Tja, dat gebeurt zomaar, je gaat ineens nadenken over jezelf. Je probeert van alles uit. Je moet keuzes maken, ontdekken wat jij belangrijk vindt. Soms doe je dat doelgericht. Stel, je hebt net je schoolboeken tevoorschijn gehaald en de bel gaat. Ga je meteen mee naar buiten, omdat je vrienden het belangrijkst zijn? Of maak je eerst je huiswerk, omdat je goed wilt scoren op school, en zoek je daarna een vriend(in) op?

Heel veel keuzes maak je onbewust; zonder erover na te denken. Terwijl je in de klas zit of met anderen bent, loop je er vanzelf tegenaan. Ze vragen jou vaak om problemen met leraren op te lossen. En op jouw beurt vraag jij advies of geld te leen bij bepaalde

mensen.

Misschien wil je op een gegeven moment zelf weten waarom je je op een bepaalde manier gedraagt, bijvoorbeeld omdat je er problemen door krijgt. Waarom praat je zo veel? Wil je anderen overbluffen? Het kan ook een manier zijn om je verlegenheid te verbergen. Of is het puur enthousiasme?

Jezelf leren kennen, daar gaat het om! Het is geen gemakkelijke taak, maar gelukkig heb je er de tijd voor, je *puber-tijd*.

Zelfbeeld

Hoe jij tegen jezelf aan kijkt, noem je je zelfbeeld. Daarin is opgenomen:

- Wat je van je haar vindt, je gezicht zoals jij dat in de spiegel ziet en je misschien 'n tikkie te dikke lijf.
- Je innerlijk: je voorkeur voor mensen, sport, muziek.
- Je goede en minder goede eigenschappen.
- Wat je goed kan, maar ook je beperkingen.

Groep

Als je bij een groep hoort, helpt dat om je een bepaald gevoel te geven over wie je bent. Zoals de groep zich kleedt, gedraagt, praat en denkt, zo denk, praat, gedraag en kleed jij je ook. Maar dan toch net even anders misschien. Want jij bent jij. Het gekke is trouwens dat de meeste jongeren zich een beetje anders voelen dan de 'groep'. Anderen zien jou misschien als iemand die er echt bij hoort.

Caja Cazemier (1958) werkte twaalf jaar als lerares Nederlands. Daarna richtte ze zich jarenlang alleen op het schrijven van boeken. Naast informatieve boeken schrijft ze vooral verhalen over al die onderwerpen waarmee jongeren tussen de 12 en 16 jaar te maken kunnen krijgen. Tegenwoordig combineert ze het schrijverschap met een eigen coachingspraktijk voor jongeren in Leeuwarden. •

© BERTUS MOLENBUUR

Terwijl je dat gevoel zelf niet hebt! Jouw zelfbeeld is dus niet altijd hetzelfde als het beeld dat anderen van jou hebben.

Aanpassen

Elk jaar dat je ouder wordt, zul je sommige dingen beter doen, maar met andere heb je nog steeds moeite. Je doet bijvoorbeeld nog vaak zomaar wat in je hoofd opkomt, zonder aan de consequenties te denken, maar wat steeds beter lukt, is een spelletje verliezen. Je zult je zelfbeeld steeds moeten aanpassen. Je zult ook bezig zijn met hoe je over wilt komen op anderen. Je vraagt je af hoe je in de groep ligt en wat anderen van jou vinden. Je zult jezelf aanpassen én gedrag uitproberen. Een andere klas of een andere club is vaak een goede gelegenheid om je gedrag af te stemmen op de persoon die je wilt zijn én worden.

Accepteren

En dan komt er eigenlijk nog iets bij: het is belangrijk dat je jezelf leert accepteren, met alles wat je goed en minder goed doet, met alles wat je wel en niet kan. Dan gaat het beter lukken op school en loopt het soepeler met je vrienden.

Uitproberen is het sleutelwoord. Experimenteren. Alleen zo kun je ontdekken wie je bent.

Zelfvertrouwen

Hoe meer zelfvertrouwen je hebt, hoe gemakkelijker dat is. Kon je er maar een blik van opentrekken. Maar zo werkt het niet. De ene dag zul je er wat meer van hebben dan de andere. Dat is heel normaal. Misschien zijn er momenten dat je het even helemaal niet ziet zitten. Dat is ook normaal. Daar kom je meestal wel weer uit. Ook gaan er dingen mis. Of je loopt tegen problemen aan. Dat hoort net zo goed bij jouw leven.

Eén ding is heel belangrijk, vooral voor jezelf: blijf positief. Ook al is het moeilijk, probeer een positieve houding aan te nemen en wat aan je probleem te doen. Zoek actief naar oplossingen. Die verantwoordelijkheid heb je altijd voor jezelf, hoe en wie je ook bent.

Jij moet er wat van maken! En dat zal best lukken.

Culturele identiteit

Je culturele identiteit wordt gevormd door jouw gezin, het dorp of de stad waar je opgroeit, de overtuiging van je ouders en je culturele achtergrond. Je hebt geen invloed op het beroep van je ouders en maar een beetje invloed op jullie gezinsleven. Maar wat je in je jeugd meemaakt, bepaalt jouw blik op de wereld om je heen. Zijn er veel boeken in huis? Praten jullie over wereldproblemen? Hoe belangrijk is de tv in jullie gezin? Hoe brengen jullie je vrije tijd door?

Vanuit het geloof van je ouders kunnen je bepaalde regels opgelegd worden, bijvoorbeeld 's zondags naar de kerk of vasten tijdens de ramadan. Misschien voel jij je daar prettig bij, of misschien wil je daarin je eigen weg zoeken. Dit zijn allemaal dingen waarover je na kunt denken en kunt praten met klasgenoten, vrienden en je familie. Dat helpt je om jouw persoonlijke identiteit te bepalen, los van die van je familie.

Etnische identiteit

Je hebt ook een etnische identiteit, of je nu in Nederland, Vlaanderen of ergens anders bent geboren. Je bent Nederlands, Marokkaans, Irakees, Surinaams of een combinatie daarvan. Hoe sterk je hiermee bezig bent, hangt af van je levensstijl én die van je ouders. Ben je hier geboren, dan kun je je Turks én Nederlands voelen. Een dubbele identiteit dus, en dat heeft voordelen en nadelen.

Misschien kun jij goed je weg vinden met het beste uit beide culturen. Maar als je het gevoel hebt in twee werelden te leven is dat niet

altijd gemakkelijk. Jijzelf, je vrienden, je ouders, je klasgenoten: iedereen heeft verschillende opvattingen over hoe jij je moet gedragen en hoe je bijvoorbeeld je vrije tijd invult. Gehoorzaam je je ouders of volg je je eigen weg? En als je moslim, christen, hindoe of jood bent: welke richting past het best bij jou? Het is lastig als je het gevoel hebt dat je - thuis of op straat - niet jezelf kunt zijn. Probeer een manier te vinden waar jij je prettig bij voelt. Het belangrijkst is dat je je kunt ontwikkelen tot de volwassene die je wilt zijn.

Tip: Je eigen weg – Koester je familie en je achtergrond, maar kies zelf je toekomst en je vrienden. Haal uit de verschillende culturen wat bij jou past en volg je eigen weg.

Vrouw of man worden

Tot slot is er je mannelijke of vrouwelijke identiteit (je genderidentiteit): je bent geboren als jongen of als meisje, en in je puberteit ben je bezig een man of een vrouw te worden. Je moet je dus ook een man of een vrouw gaan voelen. Een klein percentage jongens en meisjes is niet gelukkig met hun mannelijke of vrouwelijke identiteit. Het kan zijn dat een jongen zich helemaal geen jongen voelt, of zowel een jongen als een meisje, of er nog aan twijfelt wie hij wil worden. Hij kan daar uiting aan geven door het dragen van bepaalde kleding of make-up. Dit noem je genderexpressie.

Uiterlijk

Je lengte, je haar, je gewicht, je gezicht, daar moet je het mee doen, of je nou een jongen of een meisje bent. Maar je kunt wel kiezen hoe je eruit wilt zien. Misschien haal je daar een deel van je zekerheid vandaan.

Met je kleren, je kapsel en eventueel make-up kun je invloed uitoefenen op je uiterlijk en laat je zien wie je bent. Je bent hipster of nerd,

geek of fitgirl. Als je je thuisvoelt bij een van die groepen, pas je je kleding aan. Of je draagt gewoon hetzelfde als je vrienden. Of een jeans en een T-shirt of hoody.

Misschien experimenteer je met je uiterlijk en draag je opvallende kleren of doe je iets bijzonders met je haar: rastavlechtjes of zwarte plukken voor je ogen; kijk hoe anderen reageren, vooral die ene...

Of je kiest ervoor juist niet op te vallen en draagt het liefst kleren zoals de rest van de groep. Want anderen letten op je uiterlijk en beoordelen je daarop: jij draagt hetzelfde als wij, dus mag je bij ons zitten.

Ideaalbeeld

In de films die je kijkt of in de series die je volgt, zie je je favoriete acteurs. Op YouTube kijk je regelmatig naar je muziekidolen. Wat zij hebben, wil jij ook: talent, succes, en alsjeblieft ook zo'n stralend uiterlijk. En dan wordt in de reclame nog eens fijntjes voorgehouden dat je alleen meetelt als je een gave huid en een zelfverzekerde glimlach hebt. Het lijkt wel of je met een mooi uiterlijk veel meer vrienden hebt en het leven je toelacht.

Kijk je kritisch in de spiegel, dan zie je wat anders. Jij bent vast niet zo knap en slank als die vrouwen of stoer en gespierd als die binken op tv of op YouTube.

Hoe je je ook kleedt en wat je ook doet met je haar en make-up, het wordt nooit je ideaal. Logisch, want dat is een onbereikbaar ideaal. Aan film- en fotobeelden wordt zo veel gecorrigeerd dat geen echt mens ertegen kan concurreren.

Lesopdracht

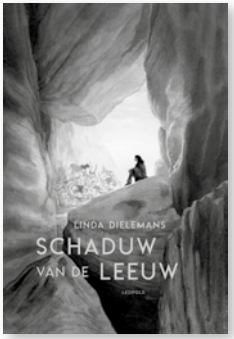
Opdracht 1:
Er worden in het fragment vragen gesteld. Geef daar voor jezelf eerlijk antwoord op. Je kunt eventueel hulp vragen van iemand die jou goed kent.

Schrijf de antwoorden onder elkaar, of download het schema op leesstuk.nl en vul het in.

- Hoe denk jij over jezelf ?
- Wat kun je goed?
- Waar wil je beter in worden?
- Wat vind je leuk?
- Hoe wil je je gedragen?
- Hoe wil je overkomen op anderen?
- Hoeveel zelfvertrouwen heb je?
- Hoe ga je om met successen?
- Hoe ga je om met tegenslagen?
- Waarin lijk je heel erg op je moeder?
- Waarin lijk je heel erg op je vader?
- Wat wil je graag voor je toekomst, wat zijn jouw dromen voor jezelf ?

Opdracht 2:
Maak een mindmap, woordweb of collage (of een combinatie hiervan) over jezelf. Verzamel allerlei woorden en plaatjes die met jou te maken hebben: met wat je leuk vindt, wat je graag

wilt, welke gedachten en gevoelens je hebt, wat je nog graag wilt leren, waar je niks mee te maken wilt hebben, wat jouw toekomstdromen zijn. Je kunt de informatie uit het fragment halen en de vragen uit opdracht 1 gebruiken.

Schaduw van de leeuw
28.000 jaar geleden. Gewapend met niets dan haar speer reist Joeni over de eindeloze vlakte, waar de wind altijd waait en waar mammoeten, rendierkuddes en grottenleeuwen leven. Verstoten door haar stam gaat ze op zoek naar de waarheid achter haar dromen, die voorspellen wat komen gaat, soms met rampzalige gevolgen. •

UITGEVERIJ LEOPOLD

Schaduw van de leeuw

Linda Dielemans

'Joeni! Joeni, waar ben je?'

De mannenstem sijpelde haar oren binnen. De rennende paarden losten op voor haar ogen en maakten plaats voor een lege vlakte. Pas nu merkte Joeni weer hoe koud de wind was, het puntje van haar neus voelde ze al niet meer. De geur van bevroren lucht vulde haar neusgaten, en ijskristallen hadden zich in haar ooghoeken genesteld. Ze prikten terwijl ze ze wegknipperde.

Ze was hier al veel te lang. Achter haar scheen de zon bleekjes. Hij stond laag aan de helderblauwe hemel, de rotsen langs de rivierbocht verderop blokkeerden het licht. Wind en schaduw werkten samen om haar in ijs te veranderen.

Joeni huiverde. Waarom was ze niet tegen die rotswand gaan zitten? Dat was een prima plek uit de wind.

Maar hier droom ik beter, dacht ze, ik heb de kou nodig om te dromen. De wind moet in mijn oren suizen. Het moet pijn doen.

Ze had zo veel mogelijk rendierhuiden mee gegrist toen ze vanochtend uit de woongrot was geglipt en die allemaal om zich heen geslagen, om haar schouders, om haar benen, over haar hoofd. Het was niet genoeg. Rillingen trokken onafgebroken door haar lijf en lieten haar spieren verkrampen. Maar ze moest opstaan. Er kwam iemand aan.

Ze liet de huiden van zich af glijden en duwde zich omhoog. Meteen zakte ze door haar benen. Die tintelden pijnlijk, en ze kon maar net voorkomen dat ze met haar gezicht op de grond belandde. De man in de verte haastte zich naar haar toe. Het was Das. Natuurlijk was het Das.

'Wat doe jij hier?' vroeg de jager nors. Hij trok haar overeind alsof ze niets woog. 'Hoe vaak heeft Uma nu al gezegd dat je niet zo ver weg moet gaan? Zelfs de honden weten dat het gevaarlijk is om in de winter alleen buiten te zijn. Als de kou je niet te pakken krijgt, zijn het de hyena's wel. Ze hebben honger. Ik hoor ze iedere avond janken, en ze komen steeds dichterbij.'

'Ik heb mijn speer bij me, Das,' antwoordde Joeni. 'Ik ben aan het vissen. Ik wilde net een gat in het ijs slaan.'

Das staarde haar aan. 'Waarmee dan? En ik zie geen vishaken, geen touw. Lieg niet tegen me. Je was aan het dromen. Ik zie het aan je. Hoe vaak moet Uma nog zeggen dat je daarmee moet stoppen? Toek is onze dromer. Tira is zijn leerling. Jij niet.'

Das' donkere ogen gingen schuil onder zijn zwar-

Linda Dielemans (1981) is haar hele leven al gek op verhalen. Om te lezen, te zien of te horen, maar vooral ook om zelf te verzinnen. Naast schrijver is ze ook archeoloog. Dat betekent dat ze in de grond op zoek gaat naar spullen die mensen daar heel lang geleden hebben achtergelaten. Zo ontstonden ook de ideeën voor *Zomerwoud*, *Geestenkrijger*, *Schaduw van de leeuw* en *Brons*. ●

© ANNELIEN NIJLAND

te wenkbrauwen. Bevroren adem hing in zijn baard en snor.

Het kan me niet schelen wat Uma zegt, dacht Joeni, of ze nu de stammoeder is of niet. Ze heeft een hekel aan me. En ik aan haar.

Maar ze zei niets.

'Kom,' zei Das. 'Het is tijd voor de jacht. We hebben de kudde lang genoeg gevolgd. Sommige dieren zijn moe en hongerig en blijven achter. We moeten snel zijn, voordat de leeuwen ze te pakken krijgen.'

'Ja,' antwoordde Joeni, maar ze had niet echt geluisterd.

'Kom,' zei Das nog eens. Hij zweeg even, maar plotseling pakte hij haar gezicht vast en dwong Joeni hem aan te kijken. Zijn ruwe vingers begroeven zich in haar wangen.

'Joeni! Kijk in mijn ogen. De dromen zijn niet voor jou. Blijf er ver vandaan.'

'Je doet me pijn,' kermde ze.

'Dan onthoud je misschien een keer wat ik zeg.'

Hij liet haar los en liep weg. Joeni moest hem wel volgen. Ze wreef over haar wangen, maar ze kon het gevoel van Das' gloeiende vingertoppen niet uitwissen.

In de verte klonk het geluid van een roofvogel. Joeni kneep haar ogen tot spleetjes en tuurde naar boven. Geen vogel te zien. Dit was het afgesproken teken.

Ze klakte met haar tong om de anderen te waarschuwen, die net als zij onbeweeglijk op hun hurken achter de rotsen verscholen zaten. Langzaam kwamen ze tevoorschijn, speren in de aanslag. Aan de andere kant van de kudde had de roep van de roofvogel nog meer schaduwen uit hun schuilplaats gelokt. Joeni kon hen tussen de poten van de rendieren door zien sluipen, hoofd gebogen en op hun hoede, net als zij.

De kudde graasde in het dal, zich onbewust van het gevaar dat langs

hun flanken bewoog. Een van de rendieren keek op, snuivend in de knisperend koude lucht, en Joeni probeerde zijn blik te vangen. Maar hij zag haar niet. De rendieren in haar dromen zagen haar altijd. Ze wisten wie ze was en lieten haar zo dichtbij komen dat ze ze aan kon raken. Maar niet dit rendier. Niet deze kudde.

Al snel ging het dier verder met grazen. Zijn gewei bewoog loom mee met zijn kop, en zijn zachte lippen en hoeven schoven over de grond op zoek naar het korstige mos dat de rendieren zo graag aten. Het was maar goed dat hij Joeni niet had gezien. Want dit was geen droom. Dit was de grote jacht. Vandaag ging het om eten. Om kleren en pezen en botten.

De jagers slopen naar de achterkant van de kudde, waar de zwakke dieren zouden zijn. Ze stonden een beetje apart, alsof de anderen ze al hadden opgegeven. Het waren er vijf. Maar vijf was meer dan genoeg. Hun koppen schoten om beurten omhoog, onrustig en waakzaam. Ze wisten dat ze meer gevaar liepen dan hun soortgenoten.

Weer klonk de roep van de roofvogel.

'Nu!' riep Joeni, en ze stoof samen met de andere jagers naar voren, tussen de afgezonderde dieren en de rest van de kudde in. Angstige kreten klonken door het dal, gevolgd door het overdonderende geluid van honderden hoeven toen de kudde in beweging kwam. Joeni rende, joelend en fluitend, terwijl ze haar speer door de lucht zwaaide en af en toe dreigend stak naar de dieren die voor haar wegdraafden. Ze keek even achterom. Het was hun gelukt om het grootste deel van de kudde de andere kant op te laten gaan. Een zee van korte, witte staarten en donkere geweien wierp aarde en klompen harde sneeuw omhoog. Een van de achtervolgende jagers schreeuwde en greep naar zijn gezicht. Joeni grinnikte. Dat zou een blauw oog worden.

Opeens zag ze vanuit haar ooghoeken een flits van een ruige roofdiervacht.

De leeuwenman?

Ze vertraagde haar pas, liet haar speer zakken en wilde al bijna omdraaien toen iemand hard aan haar mouw trok.

'Joeni! Wat doe je?'

Toen: 'Pas op!'

Er botste iets tegen haar op, het raakte haar schouder met zo'n harde klap dat ze met haar gezicht op de bevroren grond viel. Ze voelde haar tanden door haar lip gaan en proefde bloed. Toen ze omhoogkeek, zag ze nog net het witte achterste in de richting van de kudde verdwijnen. Ze staarde het rendier met open mond na.

'Joeni, gaat het?'

'Nee.'

Ze draaide zich op haar rug. Het was Cram die bezorgd op haar neerkeek. Cram, niet Das, gelukkig. Die zou haar zo hard geslagen hebben dat ze meteen weer op de grond terecht was gekomen. Cram stak zijn hand uit om haar overeind te helpen.

'Wat deed je?' vroeg hij toen ze weer stond.

'Niets, Cram. Ik dacht dat ik iets zag. Dat is alles, en het was dom.'

Haar schouder klopte pijnlijk.

'Het maakt niet uit,' zei Cram. 'We hebben er toch drie te pakken. Kijk maar.'

Even verderop waren de bange rendieren recht in de val gelopen. Vier nieuwe jagers hadden ze opgewacht, precies zoals Das van tevoren had bedacht. Hun speren waren snelle, zwarte strepen tegen een lucht van lichtblauw ijs. De doodskreten van de rendieren vulden Joeni's oren. Ze rilde even.

'Maar als Das ervan hoort...'

'Van mij hoort hij niets.'

Joeni keek hem even onderzoekend aan, maar Crams blik was vriendelijk. Ze geloofde hem.

'Dank je.'

De man haalde zijn schouders op.

'Ik zie heus wel dat Das je in de gaten houdt. Hij kan dan wel de leider van de jagers zijn, maar dat betekent niet dat hij anderen het leven zuur mag maken. Probeer alleen niet al te veel eten meer te laten ontsnappen. Goed?'

'Ik beloof het,' zei Joeni met een scheve glimlach.

'Kom, we gaan helpen,' zei Cram. 'Rendieren lopen niet vanzelf naar het vuur. Zeker niet als ze net dood zijn.'

'Je hebt bloed in je jas. Laat me het eruit kammen.'

De stem van stammoeder Uma was zacht maar dwingend.

Joeni keek nog even verlangend naar het vuur, maar ging toen gehoorzaam zitten, buiten het bereik van de hitte die daar zo heerlijk van de vlammen en de stenen afstraalde. Uma zat nooit bij het vuur, zij bleef meestal in de schaduwen, net buiten de kring van mensen. Ze sliep in de achterste nis van de woongrot, waar de scherpe rotsen naar voren staken alsof het binnenste van de aarde haar met zijn harde armen wilde beschermen. Ze had het toch nooit koud, zei ze. En het was voor de stamleden gemakkelijker om met hun vragen bij haar te komen als niet iedereen er met zijn neus bovenop zat.

Dat was waar. Maar Joeni had niet om een gesprek gevraagd. En wat kon dat bloed haar schelen? Zo veel mensen hadden bloed in hun jas. Dat was normaal. Ze had twee zware achterpoten naar de woongrot gedragen. En nu wilde ze alleen maar ontspannen en warm worden. Ze huiverde en trok haar handen in haar mouwen. Het hielp niet veel.

'Das vertelde me van je uitstapje,' zei Uma achter haar, terwijl ze met korte bewegingen een benen kam door het bont van Joeni's jas haalde.

Natuurlijk ging het daarover.

'Was je vergeten wat ik heb gezegd?'

'Nee, Uma.'

'En toch ga je naar buiten.'

'Het spijt me.'

De vrouw hield op met kammen. 'Kijk me aan.'

Langzaam draaide Joeni zich om. Uma's gezicht was zacht en rond, en haar haren waren in tientallen knotjes strak op haar hoofd vastgezet. Haar blik was bezorgd, maar Joeni wist dat die bezorgdheid vals was. Uma pakte haar handen. Haar vlezige vingers waren warm.

'Ik weet dat je droomt. Ik weet ook dat je me niet alles vertelt. En misschien ben je wel een betere dromer dan Tira. Maar je kunt haar plaats niet innemen, dat begrijp je toch? Er is geen andere plek voor haar. Jij bent sterk en snel. Jij moet rennen en jagen en voor je kinderen zorgen als je moeder wordt. De dromen zijn voor Tira. Zij is Toeks leerling.'

Uma zuchtte.

'Ik ben de stammoeder, Joeni. Het is mijn taak om voor iedereen te zorgen. De dromen die de Moeder stuurt, zijn verraderlijk. De waarheid ligt er diep in verborgen, en alleen een echte dromer kan haar herkennen. Als je zomaar iedere droom volgt die zich aandient, zul je rampen veroorzaken. Rampen die niet meer goed te maken zijn.'

'Leer me de waarheid dan herkennen,' smeekte Joeni. 'Laat Toek me helpen!'

Dit was niet de eerste keer dat Uma haar had aangesproken op het dromen. En dit was niet de eerste keer dat Joeni om Toeks hulp had gevraagd. Waarom gaf Uma niet toe? Ze moest toch voor de stam zorgen? Waarom dan niet voor haar?

'Nee,' antwoordde Uma beslist. 'Ik verbied je om nog te dromen.'

'Hoe kan iemand stoppen met dromen? Iedereen droomt.'

Joeni moest moeite doen om niet te schreeuwen. Schreeuwen hielp niet, zeker niet bij Uma. De mond van de stammoeder veranderde in een harde streep.

'Doe niet alsof je dom bent. Je weet wat ik bedoel. Vanaf nu glip je niet meer weg naar afgelegen plekjes. Denk maar niet dat ik ze niet ken. En iedere droom die toch komt, vertel je meteen aan mij. Hopelijk duurt het dan niet lang voordat ze uit je hoofd verdwenen zijn. Je moet ze vergeten. Dus ook geen tekeningen meer, Joeni. Niet in de woongrot en zeker niet op de rotsen buiten. Begrijp je waarom ik dit zeg?'

Joeni wilde haar handen uit die van Uma trekken en wegrennen, ver weg van het vuur en de grot en de wrede vrouw die voor haar zat, maar de stammoeder hield haar stevig vast. Begreep Uma het dan niet? Zonder haar dromen was Joeni niets. Zonder haar dromen was ze niemand. Ze zou de leeuwenman nooit meer zien.

Tranen sprongen in haar ogen, maar de boze woorden in haar hoofd kwamen niet uit haar mond. Ze liet haar hoofd hangen. Geen dromen meer, geen leeuwenman. Geen tekeningen meer om te bewijzen dat ze de paarden en de rendieren uit haar dromen echt had gezien. Zonder tekeningen hadden haar dromen geen betekenis. En dat was precies wat Uma wilde.

'Ik zie dat je het snapt,' zei Uma. 'Maar treur niet te lang, meisje. Tranen zijn voor de dood, niet voor het leven. Geef het dromen op, zoals ik gevraagd heb. Wees verstandig. Ik zal Das zeggen dat hij je in de gaten moet houden.'

'Alsof hij dat al niet deed!'

'Niet zo onbeschoft, Joeni.'

Er verschenen harde lijnen rond Uma's ogen. 'Dat staat je niet.' Toen ontspande haar gezicht. 'Het valt niet mee om stammoeder te zijn. Kom hier.'

Ze spreidde haar armen en hoewel er niets was wat Joeni op dit moment minder graag wilde, liet ze zich toch door Uma omhelzen. Het was wonderlijk hoe iemand die zo hard was vanbinnen, vanbuiten zo

zacht kon zijn. Joeni stikte bijna, ze verdronk in een rivier van vel en vet, van borst en buik. Toen de stammoeder haar losliet, waren haar wangen rood en hijgde ze een beetje.

Uma glimlachte. 'Ga nu maar.'

Snel stond Joeni op, veegde over haar gezicht en vluchtte weg. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Joeni droomt. Dit is niet zomaar dromen, zoals wij weleens 's nachts doen. Het is zelfs een taak binnen de stam waar Uma stammoeder van is. De dromen zijn voor Tira. Joeni is sterk en snel, zij moet rennen en jagen.

Wat droomt Joeni? Teken haar droom. Je kunt dit op papier of digitaal doen. Leg al jouw keuzes uit.

Tip: bekijk het filmpje op www.leesstuk.nl.

Opdracht 2:
Er worden in dit fragment veel personages genoemd: Joeni, Das, Uma, Cram, Tira en Toek.

Maak een woordweb rondom Uma. Uma is de stammoeder. Zij is belangrijk, want zij bepaalt wie welke taak krijgt binnen de stam. Daarom komt zij in het midden. Plaats alle andere personages om haar heen. Denk goed na over de onderlinge relaties: wie heeft welke taak, wie is daardoor belangrijker dan de ander, welke rol speelt leeftijd, wie houdt wie in de gaten. Je mag alleen woorden gebruiken, maar ook kleurtjes, plaatjes, etc. Je kunt op papier werken of digitaal.

Blijf van me af!
De twaalfjarige Ali gaat met de klas naar het Kröller-Müller Museum. Ali en zijn vrienden Mo, Appie en Sammy hebben helemaal geen zin om schilderijen te bekijken en weten aan de aandacht van hun leraar te ontsnappen. Ze lenen een stel fietsen en crossen het museumpark door. Als Ali met zijn vrienden wil stoeien, wordt hij uitgemaakt voor homo. Om te bewijzen dat hij geen homo is, moet Ali van zijn vrienden met Fatima zoenen. Maar dan krijgt hij het aan de stok met Fatima's broer. •
Beschikbaar als e-book
UITGEVERIJ MOON

Blijf van me af!

Mohamed Sahli

'Ali! Vang!'

Ali kijkt op van zijn milkshake.

Mo hangt opzij met zijn hand in een tas. De tas staat naast het tafeltje van de meisjes:

Rhonda, Melanie, Anouk, Nadia, Doenja en Fatima. En Amir. Mietje, denkt Ali. Wie gaat er nou bij de meiden zitten?

Mo heeft erg zijn best gedaan om aan het tafeltje naast de meisjes te gaan zitten. Maar op het laatst was het toch niet zo moeilijk, want Fatima en Melanie kwamen zelf al hun kant op. Misschien heeft Mo gelijk, misschien is Fatima echt verliefd op Ali.

Mo komt weer overeind en gooit iets kleurigs naar Ali toe. Een lap stof. Ali vangt hem op en kijkt. Het is een hoofddoek. Die moet van Nadia, Doenja of Fatima zijn. Op weg naar school en naar huis zie je ze altijd met hoofddoeken lopen.

Fatima springt overeind; haar stoel valt om. Ze komt om de tafel heen naar hem toe. Ali gooit gauw de hoofddoek weer naar Mo. Fatima rent de andere

kant op. Mo gooit de lap terug en roept: 'Rennen, man!'

Nu snapt Ali het eindelijk. Hij moet wegrennen met de hoofddoek, zodat Fatima hem achternakomt. En dan moet hij om een hoekje op haar wachten en haar vastpakken.

Hij is al weg, de hoofddoek wapperend boven zijn hoofd.

'Pak hem dan!'

Over zijn schouder ziet hij dat Mo goedkeurend knikt. En ook hoe Appies mond openstaat. Die snapt er kennelijk even niets van.

Door het grind rent Ali om het restaurant heen. Fatima blijft een eind achter; die heeft onhandige schoenen aan. Hij rent om de tweede hoek heen, waar geen grind meer ligt. Zachtjes loopt hij terug tot vlak bij de hoek. Daar komt Fatima, hij hoort haar hijgen. Ali houdt zich klaar.

Precies op tijd steekt hij zijn armen uit. Fatima loopt er recht in.

'O!' Ze kijkt hem verschrikt aan.

Ali lacht haar geruststellend toe. 'Stil maar, ik doe je niks.' De hoofddoek houdt hij op zijn rug. Hij trekt Fatima even naar zich toe en laat haar dan los.

'Zie? Ik laat je gaan.'

'Maar mijn hoofddoek!'

'Wat geeft die hoofddoek nou!'

'Maar ik krijg op mijn donder!'

'Oké dan,' zegt Ali. 'Voor een zoen.'

'Hier?'

Mohamed Sahli (1966) wordt na zijn eindexamen in Marokko naar Frankrijk gestuurd om daar te gaan studeren. Bij toeval belandt hij in Nederland, zonder papieren. Zo begint in 1987 voor hem een bestaan als illegaal. Behalve zijn eigen ontwikkeling van jongen tot man, zoals beschreven in *Dagboek van een illegaal*, schrijft Mohamed Sahli ook over hoe het anderen vergaat. Mohamed schrijft zijn boeken alleen én soms met zijn echtgenote Lydia Rood. •

Dat gaat makkelijk! Ali wordt er zenuwachtig van. Hij kijkt om zich heen. Niet zo ver van hen is een groepje bomen.

'Achter die bomen.'

'Goed dan.' Fatima trekt hem mee. Haar hand is koel en een heel klein beetje vochtig. Ali doet een paar snelle stappen. Nu is hij het die háár meetrekt. Alleen mietjes laten een meisje de baas over zich spelen.

Tussen de bomen zijn ze niet zo heel goed verborgen. Hij gaat zó staan dat Fatima met haar rug naar het restaurant toe staat. Zo heeft ze straks niets in de gaten... Als de jongens zich maar stilhouden.

Fatima gaat op haar tenen staan en slaat haar armen om zijn hals. Ze knijpt, Ali stikt bijna. Haar gezicht komt dichterbij. Ali houdt zijn nek recht, kijkt naar de hoek van het gebouw waar Mo en Appie tevoorschijn moeten komen.

'Toe dan!' zegt Fatima ongeduldig. 'Ik dacht dat jij wou zoenen!'

'Ja... Even wachten nog,' zegt Ali.

'Wachten?' vraagt Fatima verbaasd.

'Ja, ik eh... ik wil eerst nog...'

'Wat dan?'

Ali wrijft met zijn tong over zijn voortanden. 'Ik heb eh... een appelschilletje tussen mijn tanden.'

'O,' zegt Fatima. Ze kijkt kritisch hoe hij met zijn tong door zijn mond woelt. 'Ben je nou klaar?'

Ali knikt. Hij kan niet blijven worstelen met een denkbeeldig appelschilletje.

Fatima legt haar hand in zijn nek en trekt zijn hoofd naar haar gezicht. Ze ruikt heel erg naar meisje.

'Toe dan,' fluistert ze.

Dan raken haar lippen zijn lippen. Ali knijpt zijn ogen dicht, spert ze meteen weer open. De jongens! Waar blijven ze?

Zachtjes duwt hij haar weg.

'Noem je dat zoenen,' zegt Fatima boos.

Maar nu ziet hij ze. Mo en Sammy loeren om de hoek van het restaurant, en boven Sammy's hoofd ziet hij Appies gezicht. Meteen trekt hij Fatima weer naar zich toe.

'Schatje!' zegt hij hard. Het klinkt idioot, maar dat geeft niet. Zolang Appie het maar hoort. Hij haalt diep adem en drukt zijn mond op Fatima's lippen. Tot zijn grote schrik doet ze ze van elkaar. Wat nu?

Voor hij het weet, heeft hij een stap achteruit gedaan, zijn handen voor zich uit.

'Wat is er?' vraagt Fatima beledigd.

Ali hijgt. In een ingeving wijst hij naar de hoek van het gebouw.

'Daar! Ze staan naar ons te kijken!'

Maar als Fatima omkijkt, zijn de jongens verdwenen. Ali hoort ze hollen. Maar Fatima gelooft hem niet, want ze rent weg, met de handen voor haar gezicht. Bij het restaurant kijkt ze om.

'En als je me ooit nog aanraakt...! Dan... dan zeg ik het tegen mijn broer!' Ze is woedend.

Er komt iemand uit de keuken van het restaurant met een vuilniszak. Hij doet een container open en kijkt intussen wantrouwend naar Ali. Ali komt tussen de bomen vandaan en loopt met een wijde boog om het restaurant heen. De milkshakes zijn op; de klassen zijn bezig op te breken. Ali voegt zich weer bij zijn vrienden. Fatima's vriendinnen vormen een kringetje om Fatima heen.

'Zo,' zegt Ali.

'Ja,' zegt Mo.

'Even pissen nog,' zegt Sammy.

Mo, Ali en Appie lopen mee naar de toiletten. Bij de pisbak vraagt Mo: 'Kan ze een beetje zoenen?'

'Ja hoor,' zegt Ali.

'Daar trappen wij dus niet in, hè Sammy?' zegt Appie. 'Zoenen? Je duwde haar weg alsof ze een varken was! Zoenen!'

'Nou, en toch hebben we gezoend.' Ali laat zich niet meer van de wijs brengen. Appie heeft hem al genoeg ellende bezorgd vandaag. 'En als je nou nog eens zegt dat ik een homo ben, dan sla ik je op je bek!'

'Hij heeft het bewezen,' zegt Mo. 'Dus.'

'Het zag er niet zo heel echt uit.' Sammy is klaar met plassen. Hij schudt zich droog, doet zijn gulp dicht en gaat zijn handen staan wassen. 'Eerlijk gezegd dacht ik dat je haar wegduwde.'

'Twee keer,' zegt Appie. 'Het moment van de waarheid! En je kreeg het niet voor elkaar! Je wilde helemaal niet, je deed maar alsof. Arme Fatima.'

Dat maakt Ali woedend. 'Je moeder! We hebben gezoend en ik ga het niet nog eens doen – voor jouw lol. En hou nou je kop verder!'

In het wc-hokje wordt doorgetrokken. De vrienden kijken elkaar verschrikt aan. Daar zit toch hopelijk geen leraar?

Maar het is Amir die de deur opendoet. Hij wast zijn handen zonder iemand aan te kijken. Ali loopt gauw de wc uit. Waarom weet hij niet, maar hij schaamt zich voor Amir.

De bussen zijn naar de parkeerplaats van het restaurant gekomen om hen op te pikken. Leerlingen staan in groepjes te wachten omdat niemand als eerste de bus in wil. Leraren proberen hen te tellen en naar binnen te drijven. Maar het is nog te warm – niemand heeft zin.

Ali houdt Amir in de gaten, die in de richting van het groepje van Fatima slentert. Wat moet hij daar nou weer? Hij gaat toch niets doorlullen? Onopvallend zorgt Ali dat hij dichterbij komt. Hij gaat met zijn rug naar de meisjes toe staan.

'Hij vindt je echt leuk, hoor,' hoort hij Rhonda zeggen. 'Ali? Die kíjkt

niet eens naar andere meisjes! Hij kwam een keer langs onze kleedkamer toen de deur openstond, en ik stond daar zowat in mijn nakie. Hij kéék niet eens!'

'Misschien lag het aan je beugel,' zegt Doenja. 'Maar die mag er toch uit over een halfjaar? Dan wil Ali vast wél zoenen.'

Fatima reageert niet.

'Hij vindt je echt leuk, zeker weten,' zegt Rhonda nog eens. 'Kom op, Faat, het komt echt wel goed.'

'Onzin,' klinkt opeens Amirs stem. 'Hij deed maar alsof. De jongens hadden het erover op de plee. Hij deed het alleen voor de jongens. Hij wou helemaal niet.'

Ali voelt zich misselijk. Hij kijkt snel om zich heen.

Heeft Appie het gehoord? Nee, Appie staat een heel eind verderop te geinen met Mo. Gelukkig.

Maar Fatima is in huilen uitgebarsten. En Melanie heeft Ali in de gaten gekregen.

'Rot op, eikel!' zegt ze. 'Je hebt al genoeg verpest. Kom je nou ook nog lekker staan kijken hoe ze huilt? Klootzak!'

Vóór hij zich uit de voeten maakt, vangt Ali een blik op van Amir. Niet pesterig, niet minachtend. Amir lacht, een klein, scheef lachje. Een lachje waar Ali niets van kan maken. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
De jongens dagen elkaar uit.

- Waarmee dagen ze elkaar uit?
- Zijn er kinderen de dupe van deze uitdaging? Leg per persoon uit wie en waarom zij de dupe zijn.
- Zou jij meedoen aan zo'n uitdaging? Leg uit waarom wel of niet.
- Als je niet meedoet, zeg je dan niets en houd je je rustig of zorg je dat het stopt? Leg uit wat je kiest.

Opdracht 2:
Misschien heb je ze weleens gezien of hangt er een bij jou thuis: een tegeltje met een spreuk erop, een tegeltjeswijsheid. Sommige spreuken zijn oud, sommige zijn nieuw bedacht en grappig. Het doel van zo'n tegeltje is om mensen aan het denken te zetten.

Zo'n tegeltje ziet er altijd ongeveer hetzelfde uit. Bekijk de voorbeelden op www.leesstuk.nl en maak vervolgens een tegeltjeswijsheid met een door jou bedachte spreuk die past bij dit fragment.

Zee land

Sjaan Flikweert

Mijn opa is geboren op een boerderij in Zeeland.
Ik weet dat omdat mijn vader geen kip eet.
Van het leven van mijn voorouders op de boerderij weet ik niets.
Het is achtergebleven in de oorlog, in de watersnoodramp en in de migratie van mijn opa en oma naar Noord-Holland, Haarlem.

Mijn moestuintjes overleven niet. Als de Albert Heijn actie afgelopen is, sterft het jonge plantje, nog niet meer dan een kiem. Het enige wat overgebleven is van mijn boerenwortels is het verhaal waarom mijn vader geen kip eet.

Mijn vader werd elke zomervakantie alleen op de trein naar Zee land gezet. Op hoop van zege kwam hij dan aan bij de boerderij van zijn oma. Hij vond het daar heerlijk. Hij vertelt keer op het keer hetzelfde verhaal.

Hoe zijn oma een kip van het erft plukte, het de nek omdraaide, nog even liet rondlopen tot het gestorven was en het in alle rust op een krukje ging zitten plukken. Het erf vol veren, mijn vader met draai in de maag en in de avond lag die kip op zijn bord.

Mijn moeder is een Parlevliet. In Amsterdam, waar ik geboren ben, betekent dat niets, maar in Katwijk aan zee wel. Daar stel ik mij voor met de achternaam van mijn moeder. Mensen reageren erop vol bewondering en erkenning.

Schijnbaar is mijn familie een grote vissersfamilie. De vader van mijn moeder heeft schipbreuk geleden. Dat is een verhaal dat ik uit mijn kindertijd ken. Het kan verzonnen zijn.

Ook van vis weet ik niets, behalve dat als een goudvis ziek is, het het meest diervriendelijk is om hem met een steen op zijn hoofd te slaan, dan het hoofd door te snijden alvorens hem door te toilet te spoelen.

Laatst liet ik een steen op mijn zieke goudvis vallen, het visje spatte uit elkaar en ik moest een beetje huilen.

Ik moest een keer overgeven nadat ik makreel had gegeten. Daarna lustte ik de rest van mijn kindertijd geen vis meer. Tot mijn 14de.

Sjaan Flikweert is een academisch geschoolde danseres en spoken word artiest. Met haar performances trad ze op in Zuid-Afrika, Portugal, Engeland en Brazilië. Ook in Nederland is Sjaan met haar dans- en woordkunsten al jaren actief in theaters, schouwburgen en op festivals als De Parade en Oerol. Daarnaast gaf ze door heel Nederland les in dans en gesproken woord. •

© CRIPTA SCHEEPERS

Ik wist niet dat bakkeljauw vis was (zo zag het er niet uit) en waagde me aan een broodje bakkeljauw. Vanaf toen haalde ik mijn broodjes in de Shopperhal in de Amsterdamse Poort, waar ik nooit iets kon vinden wat mijn moeder thuis kookte. Waar men mij vroeg waar mijn ouders vandaan kwamen. Ik kocht er fruit in vreemde vormen. Ik kocht er fluoriserende dranken en koelde hiermee de brandwonden op mijn tong.

Ik mis het eten van de oma van mijn eerste vriendje. Ik denk er altijd aan als ik de rijst om schep met de versierde rijstlepel die zij mij gaf. De rijstlepel is over zee gekomen, uit een aan zijn lot overgelaten land. In groep 6 hield ik daar een spreekbeurt over. Toen kon ik je meer over Suriname vertellen dan over de Noordzee en Schouwen-Duivenland.

Soms koop ik de rijst in buideltjes en hoor ik de oma van mijn eerste vriendje in mijn achterhoofd afkeurend tjoeren. Ik weet dat het niet zo hoort. Maar zo leerden mijn opa en oma, mijn ouders en ik rijst kennen. Het is bovendien gemakkelijk en snel. Zo heb ik leren koken, gemakkelijk en snel.

De bloemkool aten we met nootmuskaat. De aardappelen groeiden uit een plastic zak onder het aanrecht. De vis at ik alleen als het niet op vis leek.

Ik groeide op, op de derde verdieping van een flat.

Lesopdracht

Opdracht 1:
Namen zijn belangrijk. Ze geven informatie over een plaats, een land en dus ook over jou.

Download de tabel op leesstuk.nl en vul 'm in. Misschien kun je niet in ieder vakje iets invullen, maar kijk hoe ver je komt. Gebruik internet en vraag je omgeving om hulp.

Opdracht 2:
In elke familie worden verhalen verteld. Hoe zit dat in jouw familie? Bij welk verhaal droom jij weg en vind je heerlijk om te horen? Welk verhaal hoor jij heel vaak en wil je juist niet meer horen? Welk verhaal ga jij later aan jouw kinderen vertellen? Schrijf een van deze drie verhalen uitgebreid op. Bedenk ook een titel.

Oorlog

Een aap op de wc
De Rotterdamse dierentuin zou gaan verhuizen. Met versierde dierenwagens zou het dwars door de stad gaan, de directeur voorop op een olifant. Maar het liep anders. De Duitsers vielen Nederland binnen, het werd oorlog en Rotterdam werd gebombardeerd. Veel dieren stierven, andere ontsnapten en liepen los door de stad. •

HOOGLAND & VAN KLAVEREN

Een aap op de wc

Joukje Akveld

Vrijdag 10 mei 1940

Er wordt wel gezegd dat de oorlog voor Nederland als een donderslag bij heldere hemel kwam. Dat we dachten dat Duitsland ons met rust zou laten, net als in de Eerste Wereldoorlog.

Dat is niet waar.

De mensen hadden gezien wat Hitler in Polen had aangericht. Ze hadden gehoord over de Duitse inval in Denemarken en Noorwegen begin april, nog maar een paar weken eerder. De Nederlanders waren niet gek, ze wisten dat ons land het volgende op Hitlers lijstje kon zijn. Het leger stond al maanden paraat. Alleen had niemand gerekend op een aanval vanuit de lucht. De mensen dachten dat de Duitsers over land de grens over zouden trekken. Ze hielden wel rekening met gedropte parachutisten, maar niet met een serieuze luchtlandingsoperatie. De vliegtuigen die in de vroege ochtend van 10 mei bo-

ven het land verschenen kwamen als een volslagen verrassing.

A-Tag, X-Zeit, dat was Duitse codetaal voor het moment dat de aanval op Nederland zou beginnen. Datum: vrijdag 10 mei, tijdstip: 3.55 uur. Terwijl Nederland sliep, schrok Rotterdam wakker van het geronk van vliegtuigen. In pyjama renden de mensen de straat op. Ze klommen op de daken van hun huizen en tuurden naar de hemel die in het oosten al roze begon te kleuren. Duitse bommenwerpers vlogen laag over de stad. Al snel volgde het gedreun van inslaande bommen: vliegveld Waalhaven werd gebombardeerd. Nooit eerder had nieuws zich zo snel verspreid: 'Rotterdam is aangevallen, we zijn in oorlog!'

Duitse troepen waren het land op verschillende plekken binnengevallen, en een van die plekken was Rotterdam. Maar wat dat nu betekende, oorlog, daar konden de meeste mensen zich niets bij voorstellen. Al meer dan honderdvijftig jaar was het vrede in Nederland. Vaders, moeders, opa's, oma's, niemand was zo oud dat-ie een oorlog had meegemaakt. Niemand wist dus wat de regels waren als er bommen op je stad vielen. Toen er een uur later watervliegtuigjes op de Maas landden en Duitse militairen in rubberbootjes naar de kant peddelden, stonden behulpzame Rotterdammers op de kade om hun geweren aan te pakken. En toen er later op de dag werd gevochten op straat werden de Neder-

Joukje Akveld (1974) is journalist en schrijver. Ze studeerde Nederlands en werkte bij verschillende uitgeverijen. Inmiddels schrijft ze over kinderboeken en theater voor verschillende kranten en tijdschriften. Ze vertaalt prentenboeken en heeft een biografie geschreven over tekenaar Sieb Posthuma. Ook schreef ze diverse kinderboeken, die meermaals werden genomineerd en bekroond. Zo werd *Een aap op de wc* genomineerd voor de Woutertje Pieterse Prijs en bekroond met een Zilveren Griffel. •

© HANS AKVELD

landse militairen vanuit portieken aangemoedigd door nieuwsgierige toeschouwers. 'Oorlogje kijken' noemden de mensen het, en elke keer als er een Duitser werd neergeschoten klonk er gejuich. Alsof het om een voetbalwedstrijd Nederland-Duitsland ging in plaats van een echte oorlog.

Pas toen de mensen ontdekten dat de bruggen over de Maas door de Duitsers waren bezet en er niemand meer van Rotterdam-Zuid naar Rotterdam-Noord kon, pas toen er 's avonds bommen op woonwijken vielen en er op verschillende plekken felle branden ontstonden, pas toen de beschietingen maar doorgingen en de Engelsen zich er met hún bommen mee begonnen te bemoeien om de Duitsers tegen te werken, tóén pas drong het tot de Rotterdammers door dat oorlog geen spelletje was.

Ondertussen in de dierentuin

In de dierentuin hadden ze ook gemerkt dat de bruggen door de Duitsers waren bezet. Een paar oppassers verschenen die eerste oorlogsdag niet op hun werk. Ze woonden aan de overkant van de Maas en konden de dierentuin niet bereiken. Andere oppassers waren opgeroepen om te vechten. Het clubje dat over was zat die ochtend bij elkaar. De bommen op het vliegveld in Rotterdam-Zuid waren slecht nieuws. Ze betekenden dat de Duitsers het verkeer rond de stad probeerden plat te leggen. De kans was groot dat hierna de stations aan de beurt waren. En de dierentuin lag naast een station.

Voor de dieren betekende zo'n aanval een direct gevaar. Maar wat konden de oppassers doen? Die dag was het precies een jaar geleden dat was begonnen met de bouw van de nieuwe dierentuin. Maar die was nog niet klaar. Er was geen plek waar de dieren naartoe konden. De directeur besloot toen dat er 's nachts extra zou worden gepatrouilleerd. Zo zouden ze er snel bij zijn als er brand uitbrak door bommen

of beschietingen. En verder ging iedereen die dag maar gewoon aan het werk.

In de dierentuin werden ondertussen zo'n twintig Nederlandse militairen ondergebracht die het station en de omgeving moesten bewaken. Ze verzamelden het sloopmateriaal dat overal in de dierentuin lag opgestapeld. Daarmee bouwden ze barricades in de straten rond het station. Wie die nacht geen wachtliep, sliep in het leegstaande huis van de directeur. Daar was voor de militairen op de grond een bed van stro gemaakt.

Voor de avond viel maakte de directeur met de militairen en oppassers twee afspraken. 1) De militairen zouden 's nachts voorzichtig zijn met schieten zodat ze niet per ongeluk een wachtlopende oppasser zouden raken. En 2) de oppassers zouden tijdens hun rondgang af en toe met een stok op de grond slaan. Zo wisten de militairen dat ze eraan kwamen en zouden ze hen niet per ongeluk aanzien voor Duitse soldaten. Zelf had de directeur besloten die nacht ook in de dierentuin te blijven om een oogje in het zeil te houden.

Sultan en de anderen

Met z'n drieën liepen de directeur en twee oppassers die nacht door de donkere dierentuin. Ze keken naar de opflakkerende vlammen in de stad. Ze controleerden of de dieren rustig waren. Af en toe sloeg een van hen met een stok op de grond.

Midden in de nacht kwam er een Duits vliegtuig laag over de dierentuin gevlogen en verdween in de richting van het station. Daarna gebeurde er een tijd niets. Net toen de mannen dachten dat de eerste oorlogsnacht zonder problemen was verlopen, klonk opnieuw het gebrom van vliegtuigmotoren.

Dit keer waren het er drie.

'Dekking zoeken?' vroeg een van de oppassers.

De directeur schudde zijn hoofd. 'Of je nu hier of daar beschoten wordt, het is allemaal hetzelfde,' zei hij.

Kort daarna floten de kogels door de dierentuin. RÁTÁTÁTÁTÁ klonk het door de vroege ochtend, gevolgd door gerinkel van glas. De drie mannen begonnen te rennen.

Het was de roofdierengalerij. Een van de vliegtuigen had het gebouw onder vuur genomen. Alle bovenramen waren kapotgeschoten. Over de hele breedte van de galerij was geen ruit meer heel. Van binnen klonk het gebrul van de dieren.

Voorzichtig openden de mannen de deur. In vliegende vaart zijn ze toen langs de kooien gegaan. Langs de Javaanse luipaarden, langs de Sumatraanse tijgers, langs Sultan, Tammo en Black, Suleika, Bob, Carla, Black, Niger, Adam, Eva en de rest. Toen ze alle kooien hadden gecontroleerd, keken ze elkaar ongelovig aan. Wat niemand had durven hopen, was waar: de roofdieren leefden. Anderhalve meter boven de ligplanken van de leeuwen en de tijgers hadden de kogels diepe gaten in de muur geslagen, maar de dieren zelf waren niet geraakt. Zenuwachtig liepen ze langs de tralies en grauwden naar de oppassers.

En er was nog een wondertje. Het roofdierengebouw was zwaar beschadigd, maar er was geen direct gevaar dat de dieren zouden ontsnappen. Voorlopig was iedereen veilig.

Zaterdag 11 mei 1940

Nederlandse troepen aan de ene kant van de Maas, Duitse aan de andere kant. Zo was de situatie aan het eind van de dag op 10 mei, zo was het ook de volgende dag. Rotterdam-Zuid was in Duitse handen maar in Noord en het centrum, waar de dierentuin lag, hielden de Nederlandse militairen stand. Bij de bruggen over de Maas werd geschoten, maar een duidelijke winnaar was er niet. Dus werd er opnieuw met

bommen gegooid. Door de Duitsers maar ook door de Nederlanders. De Nederlandse bommen vielen bijna allemaal in de rivier. De Duitse bommen troffen wel doel, maar niet het goede. In plaats van de politiekazerne werd een straat met woonhuizen geraakt. Voor het eerst sinds de Duitsers de stad hadden aangevallen was er een flink aantal burgerslachtoffers. Veertig Rotterdammers kwamen om.

Ondertussen in de dierentuin

In de dierentuin gebeurde die zaterdag niet veel. De dieren werden verzorgd, 's avonds bleven opnieuw twee oppassers achter om wacht te lopen. Ook zaterdagnacht bleef het rustig. Zo werd het zondag 12 mei, eerste pinksterdag.

Zondag 12 mei 1940

Pinksteren is een feestdag, maar op zondag 12 mei viel er weinig te vieren. De Duitsers hadden weer een bombardement op Rotterdam gepland. In de dierentuin hadden ze het goed geraden: dit keer waren de stations in de stad aan de beurt. Het Maasstation, station Beurs en station Delftse Poort.

Pinksteren wordt ook wel het feest van de uitstorting van de Heilige Geest genoemd. 49 dagen nadat Jezus was opgestaan uit de dood daalde hij als Heilige Geest uit de hemel neer over zijn achtergebleven vrienden op aarde, zodat die aan iedereen konden vertellen wat ze van hem hadden geleerd.

Toen op eerste pinksterdag om half twaalf de eerste bommen op hun mooie oude stations vielen, keken de Rotterdammers naar de hemel waar Duitse vliegtuigen hun vernietigende lading lieten vallen en zeiden bitter: 'De uitstorting van de Heilige Geest.'

Ondertussen in de dierentuin

Zondag 12 mei begon met een vriendelijk zonnetje. De oppassers waren al vroeg aan het werk gegaan. Ze waren moe, sommigen hadden de afgelopen nachten nauwelijks geslapen, maar het werk ging door.

Rond elf uur namen de oppassers een korte pauze. De chimpansees Vick en Jim die de hele ochtend hun best hadden gedaan de aandacht te trekken, werden uit hun kooi gehaald. 'Oké aanstellers, kom maar naar buiten dan. Kunnen jullie ook van het zonnetje genieten.'

De oppassers aten hun boterhammen. De chimpansees scharrelden rond voor het apenhuis. De zon straalde. Even leek het vrede in de dierentuin.

Toen klonk het gebrom van vliegtuigen. De oppassers sprongen overeind. Twee van hen grepen een aap bij een poot en holden naar het apenhuis. Vlug werden de dieren opgeborgen in hun kooi.

Drie Duitse vliegtuigen cirkelden boven de dierentuin. Waren ze op weg naar station Delftse Poort? Tijd om daarover na te denken was er niet. Er klonk een gierend geluid en een klap die de grond deed trillen. Achter het hooigebouw verscheen een stofwolk. Toen weer dat gierende geluid en nog een klap. En nog een. Na drie bommen zagen de oppassers het dak van de winterstal de lucht in gaan. De winterstal waar Kali en een paar Maleise beren waren opgeborgen. De oppassers begonnen te rennen maar toen klonk er weer een klap. De mannen veranderden van richting en vluchtten het voedselmagazijn in waar ze zich verstopten onder het aanrecht. Bij de vijfde bom beseften ze dat dat nergens op sloeg. Een aanrecht is een slechte schuilplaats als er bommen vallen, zelfs als dat aanrecht van hard graniet is. De oppassers verlieten het voedselmagazijn en renden naar de kelder onder het apenhuis. Buiten bleef het gieren en dreunen. Zonder het tegen elkaar te zeggen wisten de oppassers: deze bommen zijn niet op station Delftse Poort gevallen. Daarvoor trilde de grond te hard. Daarvoor

klonken de klappen te dichtbij. Zo dichtbij dat ze nauwelijks de kelder uit durfden toen het na de achttiende dreun stil werd in de dierentuin.

Het was een slagveld, nog erger dan de oppassers hadden gevreesd. De meeste bommen waren in het midden van de tuin terechtgekomen, waar nieuwe dieren in tijdelijke hokken wachtten op de verhuizing naar Blijdorp. Van de vredige dierentuin van die ochtend was niets meer over. Dieren brulden, loeiden, schreeuwden en krijsten. In de groene laantjes gaapten bomkraters. Op sommige plekken was brand uitgebroken. Hekken waren vernield, tralies verbogen. Door de explosies waren bijna alle ruiten uit hun sponningen gedrukt. Dieren liepen los rond in de tuin, sommige gewond, en de zeeleeuwen waren kwijt.

De oppassers wisten niet waar ze moesten beginnen met redden – als er nog iets te redden viel. Eén bom was vlak bij de roofdierengalerij ingeslagen, één in het damhertenverblijf, één in het wolvenperk. Een vierde bom was naast het wapitihok gevallen, precies waar vijf jonge struisvogels uit Parijs waren gestald. Toen de oppassers gingen kijken vonden ze niets meer van ze terug.

Geen snavel, geen botje, geen veer. De struisvogels waren verdwenen, weggevaagd door een Duitse bom.

Het klinkt raar, maar oorlog voeren mag niet zomaar. Als het ene land het andere land de oorlog verklaart zijn er regels waar beide landen zich aan moeten houden. Die regels zijn ooit vastgelegd en gelden voor de hele wereld. Een van die regels zegt dat burgers geen doelwit mogen zijn van militaire acties. Dat betekent dat soldaten wel op elkaar mogen schieten, maar niet op mensen die niet meevechten, zoals vrouwen, kinderen en gewonde soldaten.

Het betekent ook dat je wel bommen mag gooien op plekken die met de oorlog te maken hebben, maar niet op burgerdoelen. Dus wel vliegvelden, treinstations en fabrieken waar munitie wordt gemaakt. Maar niet woonwijken, scholen en ziekenhuizen, in elk geval niet expres.

Over dierentuinen staat nergens iets geschreven, maar iedereen snapt dat een dierentuin geen militair doelwit is. Waarschijnlijk hebben de Duitsers hun bommen per ongeluk op de Rotterdamse Diergaarde laten vallen. Waarom zouden ze het expres doen? Ze waren niet in oorlog met beren, leeuwen en kamelen. Een dode aap bracht de Duitsers niet dichter bij de overwinning, een kapot treinstation wel. Daardoor kwamen verse soldaten en nieuwe wapens minder makkelijk de stad in. Daardoor konden ze de vijand verzwakken.

Voor de dieren in de dierentuin maakte het niet uit of de bommen per ongeluk of expres waren gegooid. Zij zaten in hun hokken en konden nergens naartoe toen boven hun hoofd een oorlog losbarstte.

Sultan en de anderen

Toen de bommen op de dierentuin vielen was de directeur thuis in zijn huis aan de Westerkade. Maar toen hij hoorde wat er gebeurd was, haastte hij zich naar de dierentuin.

Hij zag de kapotte hokken en de dode dieren. Hij zag een hert dat over het pad sprong en in de bosjes verdween. Hij zag de zwaar beschadigde roofdierengalerij. Het was een wonder dat de roofdieren nog leefden, had een van de oppassers gezegd. Ze hadden het plafond op hun kop gekregen. Tussen de brokstukken liepen ze nerveus rond. Die oppasser zei ook: ‘Alle roofdieren zijn binnen, maar de schade is veel groter dan na die beschieting in de eerste oorlogsnacht. We weten niet of de dieren nog veilig zijn.’

Wat de oppasser eigenlijk bedoelde was: we weten niet of de mensen nog veilig zijn. Als de roofdieren konden ontsnappen, waren ook de

mensen in gevaar. Niet alleen de oppassers en de Nederlandse militairen in de dierentuin, maar alle mensen in de stad. Dat zei de oppasser allemaal niet. Het was ook niet nodig, de directeur had het zo ook wel begrepen. En hij begreep nog iets: hij moest een beslissing nemen. De moeilijkste beslissing uit zijn carrière als dierentuindirecteur.

Hoe groot was het risico dat er opnieuw bommen op de dierentuin zouden vallen en de roofdieren zouden ontsnappen? En mocht hij dat risico nemen? Die vragen stelde de directeur aan de commandant van de Nederlandse militairen die naar de dierentuin was geroepen. Te groot, zei de commandant.

En: Nee, uitgesloten.

De directeur knikte. Eigenlijk had hij die antwoorden ook wel geweten.

Het Nederlandse leger stond onder zware druk, zei de commandant nog. Hij mocht zijn mannen niet ook nog eens blootstellen aan het gevaar van een aanvallende tijger of leeuw. Het klonk als een verontschuldiging. Alsof het hem ook speet dat al die schitterende dieren moesten worden afgemaakt. Want dat was wat de commandant zei: de roofdieren moesten dood, zodat ze nooit zouden kunnen ontsnappen.

Sorry, zei de commandant.

De directeur zei niets. Alles wat er te zeggen viel was gezegd.

Negen tijgers, vier panters, zeven leeuwen en leeuwinnen, drie jaguars, een poema, twee kraagberen en de bruine beren Hans en Grietje werden door Nederlandse militairen afgeschoten. De oppassers stonden er zwijgend bij. Het enige wat ze konden doen was toezien dat de dieren snel en pijnloos werden afgemaakt. Daarna sleepten ze de dode lichamen naar de achtergalerij. Ook voor de roofdieren was geen tijd voor een begrafenis.

Er was maar één ding dat niet alleen maar waardeloos was die eerste

pinksterdag in de dierentuin: een paar dieren mochten blijven leven. Vier jonge leeuwen, een tijgerin met twee welpen, een goudkat, een beermarter en vier prairiewolven ontsprongen de dans omdat ze het geluk hadden tijdelijk ergens anders te zijn ondergebracht, of omdat ze nog te klein waren om gevaarlijk te zijn.

'Die leeuw ook?' vroeg een militair, en wees met de loop van zijn geweer op Tammo.

'Nee,' zei de directeur. 'Die leeuw is tam, die mag blijven leven.'

Lesopdracht

Opdracht 1:
Dit fragment gaat over 10 tot 15 mei 1940. Jij gaat een tijdlijn maken van 1 mei tot en met 15 mei 1940. Bij elke dag schrijf je een kort berichtje. Dit doe je niet vanuit jouzelf, maar vanuit de oppasser van de dierentuin. Op 1 mei was de dierentuin nog open en waren er bezoekers, had de oppasser de hokken nog verschoond, etc. Op 15 mei was er geen dierentuin meer over. Wat is er elke dag gebeurd? Hoe heeft de oppasser dat ervaren?

Opdracht 2:
Ook oorlog voeren gaat via regels. Zo mag je geen bommen gooien op burgerdoelen als scholen en ziekenhuizen. Over dierentuinen staat niets geschreven.

Maak een poster waarin in één oogopslag duidelijk is dat dierentuinen ook burgerdoelen zijn en er dus geen bommen op gegooid mogen worden. Zorg voor een opvallend beeld dat afschrikt en de hulpeloosheid van de dieren tijdens oorlog duidelijk maakt.

De vlucht van Omid
De Iraanse Omid moet op zijn tiende naar Nederland vluchten. Hij heeft een leverziekte die in zijn geboorteland niet goed kan worden behandeld. Hij laat zijn vrienden, konijn en zelfs zijn vader achter. Met goede moed gaat Omid het avontuur aan, maar al snel blijkt dat het een gevaarlijke reis wordt. Tijdens de vlucht mag Omid met niemand praten en wordt hij in een overvolle vrachtwagen gezet. Zal het hem lukken om veilig in Nederland aan te komen? •

Beschikbaar als e-book
UITGEVERIJ MOON

De vlucht van Omid

Lysette van Geel

Bekijk de introductie van Lysette van Geel op **leesstuk.nl**

Konijn

Toen ik die middag thuiskwam uit school was alles anders. De tapijten waren opgerold en stonden rechtop tegen de muur. Onze spullen zaten in dozen en er hingen witte lakens over de meubels. Mijn vader liep van kamer naar kamer met allemaal kleren in zijn handen. Ati en Arezoo keken me nerveus aan.

'Wat is er aan de hand?'

'We gaan weg, Omid. Ik leg het je later wel verder uit, maar we moeten nu eerst naar oma.' Mijn moeder klonk ook anders dan normaal. 'Sneeuw gaat mee, die gaat daar een tijdje logeren.' Het hok stond al in de auto. De auto die we van Farid hadden geleend, want die van ons had mijn vader kortgeleden verkocht.

Ik stapte snel in, zodat ik naast Sneeuw kon zitten. 'Het komt wel goed,' fluisterde ik in zijn zachte oren. Ik wist eigenlijk niet of dat wel echt zo was.

Het was lang rijden naar oma. Toen we aankwamen stond ze al voor de deur te wachten. Zou ze daar de hele tijd hebben gestaan? Sneeuw kwam met zijn hok in de huiskamer terecht.

'Ga je lekker buiten spelen, Omid?' vroeg oma. Haar ogen leken vochtig, maar ze huilde niet.

Ik liep naar buiten. Ik kwam hier al jaren en kende alle stenen van het huis, de bomen en de weg uit mijn hoofd. Als ik hier logeerde was ik het grootste deel van de dag buiten. Vaak kwam oma dan bij me zitten en vertelde ze me verhalen over vroeger. Over hoe de wind voelde op haar huid toen ze in de woestijn van Iran was. Of ze vertelde me oude sprookjes, die ze nog van haar oma had geleerd. Uit haar zak toverde ze nootjes die ze een voor een aan mij gaf.

Soms hoorden we de honden, maar vandaag leken ze er niet te zijn. Ik blafte zo hard als ik kon. Het bleef stil.

Onder de appelboom was het lekker koel. Overal stonden de fruitbomen in bloei. In de verte wiegden de rozenstruiken heen en weer in de wind. Ik blafte nog een keer. Stilte.

Niet veel mensen in de stad hadden een hond, dat was onrein. Het speeksel zou je ziek kunnen maken, zeggen de mensen in de moskee. Toen ik eens vroeg of we thuis een hond mochten, schudde mijn moeder haar hoofd. 'Geef je geld liever aan arme mensen,' zei ze. 'Of aan je arme moeder, wij kunnen het in deze tijd goed gebruiken.' Hier op het platteland waren er wel

Lysette van Geel is journalist en werkt bij de radio. Ze heeft jarenlang als verslaggever en presentator bij het NOS Jeugdjournaal gewerkt. Daar kwam ze erachter dat ze het schrijven van kinderboeken eigenlijk ook heel leuk vindt. In 2017 verscheen haar debuut, *De vlucht van Omid*, dat gebaseerd is op het waargebeurde verhaal van de Iraanse Omid Aghondi. *Operatie: oma Sjannie* is haar tweede boek. •

© CHARLOTTE ODIJK

honden. Ze moesten het land van de boeren beschermen.

Ik deed mijn ogen dicht. Deze hele dag was zo vreemd verlopen. Ik wist dat het niet meer goed ging thuis sinds de laatste keer dat ik in het ziekenhuis had gelegen. Het geld raakte op. Er was een man op bezoek gekomen. 'Een oude vriend van Farid,' had mijn moeder gezegd, maar ik wist dat er iets niet klopte. De man was onaardig en op de gang had mijn moeder hem onze huissleutel gegeven. 'Binnenkort zijn we weg en hebt u het rijk alleen,' had ze gezegd. Dezelfde dag had mijn vader onze auto verkocht. Die avond hoorde ik mijn moeder huilen.

Ik deed mijn ogen open. Oma riep me. Ik stond op en keek vanachter de boom naar haar. Ze liep achter mijn moeder aan en ze zag er ineens heel oud uit. Toen ik tevoorschijn kroop, glimlachte ze even. 'Tijd om te gaan, jongen.'

Iedereen kwam naar buiten. Oma knuffelde mijn zussen, mijn vader en mijn moeder, en toen was ik aan de beurt. Ze rook lekker, naar zeep met rozenwatergeur, net als in de moskee.

Sneeuw bleef doodstil in haar handen zitten. Ik keek hem aan en voelde me verschrikkelijk, maar ik wilde het niet aan oma laten zien.

'Hup, naar de auto!' riep oma. Ik kreeg een brok in mijn keel. Ik kriebelde aan de oortjes van Sneeuw en fluisterde snel nog een keer: 'Het komt goed.'

We reden weg, we moesten snel terug naar ons eigen huis in Teheran. De verhuiswagen zou vandaag komen en die konden we niet laten wachten. We zouden naar een ander huis gaan, omdat we de huur niet meer konden betalen. Omdat we moesten sparen voor een grote reis. Dat had mijn vader me allemaal verteld op de heenreis. Er was niets aan te doen zei hij. De auto reed weg. Steeds verder weg van Sneeuw en oma.

Toen ik me omdraaide zag ik oma op haar knieën zakken. Ze veegde tranen uit haar ogen. Onhandig drukte ze Sneeuw tegen haar wangen.

Onderweg

Ik vroeg of ik nog naar Jawad mocht rennen. Maar dat kon niet meer. Ik wilde hem vertellen dat ik niet meer naar school zou komen. Dat we naar een buitenwijk van Teheran zouden verhuizen, omdat dat goedkoper was. En ik wilde hem vertellen dat we daarna waarschijnlijk nog verder weg zouden gaan. Ik wilde hem vragen of we vrienden konden blijven.

'Vergeet je me niet?' zou ik zeggen. En dan zou ik zoiets roepen als 'tot snel!'.

Maar de verhuiswagen stond al voor de deur. Ik mocht zelfs niet meer naar binnen van mijn moeder. We moesten haast maken en ik kon niet goed helpen met tillen. Ik keek naar de verhuizer die steeds onze voordeur in en uit kwam lopen. Hij pakte de dozen en bracht ze samen met mijn vader een voor een naar de wagen. Waren mijn spullen eigenlijk wel ingepakt?

Ik moest op de stoel naast de verhuizer gaan zitten. Hij was Afghaans. Ik verstond hem niet. De rest ging met de auto van Farid mee.

'Waar gaan we precies naartoe?' vroeg ik aan mijn ouders, voordat we vertrokken.

'Het duurt niet lang, we zijn er zo.' Ze sloeg de autodeur dicht. Verhuizen kon leuk zijn. Nieuwe spullen, nieuwe vrienden. Maar het ging allemaal zo snel. De verhuizer keek me kort aan, maar zei niets. Ik schrok. Ik dacht aan meneer Alafi en het winkeltje.

'Helemaal vergeten! Ik moet ook nog afscheid nemen van meneer Alafi!' riep ik. Wat moest die oude meneer Alafi nu zonder mij? Hij zou op me wachten, hij zou denken dat ik hem in de steek had gelaten. Misschien konden we nog even langs de winkel rijden.

De verhuizer had de motor al gestart.

'Stop!'

De verhuizer draaide zich woest naar me om. Ik durfde niets meer te zeggen.

Mijn moeder had gelogen. De reis duurde verschrikkelijk lang. Tenminste, zo voelde het. Ik maakte me zorgen. Het leek of de stad langzaam verdween. Ik zag bijna geen kinderen meer op straat. De flats verdwenen uit het zicht. Veel van de huizen die langs de weg stonden, hadden gesloten luiken, en op andere plekken zaten er tralies voor de ramen. En net toen ik dacht dat het niet erger kon, begon de wagen ineens te schudden.

'Wat is er aan de hand?' vroeg ik in paniek.

'Geen asfalt meer,' zei de verhuizer nors. Er zaten diepe kuilen in de weg, we reden er met moeite overheen.

Het laatste halfuur ging de wagen steeds langzamer rijden. Na een tijdje stopten we bij een klein huis. De muren waren grijs, van klei.

Ik hoopte dat hij door zou rijden, maar dit grijze, vervallen huis was voor ons. Mijn zussen stonden samen met Farid bij de deur. Ze waren de dozen naar binnen aan het sjouwen. Hier moesten we dus gaan wonen. Ik miste Sneeuw nu al.

Volle bh's

'Hoger, hoger!' De vlieger waaide woest door de lucht. De wind stond precies goed vandaag. Afshin rende zijn longen uit zijn lijf. 'Kom op, Omid, dat kan beter!'

Hij probeerde met zijn vlieger die van mij te pakken te krijgen en lachte hard bij elke aanval die hij deed. Tijdens officiële wedstrijden ging het ook zo. De vlieger die in de lucht blijft, heeft gewonnen. Af-

shin en ik wilden tegen de kinderen uit de wijk verderop gaan vliegeren, maar we moesten eerst nog oefenen. Met lijmpoeder en gedroogde rietstokken die hij had meegenomen, waren we dagenlang bezig geweest om ze zo stevig mogelijk te maken. Ik keek omhoog. Het touw verslapte, maar toen nam een windvlaag mijn vlieger mee. Ik zette me schrap en trok zo hard als ik kon aan het touw. Mijn armen deden pijn, maar Afshin was niet te stoppen. Hij gilde het uit en bewoog snel heen en weer. Het zand op de grond danste om hem heen. Zijn vlieger leek op een vogel die wilde ontsnappen, hij hield hem stevig vast. Hij temde hem als een tijger. 'Hierrr blijven jij!' riep hij.

Afshin was mijn nieuwe vriend. We woonden nu al een paar weken in de buitenwijk. Ik kon niet naar school, en ik verveelde me verschrikkelijk. Er waren bijna geen winkels in de buurt en het was rustig op straat. Volgens mijn zussen was er ook geen enkel ziekenhuis in deze wijk. Ik maakte me zorgen. Als Arezoo en ik ziek zouden worden moesten we een heel eind rijden voor hulp. En steeds als ik vroeg waarom ik Jawad niet mocht bellen, kreeg ik een ander antwoord van mijn ouders. 'Nee, er is geen telefoon in deze buurt te vinden. Nee, bellen is te duur. Nee, hij is er deze weken niet.' Ik had het opgegeven. Gelukkig kwam ik op een dag Afshin tegen op straat. Hij verveelde zich ook.

Bij goed weer gingen we vliegeren. Bij slecht weer zaten we onder een afdakje te wachten. Als het te heet was fantaseerden we over verre vakanties naar mooie landen. Ik noemde zo veel mogelijk landen op die ik me kon herinneren van de bazaar. 'Wist je dat ze in Europa dansende bloemen hebben?'

Afshin geloofde er niets van. 'Ja, en in Finland dragen alle ijsberen een hoed!' zei hij.

De dagen in het grijze huis waren niet leuk. Maar met mijn zussen speelde ik nu wel meer dan ooit. En ik was gewend geraakt aan het idee dat we in dit kleine huisje moesten wonen. Er waren nu zelfs twee mensen extra, want Farid en Hassan sliepen ook steeds vaker bij ons. Ze zeiden dat ze dingen moesten bespreken met mijn ouders. Ik mocht niet bij die gesprekken zijn. Urenlang zaten ze met elkaar te vergaderen. Hun stemmen zoemden als bijen door de nacht. Ik wilde er graag bij zijn, want ik zag mijn vader steeds minder. Hij moest in de ochtend nu altijd extra vroeg weg naar zijn werk, maar vaak als iedereen nog sliep, drukte hij een zoen op mijn voorhoofd. Die zoen voelde ik de hele dag zitten en af en toe raakte ik overdag mijn voorhoofd aan. Ik probeerde niet te veel vragen te stellen. Maar op een dag vroeg ik mijn moeder toch waar we uiteindelijk heen zouden gaan. We zouden hier immers maar tijdelijk zijn.

'We gaan naar een plek toe waar ze goede ziekenhuizen hebben. En waar jij en Arezoo beter kunnen worden.'

Waar die plek was, dat zei ze niet. Maar Arezoo en Ati hadden me een keer stiekem verteld dat het misschien niet in Iran zou zijn. Dat we naar het buitenland gingen. Misschien hadden ze er heel mooie auto's en grote witte bergen net zoals in Teheran. Afshin mocht er in elk geval niets van weten. Mijn ouders waren bang dat hij het zou doorvertellen en de politie er via hem van zou horen. Als dat zou gebeuren dan zouden ze mijn vader niet meer vertrouwen in het leger. Hij zou worden opgepakt, zeiden mijn zussen.

'Zweer op Allah dat je er tegen niemand iets over zegt!' Ati had me dreigend aangekeken. Ik had het gezworen en hield me aan mijn woord.

Ik trok mijn vlieger naar beneden een rolde het touw om een stokje. De zon begon al te zakken.

'Afshin, ik moet boodschappen doen! Tot snel!' Hij zwaaide vrolijk naar me, en hield zijn vlieger met één hand vast. Ik had geen zin om naar de winkel te gaan. Het was ver lopen, een halfuur. En de man daar was niet aardig.

'Mam, waar ligt het geld voor de boodschappen?' Ik liep ons huis in. Iedereen zat op de grond bij elkaar met grote bergen geld om zich heen. 'Wat zijn jullie aan het doen?' vroeg ik verbaasd. 'En van wie is al dat geld?!' Ik had het gevoel dat ik in een vreemde film was beland.

Ati kwam naar me toe. 'Laat die boodschappen maar zitten vandaag. We gaan weg, Omid, naar Europa.'

Ik raakte in de war. Naar Europa? Waar ligt dat? Ik wilde naar Afshin om het hem te vertellen, maar Arezoo greep me bij mijn arm.

'Als je het aan iemand vertelt zie je papa en mama nooit meer terug. Je weet wat er met ze kan gebeuren als de politie doorkrijgt dat we ervandoor gaan. We mogen hier niet zomaar weg.'

Ze pakte haar bh. Die had ik nog nooit van zo dichtbij gezien. Onder de stof krulden de hoekjes van een stapeltje briefgeld omhoog. Ze pakte een nieuw briefje en legde het erbij. Met naald en draad naaide ze het erbovenop, heel strak. Ook mijn moeder en Ati zaten met geld en bh's in hun hand. Eigenlijk was het een grappig gezicht, maar niemand lachte. Zodra de bh vol begon te raken liepen ze om de beurt weg om hem aan te trekken.

'Zie je dat er geld in zit?' vroeg Ati.

Ik vond het een gek gezicht. Mijn moeder en zussen hadden ineens heel grote borsten.

'Het is goed zo.' De stem van Farid klonk geïrriteerd.

Hij zat met zijn rug naar de vrouwen toe en propte briefgeld in de tong van zijn basketbalschoen. De echte vulling lag naast hem op de grond.

Ik ging rustig zitten. 'Waar gaan we naartoe?'

'We gaan naar Nederland,' zei mijn moeder. Ik had nog nooit van Nederland gehoord. 'Farid en Hassan gaan ook mee. Morgen gaan we. Laten we nog een keer alles oefenen.'

Het leek wel een toneelstuk.

'Dus, waar ga je naartoe?' vroeg mijn moeder.

'Naar vrienden in Rusland, een korte vakantie, even eruit,' zei Ati.

'We gaan toch naar Nederland?' riep ik verbaasd.

Mijn zussen keken me streng aan. 'Als iemand vraagt waar je heen gaat, dan zeg je: "Ik weet het niet." Afgesproken? Dus waar ga je naartoe?'

'Ik weet het niet,' zei ik zachtjes.

'Kijk niet zo sip, Omid. In Nederland worden we beter. Daar zullen we nooit meer ziek zijn, broertje! Kun je het je voorstellen?' zei Arezoo. 'Ze hebben daar bloemen in alle kleuren en de regen maakt de velden mooi groen.' Ze keek me tevreden aan.

Ik kroop bij haar op schoot en keek naar mijn handen. De blaasjes waren weer opengegaan. Het geroezemoes in de kamer maakte me moe en ik was een beetje in de war. Mijn vader was ook net terug van zijn werk. Eigenlijk was het heel gezellig zo met zijn allen. Ik wilde wakker blijven en door het raam zoeken naar onze sterren, maar ik hield mijn ogen niet meer open.

'Truste, pap, morgen gaan we naar Nederland!'

Mijn vader keek verdrietig. 'Ja, Omid, In shaa Allah, morgen gaan jullie naar Nederland.'

Als ik beter naar die laatste woorden had geluisterd, had ik het al kunnen weten. Mijn vader ging niet mee. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Maak deze opdracht vóórdat je het fragment leest.
Beantwoord de volgende vragen uitgebreid:

- Ben jij weleens verhuisd? Is jouw antwoord nee, stel dan deze vragen aan een klasgenoot of de docent.
- Hoe voelde dat?
- Waarom moest je verhuizen?
- Hoe ging de verhuizing: wie pakte in, wie hielp mee, wie richtte jouw kamer in, wie bepaalde de indeling van de kamers in het nieuwe huis?
- Was je blij met je nieuwe kamer?
- Waar moest je aan wennen?
- Maakte je snel vrienden? Hoe deed je dat?
- Wat mis je nog steeds van het vorige huis en de buurt?
- Wie moest je achterlaten?
- Wat wil je nu nooit meer kwijt?

Opdracht 2:
Lees nu het fragment.
Vergelijk jouw ervaringen uit die van opdracht 1 met de ervaringen van Omid.

- Wat zijn overeenkomsten?
- Wat zijn verschillen?
- Kun je die verklaren?
- Waar zou jij Omid mee willen helpen en waarom?

Eenzaam in de oorlog

Het is 1944. En Eddy weet: hij is nergens veilig. Gescheiden van zijn ouders moet hij onderduiken, steeds weer op een ander adres – achttien verschillende – en telkens bij andere mensen. Nooit hoort hij ergens bij, altijd vormt hij een gevaar voor anderen en doordat hij steeds moet hoesten, ook voor zichzelf. Lukt het om uit handen van de Duitsers te blijven? Als hij maar niet naar Westerbork hoeft. •

UITGEVERIJ LEOPOLD

Eenzaam in de oorlog

Martine Letterie

Razzia

Met grommende motoren rijden vrachtauto's de straat in. Het dreigende geluid vult zijn kamertje en Eddy voelt de trillingen van de zware wagens in zijn bed. Het lijkt alsof de monsters regelrecht naar binnen rijden. Droomt hij dit? Is het een nachtmerrie? Piepende remmen, marcherende zware laarzen, het lawaai is nu overal. Hij draait zich om tussen zijn bezwete lakens. Met zijn handen tegen zijn oren probeert hij zichzelf tegen de herrie te beschermen, maar het wordt harder en harder.

Buiten schreeuwen Duitsers: *'Juden raus, schnell, schnell!'* Honden blaffen, vrouwen gillen en jammeren, kinderen huilen. Steeds meer mensen draven door de straat.

Droom en werkelijkheid lopen door elkaar sinds hij ziek in bed ligt. 'Zware longontsteking,' heeft de dokter gezegd. De koorts verandert zijn angst voor

de Duitsers in nachtmerries. Dat moet het zijn.

'Mam!'

Hij wil roepen, maar hij is niet meer de baas over zijn eigen stem. Eddy kan zichzelf nauwelijks horen, laat staan dat zijn moeder dat kan. Elke ademhaling schuurt door zijn borstkas. Hij probeert zijn ogen te openen om de nare droom te laten ophouden, maar de koorts maakt zijn oogleden loodzwaar.

Vlakbij wordt hard en lang aangebeld, tegelijkertijd trapt een laars tegen de deur.

'Alle Juden raus!'

Direct daarna klinken gestommel en paniekerige stemmen, recht boven zijn hoofd. Aan alles hoort Eddy hoe bang de bovenburen zijn. Onverbiddelijk denderen laarzen de trap op. Zijn hart is een wedloop tegen de angst begonnen, het bonst sneller en sneller. Was hij maar niet zo ziek...

'Wat moeten we doen, Koos?' Het is zijn moeder. Ze staat in de gang vlak voor zijn kamerdeur en ze jammert zacht. Haar stem dringt op een andere manier tot hem door dan het lawaai en dat maakt dat hij het ineens zeker weet. Wat er gebeurt is geen nachtmerrie. Hij zoekt naar het luciferdoosje onder zijn kussen en vouwt zijn hand eromheen. Het kwaad is hier, laat het goede overwinnen. Alsjeblieft.

Nu gaat hun eigen bel en Duitse soldaten stormen de gang in van het kleine benedenhuis. Hoeveel zijn het er? Drie, vier? Weer die stampende laarzen, weer dat geschreeuw. Het heeft geen zin meer om

Martine Letterie (1958) groeide op in Voorburg. Na de middelbare school studeerde ze Taal- en Letterkunde en werd ze lerares Nederlands. Ook gaf ze een paar jaar les in jeugdliteratuur aan de Pabo in Doetinchem. Martine was al lang dol op kinderboeken en schreef er ook over. In 1996 verscheen haar eerste eigen kinderboek, daarna stopte ze algauw met lesgeven om alleen nog maar te schrijven. Inmiddels schreef ze al meer dan honderd boeken. •

© MARC SASSEN

zijn handen tegen zijn oren te houden. Het geluid dringt door elke beschermlaag heen die hij in de afgelopen tijd voor zichzelf heeft proberen te maken.

'Wieviele andere Juden gibt es hier?'

'Keine!' hoort Eddy zijn moeder zeggen. Stoer. Misschien geloven ze haar. Dit is tenslotte het huis van oom Koos, en die is geen jood.

Deuren klappen open. De laarzen dringen verder het huis in: de kamer, de keuken...

Dan is zijn kamertje aan de beurt. Ineens krijgt hij zijn ogen wel open. Aan zijn voeteneind staat een soldaat, geweer in de aanslag. De koorts golft door Eddy's lijf; hij hapt naar adem en klemt zijn luciferdoosje vast. Het kwaad mag niet winnen.

Een tweede soldaat dringt langs de eerste en rukt de deken van zijn bed. *'Und die dan hier?'*

Eddy begint te klappertanden; ondanks zijn gestreepte jongenspyjama voelt hij zich naakt en hulpeloos.

Dan komt oom Koos zijn kamer in; hij kijkt de soldaat aan het voeteneind aan alsof hij nergens bang voor is en zegt: 'Die jongen is ernstig ziek. *Er ist krank, sehr krank.*'

De soldaten deinzen terug; hun ogen schieten heen en weer van de natte lakens naar zijn bezwete gezicht, dat knalrood moet zijn. Ineens zijn de rollen omgedraaid: nu zijn zíj bang. Bang om besmet te raken. Eddy hoest hard en rochelend, er komt slijm omhoog uit zijn longen. Hij krimpt ineen en grijpt naar zijn borst.

'Nächstes mahl,' zegt de soldaat die aan zijn bed staat. Hij schuift iets achteruit. *'Später kommen wir wieder.'* De Duitse soldaten verdwijnen net zo snel als ze kwamen, alleen klinken hun laarzen ineens minder hard. De laatste trekt de voordeur achter zich dicht.

Alsof alle kracht haar lichaam heeft verlaten, strompelt zijn moeder het kamertje in en laat zich huilend op zijn bed zakken. 'Eddy,

jongen...' Ze trekt hem overeind, neemt hem in haar armen en wiegt hem heen en weer alsof hij een klein kind is. Daarmee breekt ze de spanning: hij barst in tranen uit. Hij huilt zo hard dat zijn lichaam samentrekt in ongecontroleerde schokken. Over zijn moeders schouder ziet Eddy oom Koos tegen de deurpost staan, met zijn handen voor het gezicht geslagen. Het goede heeft overwonnen, maar het scheelde niet veel.

Zijn longontsteking is de schuld van de Duitsers. Net als alle andere slechte dingen. Hoelang is het geleden dat hij ziek werd? Lang. Het is nu voorjaar en toen hij de ontsteking opliep vroor het en stonden de ijsbloemen elke morgen op de ramen. Mensen haastten zich over de straten om zo snel mogelijk weer binnen te zijn.

En toch speelden Sam en hij die dag buiten. Eddy kende Sam van de school waar hij sinds vorige zomer op zat. Van de Duitsers mochten joodse en niet-joodse kinderen niet meer bij elkaar in de klas zitten en daarom hadden ze alle joodse kinderen uit de buurt in één school gepropt. Omdat ze met veel te veel waren, werden ze verdeeld in twee groepen. De ene week hadden ze 's morgens les, en de andere week 's middags. Je zou denken dat het fijn was dat ze minder vaak naar school hoefden, maar dat was het helemaal niet.

Toen Eddy vorig jaar met zijn ouders van Bussum naar Amsterdam moest verhuizen om bij oom Koos in te trekken, mocht hij niet veel meenemen. 'Oom Koos heeft al een huis vol spullen, daar kunnen die van ons niet allemaal bij,' had Eddy's vader gezegd. 'En van de Duitsers moeten we onze huizen met alles erin achterlaten.' Dus lag het grootste deel van zijn postzegelverzameling nog in Bussum, net als zijn trein en zijn meccano... Hij had wel *Het boek voor de Jeugd* meegenomen. Niet omdat het zijn lievelingsboek was, maar omdat er het meeste instond. Dan kon hij er lekker lang mee doen. Maar nu, meer

dan een halfjaar later, kende hij dat hele boek uit zijn hoofd.

Omdat Oom Koos en tante Sara nooit kinderen hadden gehad, stonden er in hun huis geen kinderboeken, laat staan speelgoed. Hij had dus geen moer te doen. En hij kon nergens heen. Joden mochten niet meer naar het zwembad, de bioscoop of de bibliotheek, niet meer in de tram en niet naar het park. Als hij geen school had, zat hij meestal binnen en daar was de oorlog de hele tijd aanwezig. Veel meer dan vroeger thuis in Bussum. Dat kwam niet alleen omdat ze hier in Amsterdam niet in hun eigen huis woonden en ze de meeste van hun spullen niet hadden. Net als hij kon ook zijn moeder geen kant meer op. Ze mocht bijvoorbeeld maar bij een paar winkels boodschappen doen en dan alleen op vaste tijden. Stel je voor! Er zat hier een kruidenier op de hoek, maar joden mochten daar alleen tussen vier en zes uur naartoe. Dus zat zijn moeder de hele dag aan tafel *Het Joodse Weekblad* door te bladeren. En daar werd ze niet bepaald vrolijk van.

Zijn vader was wel veel weg. Als hij thuiskwam, vertelde hij fluisterend aan mama en oom Koos wat hij had meegemaakt. Hij dacht natuurlijk dat Eddy het niet hoorde, maar die was niet gek. Ook al verstond hij soms maar de helft, dat was meer dan genoeg om er naar van te worden.

Ook op school was de oorlog niet te vermijden. Wekelijks gebeurde het dat kinderen niet meer kwamen opdagen en dat juffen en meesters verdwenen.

Vlak voordat Eddy die longontsteking had opgelopen, had zijn vader op een avond bij het eten gevraagd: 'En wat heb jij vandaag gedaan?'

'Niks!' had Eddy bokkig geantwoord. 'Ik zou niet weten wat ik moet doen. Ik heb hier niets en ik mag ook niks.'

De volgende dag had zijn vader een voetbal voor hem meegebracht. Van leer! Papa wist ook altijd voor alles een oplossing.

'Het park mag dan voor joden verboden zijn, maar op straat voetballen niet!' had hij met een knipoog gezegd.

Dus was hij die middag met de bal onder zijn arm naar Sam gegaan, die niet ver van hem vandaan woonde. Ze speelden nooit bij elkaar thuis, maar Eddy wist precies bij welke deur hij moest zijn, omdat ze na schooltijd vaak samen opliepen.

Hij belde aan en na een poosje ging de deur voorzichtig op een kier. Sams neus verscheen eerst, daarna de rest van zijn smalle gezicht. Sam leek in niets op Eddy. Hij had grijsblauwe ogen en een donkerblonde steile kuif, terwijl Eddy een bril droeg, donkere ogen had en zwart haar dat de neiging had om te krullen zodra het iets langer werd.

Eddy stak zijn voetbal naar voren. 'Ga je mee voetballen?'

Sam haalde zijn schouders op. 'Ik mag niet naar buiten van mijn moeder. Ze is bang dat er wat gebeurt.'

Zo makkelijk liet Eddy zich niet wegsturen. 'Je kunt het toch vragen?'

Sam keek achter zich de gang in. 'Ze is er niet. Ze is naar haar zuster. Kijken of die al iets heeft gehoord van opa en oma.'

'Mooi toch?' drong Eddy aan. 'Dan kan ze ook niet zeggen dat het niet mag. Ga mee, even maar.'

Ineens brak er een glimlach door op het gezicht van Sam. 'Wacht even!' Hij schoot de gang in, en kwam terug met de eerste de beste jas die hij van de kapstok had kunnen pakken. Hij trok de bal uit Eddy's handen en schoot hem de lucht in.

'Wie hem het eerst heeft!'

Eddy sprintte weg en Sam volgde hem op de voet. Eddy raakte de bal als eerste en Sam rende er weer achteraan. Zo voetballend holden ze naar het pleintje twee straten verder.

'Overschieten?' Sam trapte de bal vast in Eddy's richting. Hij schoot

hoog in de lucht. Eddy sprong en ving hem met twee handen.

Sam schaterde. 'Man, jij kunt goed keepen! We kunnen misschien een club beginnen met een paar jongens uit onze klas!'

Eddy schoot terug. 'A.F.C. De Jekerstraat!' Een voetbalclub genoemd naar de straat van hun school. Hun joodse school.

Hij had het woord niet genoemd, maar ineens hing het weer in de lucht. Ze waren joden. Sam keek niet naar de bal, maar naar zijn jas. 'Ik heb geen ster op deze jas!' Zijn stem sloeg over. 'Ik moet naar huis! Als de Duitsers me zien, dan moet ik mee, in de trein naar Westerbork, dan kom ik nooit meer thuis, dan...' Hij draaide zich om, maar voordat hij weg kon lopen, stond Eddy naast hem en hij pakte zijn vriend bij zijn arm.

'Hou op!' Haastig had Eddy zijn eigen winterjas uitgetrokken. 'Hier. Doe die van mij aan. Ik heb ook nog een ster op mijn trui.' Als hij Sam nu liet gaan, kwam hij vast niet meer terug. Elk moment kon hem te binnen schieten dat hij niet weg mocht van zijn moeder, en dan was hun middag verpest. Weer door die rot-Duitsers, die alles verknalden. En dat was niet de bedoeling geweest van de voetbal. 'Pak aan, die jas!'

Met trage bewegingen deed Sam zijn eigen jas uit en die van Eddy aan. Die maakte de knopen van zijn eigen jas bij Sam dicht, alsof hij een klein kind was. 'Zo goed? Zo beter?' En hij klopte hem nog eens bemoedigend op zijn schouder.

Sam zuchtte diep, en Eddy zag de paniek uit zijn ogen verdwijnen. 'We kunnen deze jas als een doelpaal gebruiken en dan is die lantaarnpaal de andere. Wil je liever keepen of schieten?'

'Schieten,' zei Sam. 'Vijf stappen?' Hij ging met zijn rug tegen de lantaarnpaal staan en mat de afgesproken maat af tot de volgende doelpaal. Daar legde hij zijn jas op de grond. Ze voetbalden zo lang als het kon. De zon verdween achter de huizen en langzamerhand werd het donker in de straat. Sam zei niet één keer meer dat hij naar huis

wilde. En Eddy klaagde niet één keer dat de kou steeds dieper in zijn botten drong. Niets mocht deze voetbalmiddag verpesten.

Ze stopten pas toen Sams moeder bij het pleintje verscheen. 'Daar ben je! Ik had toch gezegd dat je niet weg mocht! Ben je nou helemaal! Onmiddellijk mee naar huis!' Toen ze hem bij de arm greep, zag ze dat hij Eddy's jas droeg. Ze keek naar de doelpaal. 'Jullie lijken wel niet wijs!'

Dat zei Eddy's moeder ook, toen hij thuiskwam, en nog veel meer.

'Jongen toch! Ik wist niet waar je was! Gek van de zorgen werd ik. Wat zie je eruit!'

Hij kon niet meer ophouden met klappertanden. Ze duwde hem voor de spiegel die naast de kapstok hing. Zijn wangen zagen letterlijk blauw van de kou.

'Ga bij de kachel zitten, onmiddellijk.' Zijn moeder haalde de deken van zijn bed en wikkelde die om hem heen. Ze pakte zijn handen tussen de hare en wreef ze warm. Hartstikke lief natuurlijk, maar het was al te laat. Toen zijn vader die avond thuiskwam, had Eddy koorts. Toen dat na een paar dagen niet overging, haalde zijn moeder de dokter erbij. Die zei dus dat hij een longontsteking had, en niet zo'n kleintje ook. Het duurde nu al weken en Sam had hij sindsdien nooit meer gezien. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Zoek op wat een razzia is, wanneer en waarom deze gehouden werd. Verwerk deze informatie in een mindmap over razzia's. Bekijk op www.leesstuk.nl hoe je een mindmap maakt, of maak meteen een digitale mindmap.

Opdracht 2:
Schrijf een krantenbericht zoals deze verschenen zou zijn in 1944, ten tijde van de razzia's. Gebruik de informatie uit het fragment. Het doel van het artikel is informatie geven. Houd je aan de opmaak van een echt krantenartikel.

Tip: op www.nieuwstool.nl kun je digitaal een krantenartikel opmaken.

De brieven van Mia
Laila woont samen met haar moeder, zus en broertje in een asielzoekerscentrum. Ze zijn gevlucht uit Syrië. Als Laila voor een schoolopdracht de norse meneer Cohen moet helpen met huishoudelijke klusjes, heeft ze daar eerst helemaal geen zin in. Maar bij het opruimen van zijn stoffige zolder vindt ze een mysterieuze trommel vol met oude brieven. Laila begint te lezen en raakt helemaal in de ban van de Joodse Mia, die dapper in verzet komt tegen de nazi's. •

De brieven van Mia

Astrid Sy

De brieven op zolder

Laila stapt van haar fiets in de Aalsmeerstraat. Ze pakt de brief met het adres van meneer Cohen uit haar zak en controleert het adres. Dan doet ze haar fiets op slot en belt aan bij nummer 18. Laila tuurt door het raam, maar bruine gordijnen en een bij elkaar geraapt zooitje planten ontnemen haar het zicht. Als ze gestommel hoort, springt ze snel voor het raam vandaan. De deur gaat langzaam open.

Laila kan zich niet herinneren dat ze ooit zo'n oude man heeft gezien. Meneer Cohen is lang, maar zijn rug is gebogen, waardoor hij een stuk kleiner lijkt. Het lijkt alsof zijn hoofdhaar naar beneden is gezakt. Onder zijn kale schedel prijken een dikke baard en twee borstelige witte wenkbrauwen. Tot Laila's afgrijzen komen er ook uit zijn neus en oren witte plukken haar. Ze trekt haar neus op. Meneer Cohen ruikt zoet en stoffig, zo'n vieze oude-mensengeur. Eigenlijk lijkt hij meer op een heel oude,

rimpelige, grijze beer dan op een mens, bedenkt Laila. Maar ergens tussen al dat haar kijken twee opvallend felle, lichte ogen haar afkeurend aan. Meneer Cohen is ook niet erg enthousiast over haar zo te zien. Laila wacht tot hij wat zegt.

'Je bent te laat,' gromt hij na een tijdje.

'Het regent,' zegt Laila. Alsof dat het excuus is voor alles. En dat vindt Laila ook.

Meneer Cohen fronst. Zijn borstelige wenkbrauwen zakken zo diep naar beneden dat zijn ogen nauwelijks nog te zien zijn.

'Van welke school kom je?' vraagt hij.

'De school van het asielzoekerscentrum.'

'Ben je niet van de school hierachter?'

'Nee, onze school doet ook mee aan de liefdadigheidsweek,' zegt Laila. 'Jij bent meneer Cohen, toch?'

'Het is u voor jou, meisje. En ik dacht dat alleen normale scholen meededen.'

'Niet dus,' zegt Laila verveeld. De wind lijkt dwars door haar heen te gaan. Ze steekt haar handen in haar pilotenjack en trekt haar schouders op tegen de regen. Het regent niet heel hard, maar net hard genoeg om flink nat te worden.

Meneer Cohen bekijkt Laila in alle rust van top tot teen. Hij mompelt iets, draait zich om en schuifelt naar binnen. Laila blijft een beetje verward buiten staan.

'Nou, waar wacht je op?' blaft meneer Cohen vanuit de gang. 'Doe de deur achter je dicht, het is koud!'

Astrid Sy (1987) is al van kleins af aan gefascineerd door verhalen van vroeger. Tijdens haar studie geschiedenis ging ze volledig op in de middeleeuwen en niet veel later ontdekte ze ook de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. In haar debuut *De brieven van Mia* vervult Astrid haar grootste wens: ervoor zorgen dat alle verhalen die ze verzamelde gehoord worden en het meemaken van een oorlog begrijpelijk maken voor de jonge lezer. •

© LISA ZILVER

Laila stapt de woonkamer in en kijkt om zich heen. Het ruikt er net zoals meneer Cohen: oud, muffig en zoet. Verder vindt Laila het eruitzien als een ontplofte, nog nooit eerder schoongemaakte bibliotheek. Schots en scheve stapels boeken staan op gammele bijzettafeltjes. Langs alle muren staan kasten, ook propvol boeken. In de hoek bij het raam staat een soort ziekenhuisbed. Laila rilt van walging bij het zien van de enorme plastic wc die ernaast staat. In de andere hoek van de kamer staat een stoffige oude piano. Achterin de kamer staat een tafel voor twee personen tegen de muur, naast een deuropening, die zicht biedt op een kleine keuken.

'Je kunt de zolder opruimen en reorganiseren,' zegt meneer Cohen die met veel gesteun en gekreun in een smoezelige leren leunstoel gaat zitten.

'Reorganiseren?' vraagt Laila niet begrijpend.

'Opnieuw indelen en schoonmaken,' bromt meneer Cohen ongeduldig. 'De zolder is twee trappen omhoog. Blijf verder overal vanaf.'

Laila knikt en loopt terug naar de gang.

'En wee je gebeente als je er een rommel van maakt!' roept meneer Cohen haar achterna.

Als Laila haar hoofd door het trapgat steekt, raakt ze in de war. Hoe kan meneer Cohen haar nu vragen om geen rommel te maken? Rommel betekende toch viezigheid en dat alles door elkaar ligt, of zou ze het niet goed begrepen hebben? Ze heeft nog nooit eerder zo'n vieze, stoffige, bij elkaar geschraapte zooi gezien. De zolder is al een rommel, daar hoeft Laila helemaal niets voor te doen of te laten. Ze kucht door het stof en trekt het spinrag uit haar paardenstaart.

Laila lijkt wel een reus, omringd door flatgebouwen aan oude spullen. Dozen, koffers en oude kleren torenen hoog om haar heen. Een zwakke lichtstraal valt vanuit een piepklein raampje in het schuine

dak op de ravage. Stofdeeltjes dansen in het licht. Laila probeert zich tussen de spullen door een weg te banen. Ze mompelt nijdig in het Arabisch. Waarom moet dit háár overkomen? De ontplofte zolder opruimen van een behaarde mummie.

Laila besluit maar gewoon ergens te beginnen en trekt aan een opgerold kleed. Er is geen beweging in te krijgen.

'Au!' gilt Laila, als ze uitglijdt. Ze is met haar billen op iets hards terechtgekomen. Terwijl ze met haar hand over de pijnlijke plek wrijft, trekt ze een laken weg. Eronder staat een vierkante, blikken trommel. Ze tilt de deksel op. In de trommel ligt een stapel oude, vergeelde brieven. Ze veegt voorzichtig het stof eraf en kijkt naar de envelop die bovenop ligt.

Isa Cohen

staat erop geschreven in een ouderwets schuin handschrift, met eronder:

Van Woustraat 35, Amsterdam

Laila klapt de trommel dicht en duwt hem weg. Ze pakt een willekeurige doos en zet die op een leeg stuk vloer neer. De volgende doos plaatst ze ernaast. Als ze een tijd heeft lopen sjouwen en sjorren en een flink stuk vloer heeft schoongeveegd, ploft ze bekaf neer op een doos. Morgen gaat ze meester Lenn vertellen dat meneer Cohen de pot op kan. Dit is geen vrijwilligerswerk meer, dit is slavenarbeid. Ze veegt nijdig het zweet van haar voorhoofd en blaast een vuile lok uit haar gezicht. Dan ziet ze de blikken trommel staan en trekt hem naar zich toe.

'Van Nelle voor koffie en thee,' leest ze langzaam hardop en ze laat haar vingers over de letters van de deksel glijden. Laila tilt de dek-

sel op en pakt de bovenste envelop. Ze ruikt eraan en trekt een vies gezicht. Precies dezelfde geur als meneer Cohen. Voorzichtig haalt ze de brief uit de envelop en begint te lezen. Nederlands lezen is sowieso al moeilijk, laat staan in een ouderwets handschrift. Laila moet zich extra concentreren om te begrijpen wat er staat.

Amsterdam, 25 april 1942

Mijn liefste Isa,

Sorry dat ik zo plots vertrok. Praten over Duitsland is pijnlijk voor mij, zoals je misschien wel begrijpt. Ik ben vandaag verdrietig gestemd. Ik probeer te lachen zoals altijd maar het lukt niet. Ik voel te veel. Ik kijk uit het raam, naar het leven dat daarbuiten maar gewoon door lijkt te gaan en ik kan wel schreeuwen! Houd op met leven, stop, al is het maar een minuutje! Kan het dan niemand iets schelen wat ons wordt aangedaan? Gelukkig hebben we elkaar. Als wij samen zijn, voel ik me altijd iets beter.

Soms kan ik jullie door het raam in jullie woonkamer zien zitten. Nu moet je niet denken dat ik je aan het bespieden ben, maar ik geniet er zo van jullie je dagelijkse bezigheden te zien doen. Soms zit je moeder achter de piano. Of ik zie haar jou lesgeven. Hoewel ik jullie ook weleens ruzie zie maken, kunnen jullie ook nog steeds samen lachen, ondanks alle ellende. Ik zie dat jullie wel steeds vaker ruzie hebben. Maar dat begrijp ik wel, gezien de angst en onzekerheid waarin wij leven. En ik zou elke dag ruzie verkiezen boven de kille stilte bij ons thuis. Hoewel wij nog geen honderd meter bij jullie vandaan wonen, is het een andere wereld. Ik word gek in dit sombere huis. Het stinkt hier naar verslagenheid. Soms is het alsof mijn ouders al in het graf liggen. Maar ik niet. En jij ook niet, gelukkig.

Het enige lichtpuntje in mijn dagen is ons samenzijn en onze briefwisseling. En natuurlijk ons werk. Dat geeft mij tenminste een doel. Suzanna

vroeg mij laatst waarom wij elkaar brieven schrijven als we elkaar toch al zoveel zien. Ik denk niet dat ze dit ooit zal begrijpen. Ze is geen schrijver zoals wij. Volgens mij is ze gewoon jaloers… Zij zit saai thuis met een man en twee kleine kinderen. Wat wij hebben, is echte romantiek. Maar ik zal erover ophouden want ik weet dat je het niet leuk vindt als ik commentaar op je zus heb.

Kijk eens aan! Terwijl ik dit schrijf, krijg ik zowaar een glimlach op mijn gezicht. Isa, kun je het geloven? Een glimlach, ondanks alle ellende. Ik denk steeds aan de middag die we samen hebben doorgebracht afgelopen week. Wat heerlijk dat we jouw huis helemaal voor ons alleen hadden! Als je ons liedje op de piano speelt, word ik weer herinnerd aan het mooie in de wereld. Het maakt me altijd blij, maar tegelijkertijd ook ongelofelijk verdrietig.

'Hola, meisje!' schreeuwt een stem.

Laila schrikt op en doet vlug de brief terug in de trommel.

'Ik heb honger, ik neem een boterham,' roept meneer Cohen. 'Moet jij soms iets eten?'

'J-ja, ik kom eraan,' roept Laila met trillende stem. Ze schuift de trommel weg en loopt naar het trapgat. Als ze de trap af wil lopen, voelt ze iets kriebelen op haar wangen. Ze zijn nat. Heeft ze gehuild? Laila haalt haar neus op en veegt haar wangen droog met de bovenkant van haar hand.

Laila manoeuvreert zich tussen de boeken en gammele tafeltjes door en probeert niets om te stoten. Eenmaal beneden gaat ze aan tafel zitten. Meneer Cohen zet een glas melk en een bordje met een boterham voor haar neer.

'Is dit varkensvlees?' vraagt Laila.

'Nee, dat eet ik niet,' bromt meneer Cohen en hij gaat zitten en begint zijn boterham op te eten, terwijl zijn ogen Laila in de gaten houden.

'Ik ook niet,' zegt Laila en ze neemt een hap. Ze probeert niet te denken aan hoe oud het brood en het vlees is. Om de gortdroge hap weg te slikken, neemt ze snel een grote slok melk.

'Waar kom je vandaan?' vraagt meneer Cohen plots.

'Syrië,' antwoordt Laila.

'Ben je zo'n moslim?' Laila knikt. Ze ergert zich aan het luide gesmak van meneer Cohen. Hij neemt een grote slok melk en zet het glas hard op tafel neer. Er zitten wat broodkruimels in zijn baard.

'Waarom draag je dan geen hoofddoekje?'

Laila trekt een wenkbrauw op.

'Waarom zou ik?' 'Wordt je moeder dan niet boos?' vraagt meneer Cohen.

Laila schudt haar hoofd. 'Nee, ze draagt zelf ook geen hoofddoek.'

Meneer Cohen gromt weer iets onverstaanbaars en dan zeggen ze een tijdje allebei niets.

'Wat ben jij stil,' zegt meneer Cohen.

'U ook,' zegt Laila. 'Ik heb niets te zeggen.'

'Ik dacht dat kleine kinderen altijd wat te zeggen hadden,' zegt meneer Cohen.

'Nou, ik niet, en ik ben niet klein. Ik ben al elf.'

Meneer Cohen snuift. 'Als dat niet klein is, vreet ik mijn hoed op.'

'Vreet die dan maar op,' zegt Laila. Op het gesmak van meneer Cohen na, is het weer stil. Laila kijkt stiekem een beetje om zich heen. Haar blik blijft rusten op wat zo te zien een heel oud boek is, met sierlijke gouden letters op de kaft. Laila fronst. Ze zou zweren dat de letters Arabisch zijn. Maar ze kan het niet lezen, dus het is vast een andere taal. Haar gedachten dwalen af naar de brief boven. Ineens is er nog maar één ding wat ze wil: snel naar boven om die brief verder te lezen. Ze neemt nog een paar grote happen en drinkt haar melk in een

flinke teug op. Tegen meneer Cohen mompelt ze dat ze weer aan het werk moet, en dan staat ze op en rent de trap op naar zolder.

Laila gaat weer op een doos zitten, pakt de brief uit de trommel en leest verder.

Ik mis het studeren, kun je het je voorstellen? Weet je nog hoe we klaagden en klaagden over de lange uren en al het leeswerk? En nu we niet meer mogen studeren, verlang ik ernaar. Ik hoorde van David dat professor Vreugdenberg bij Joden aan huis komt om tentamens af te nemen. Allemaal in het grootste geheim natuurlijk. Ik heb hem gevraagd of hij ons met de professor in contact kan brengen.

Het is alweer bijna twee jaar geleden, raar toch? Twee jaar! Ik weet het nog precies. Ik zat achter mijn bureau. Het was rustig en stil, tot ik in de verte het gebrom van vliegtuigen hoorde en een soort dof getrommel. Toen mijn ouders zeiden dat het bommen waren en we werden aangevallen door Duitsland, dacht ik dat het een grapje was. Oorlog in Nederland, dat kon toch niet? Hier in Nederland zouden we veilig zijn. Ik voelde me ook veilig, ver van die verschrikkelijke schurken die mijn leven in Duitsland onmogelijk hadden gemaakt. We moesten van mijn moeder met z'n allen in de kelder schuilen. Heb ik je weleens verteld dat mijn moeder er toen eigenlijk een eind aan wilde maken? Dat begrijp jij misschien niet, Isa. Maar wij weten wat ons te wachten staat. Wij hebben het al meegemaakt.

Het was alsof ik weer terug in Duitsland was, toen de colonnes door Amsterdam reden, volgeladen met die onmensen, die monsters. Toen wij vertrokken uit Duitsland hoopte ik die verschrikkelijke rood-zwarte vlaggen nooit meer te hoeven zien. En nu zijn ze hier… Het blijft nog steeds zo onwerkelijk, Isa.

Ik denk de laatste tijd veel terug aan thuis. Aan de zoete streuselkuchen op zaterdag bij de thee en de mooie Rykestraße. Ooit, als de oorlog voorbij is, neem ik je mee naar Berlijn, Isa. Want Amsterdam is mooi, maar niets

vergeleken met Berlijn. Ik neem je er mee naartoe, Isa. Als we dit overleven.

Liefs Mia

Langzaam laat Laila de brief zakken. Ze snapt niets van de brief en toch… De woorden van Mia doen iets met haar. Laila's hoofd ontploft van de vragen, maar eentje blijft terugkomen: Wie is die Mia? Het lijkt erop dat ze gevlucht is van Duitsland naar Nederland. Maar waarom en voor wie? Het raadsel blijft in haar hoofd rondspelen terwijl ze dozen stapelt en oude lappen stof opvouwt.

Aan het eind van de middag loopt Laila vermoeid de trap af. Haar nek doet pijn van het sjouwen. Meneer Cohen zit aan tafel in een ontzettend dik boek te lezen. Hij heeft een oog dichtgeknepen en voor de ander houdt hij een vergrootglas. Hij buigt zo dicht over het boek, dat zijn baard de bladzijde raakt.

'Nu al klaar?' mompelt hij afwezig.

'Ja, nu al klaar,' zegt Laila.

'Hmmpf,' klinkt het vanuit het boek.

'Dan ga ik maar,' zegt Laila.

'Hmmpf,' is het antwoord.

De fietstocht terug naar huis ontgaat Laila compleet. De regen voelt ze niet. Het enige waaraan ze kan denken is de brief van Mia. Waarom grijpt die haar zo aan? Mia's levendige beschrijving van het geluid van de bommen gaat door Laila's hoofd… Het schuilen in de kelder… Die oorlog met Duitsland… Dat moet de Tweede Wereldoorlog zijn geweest waar meester Lenn over sprak.

De woorden van Mia versmelten met Laila's eigen herinneringen. Stomme, ongewenste herinneringen, die lang verborgen lagen in een verre uithoek van Laila's hoofd. Maar die nu weer opdoemen. Laila

ziet voor zich hoe Mia aan haar bureau zit en plots het doffe gedreun hoort van de bommen die inslaan in huizen en straten. Ze rent naar de schuilkelder. Maar de kamer en kelder zijn niet hier. De stad is niet Amsterdam.

Laila's eigen moeder was gelukkig een stuk doortastender dan Mia's moeder. Elke keer dat zij moesten schuilen, maakte Laila's moeder er een waar feest van. Ze deden spelletjes en zongen liedjes. Laila's moeder vertelde verhaaltjes en ze mochten zo gek doen als ze wilden. Laila denkt aan dat Mia's moeder zelfmoord wilde plegen en de rillingen lopen over haar lijf. Wat dacht zij dat hun te wachten stond dat verschrikkelijker was dan zelfmoord? Mia was naar Nederland gevlucht net als Laila... Maar waarom?

Laila staat zonder het door te hebben voor haar eigen voordeur. Ze heeft niet eens in de gaten gehad dat ze haar fiets op slot heeft gedaan. Muziek en stemmen klinken op vanachter de deur. Maar Laila heeft geen zin om met iemand te praten. Ze glipt snel naar haar slaapkamer en doet de deur zachtjes achter zich dicht. Ze loopt naar een van de twee bedden en duwt het dunne matrasje omhoog. Ze trekt er een plakboek onder vandaan, laat het matrasje weer zakken en ploft op bed neer.

Op de voorkant van het plakboek staat heel groot *Laila* in het Arabisch geschreven. Ze bladert erdoorheen. Het boek is volgeplakt met krantenartikelen en puzzels, en daartussen heeft Laila aantekeningen gemaakt. Ze bladert terug tot de eerste bladzijde. Verdrietig kijkt ze naar de foto die erop geplakt is. Het is een foto van een jongere Laila achter een groot bureau op een te grote stoel. Achter de stoel staat een man die op haar lijkt en zijn armen om haar heen heeft geslagen. De man grijnst en Laila kijkt dolgelukkig. Laila strijkt over de Arabische letters die haar vader onder de foto heeft geschreven.

Kennis en verlichting. Voor mijn lieve schat.

Laila schrikt op als ze iemand een harde scheet hoort laten. Sami heeft de deur op een kier gezet en alleen zijn billen in een spijkbroek zijn te zien. Hij draait zich om met een stoute grijns. Laila gilt en gooit haar kussen naar de deur. Sami ontwijkt het kussen, springt behendig om Laila heen en grist het boek van haar bed.

'Is dit je dagboek?' roept hij lachend en rent weg.

'Geef hier!' brult Laila boos en ze rent achter hem aan.

'Wat is er aan de hand?' roept Laila's moeder, die staat te koken.

'Wat heb ik gezegd over niet in mijn kamer komen?' gilt Laila. Ze achtervolgt haar broertje rond de plastic tafel in het midden van de kamer. 'Geef terug!'

Sami trekt een gek gezicht naar Laila, een van de gekke bekken die Laila hem zelf geleerd heeft, in een ver verleden toen ze nog grapjes kon maken.

'Sami, khalas. Niet je zus plagen,' zegt haar moeder vermoeid. 'Ga jij maar even heel snel de tafel dekken.' Ze pakt het plakboek af van Sami en bekijkt het.

Laila staat midden in de kamer te hijgen. Ze stampt hard op de grond uit frustratie, stormt naar haar kamer en slaat de deur met een klap dicht. Ze laat zich op bed vallen met haar hoofd in haar deken.

Er wordt op de deur geklopt. Haar moeder komt binnen. Ze legt het boek naast Laila's hoofd en strijkt even over haar haar. 'Ik ben blij dat je hier weer in kijkt.'

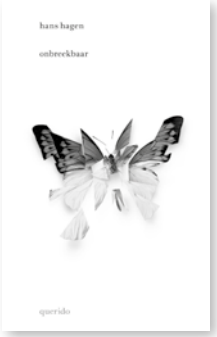
Lesopdracht

Opdracht 1:
Teken het *uiterlijk* van meneer Cohen of Laila. Schrijf erbij hoe je daaraan komt: uit de tekst, uit je fantasie, uit eigen ervaring, of iets anders.

Daarna teken je het *innerlijk* van meneer Cohen of Laila. Dit kun je doen door bijvoorbeeld in het hoofd van meneer Cohen donkere wolken of een bliksemschicht te tekenen, omdat hij boos is. Laila mist haar vader en op de plek van haar hart kun je een gebroken hart tekenen. Je kunt i.p.v. iets tekenen ook woorden opschrijven. Schrijf erbij hoe je daaraan komt: uit de tekst, uit je fantasie, uit eigen ervaring, of iets anders.

Tenslotte schrijf je op wat voor *relatie* jij hebt met meneer Cohen of Laila. Is hij/zij aardig? Wil je meer over hem/haar te weten komen? Zou je hem/haar willen helpen? Zou je voor hem/haar liegen? Zou je hem/haar verraden? Zou je met hem/haar willen samenwerken? Is hij/zij te vertrouwen?

Opdracht 2
Laila heeft zo haar eigen herinneringen aan een oorlog. Stel dat Laila Mia een brief zou schrijven, waarin ze vertelt over haar kennismaking met meneer Cohen en dat zij de brieven van Isa en Mia heeft gevonden. Dat deze brieven haar nieuwsgierig maken. Laila en Mia kennen elkaar niet, dus Laila moet zichzelf ook voorstellen. Schrijf deze brief van Laila aan Mia. Gebruik de informatie uit het fragment.

onbreekbaar
onbreekbaar is een perfecte kennismaking voor jongeren met de kracht van poëzie. Net als het succesvolle *Jij bent de liefste* is *onbreekbaar* een prachtige vermenging van speelsheid en ernst. •

kom

Uit: *onbreekbaar*

Hans Hagen

goud- en gelukszoekers
kunnen we missen als kiespijn
knarsen mijn ooms
in een kring van whisky
ze zoeken het thuis maar uit
met die oorlog en armoe
ze moeten er daaro
niet zo'n zootje van maken
zo
schenk nog eens in

wij snappen het best
zeggen de tantes
eerst rustig
dan feller
als onze kinderen
honger zouden hebben
dan vluchtten wij ook
laat ze maar komen
wij klinken er niet minder door

we wachten ze op aan de kust
met wijn en brood en proost

en dan her en her
en herhalen ze dat
de een na de ander
een heel octaaf hoger •

Hans Hagen was leraar Nederlands voordat hij fulltime schrijver werd. *Onbreekbaar* is zijn vijfde dichtbundel voor jongeren. Samen met Monique Hagen schrijft hij ook poëzie voor jonge kinderen, bijvoorbeeld de populaire bundel *Jij bent de liefste*. Naast poëzie schrijft Hagen ook kinderboeken, waaronder *De dans van de drummers* dat werd bekroond met een Gouden Griffel. •

Lesopdracht

Opdracht 1:
Er worden in dit gedicht twee verhalen verteld, dat van de ooms en dat van de tantes.

Bij wie passen de volgende woorden, bij de ooms of bij de tantes?

Begrip – Voor – Positief – Open armen – Negatief – Onbegrip – Angst – Tegen – Moeten een kans krijgen – Verjagen – Welkom – Gesloten – Herkenning – Eigen schuld

Opdracht 2:
Asielzoekers worden niet alleen maar verwelkomd zoals de tantes denken en zeggen.
Bekijk op www.leesstuk.nl de artikelen en filmpjes die jou meer vertellen over kinderen die als asielzoekers in Nederland komen. Geef bij elk artikel en filmpje dat jij bekijkt aan of je dit vindt passen bij de gedachtegang van de ooms of van de tantes.

Maak een tiplijst voor volwassenen, zodat zij weten waar ze kinderen die als asielzoekers in Nederland komen mee kunnen helpen.

Je kunt deze tiplijst opschrijven, maar ook verwerken in een poster of van jouw tips een vlog of filmpje maken.

Oorlog zijn wij

Jörgen Gario

Een zwarte Vlag
in de laatste boom
met een bom ernaast
naast de bom
de laatste bal

Er zijn geen gebouwen
meer over
Er zijn geen vogels
geen televisies, geen straatverlichting
geen fietsen, geen tram 7, geen OV
De Boom heeft nog wat bladeren
zij zijn niet allemaal zwart
Vooral aan de top
zijn ze nog helemaal groen
de boom en de bom
zijn vrienden
want zij zijn gespaard gebleven
De bal is er net bijgekomen
De bal is ontsnapt
Terwijl de boom en de bom

oorlog hebben overleefd
In de aarde waar ik mij kwetsbaar opstel tegenover warmte
waar ik niks wil weten van water
waar ik de druk voel van constante wrijving
in beweging blijft
nooit is er stilstand

Ik ontvang het licht als een demoon
die ervan geniet om mij naar het donker te leiden
Ik ben een zwarte vlag op een zonnige dag
in de laatste boom met een bom ernaast •

Jörgen Gario aka UNOM, is deel van de eerste 'Poetry Circle Nowhere' een landelijk schrijf- en performance art-gezelschap. Hij treedt hier tevens op als workshopdocent. Op het podium vlecht hij muziek en poëzie tot een rauwe vorm van expressie bomvol positiviteit. Hij heeft zo ongeveer overal in Nederland opgetreden. Ook reisde hij voor poëzie en muziek o.a. naar India, Tanzania, Zuid Afrika, Duitsland, Italië, Engeland, Zweden en België. •

Lesopdracht

Opdracht 1:
De boom, de bom en de bal. Dit zijn drie belangrijke onderdelen in dit gedicht. Herschrijf dit gedicht vanuit een van deze drie onderdelen. Welke zinnen blijven hetzelfde en welke veranderen? Bedenk goed dat het gedicht niet meer verteld wordt vanuit de ik-persoon, maar vanuit een van deze drie onderdelen.

Opdracht 2:
Oorlog is het tegenovergestelde van vrede, dood van levend.

Welke tegenstellingen zitten er in dit gedicht? Soms zijn ze heel duidelijk verwoord en soms moet je goed zoeken en zitten ze verstopt in woorden.

- Welke tegenstelling is volgens jou het belangrijkst in dit gedicht? Leg je keuze uit.
- Geldt dit gedicht voor elke oorlog of alleen voor een specifieke oorlog? Leg je keuze uit.
- Zou je dit gedicht op 4 mei kunnen voorlezen tijdens dodenherdenking? Leg je keuze uit.
- En zou je dit gedicht op 5 mei, Bevrijdingsdag, kunnen voorlezen? Leg je keuze uit.

Pesten

Alles wat ik voel
Iedereen heeft allerlei gevoelens en emoties: blijheid, jaloezie, verliefdheid, verdriet... In dit boek gaat het over die emoties. Waarom voel je wat je voelt? Is het erg om jaloers te zijn? Wat doe je als je je ergens schuldig over voelt? Kun je je gevoelens veranderen? Aan de hand van herkenbare voorbeelden, toegankelijke uitleg en open vragen zet dit boek je aan tot nadenken, filosoferen en stilstaan bij je eigen gevoelens én die van anderen. •

UITGEVERIJ KLUITMAN

Alles wat ik voel

Stine Jensen

Eenzaam

Veel van mijn vrienden willen na school altijd met iemand afspreken om iets te doen. Samen buiten spelen, of gamen, of huiswerk maken.

Ik niet.

Ik ben het liefste alleen.

Dan kan ik tenminste doen waar ik zelf zin in heb. Zoals lezen, computeren of huiswerk maken. Als je de hele tijd mensen om je heen hebt, moet je altijd maar aardig zijn. Ik vind dat best vermoeiend.

Laatst hoorde ik mijn moeder aan de telefoon tegen haar vriendin zeggen dat ze mij een 'einzelgänger' vindt, en dat ze zich hierover zorgen maakt. Volgens mij was ze vergeten dat ik ook in de kamer zat, want ik kon het hele gesprek meeluisteren.

's Avonds, toen ze nog even bij mijn bed kwam zitten, begon ik erover: 'Mama, waarom praat je Duits over mij? Wat is dat, een einzelgänger?'

'Dat is iemand die graag op zichzelf is,' zei ze, terwijl ze me over mijn hoofd aaide.

'Wat is daar dan mis mee?'

'Daar is niet zo veel mis mee. Maar soms vraag ik me af of je je niet eenzaam voelt.'

'Af en toe wel,' zei ik. 'Vooral als ik merk dat anderen samen aan het lachen zijn en ik het gevoel heb dat ik er niet bij hoor.'

Mijn moeder gaf me een kus. 'Je bent net je vader. Zo, en nu slapen jij.'

Ze gaf me nog één kus op mijn voorhoofd en deed het licht uit.

In welke situaties ben jij graag alleen? En wanneer juist niet? Is er een verschil tussen je alleen voelen en eenzaam voelen?

Een kind dat veel alleen is, wordt weleens een vreemde snuiter gevonden. Als iemand zich vaak terugtrekt, denken mensen al gauw dat er iets aan de hand is. Dat komt omdat de mens gezien wordt als een 'gezelschapsdier': iemand die leeft met anderen.

Zo zei Aristoteles (384 v.Chr.-322 v.Chr.), een oude Griekse filosoof, dat het raar is voor een mens om alleen te zijn. Het is de natuur van de mens om met anderen te leven. Aristoteles is niet de enige die dat zegt. Bijna alle beroemde filosofen zeggen dat de mens een sociaal dier is. Denk er maar eens over na hoe vaak je op een dag alleen bent. De kans is groot dat dit niet zo vaak voorkomt. Er zijn misschien

Stine Jensen (1972) is in Denemarken geboren. Toen ze nog jong was is ze in Nederland komen wonen. Ze heeft literatuurwetenschap en filosofie gestudeerd in Groningen. Inmiddels is ze bekend als filosoof, schrijver en programmamaker. Ze schreef diverse toegankelijke jeugdboeken over filosofische onderwerpen. *Alles wat ik voel* stond wekenlang op de bestsellerlijst en *Lieve Stine, weet jij het?* won een Zilveren Griffel. •

zelfs maar drie plekken waar je echt alleen bent: als je onder de douche staat, als je op de wc zit, en... als je slaapt.

Iemand apart zetten of afzonderen is bij ons een straf. Wie vervelend doet moet 'alleen naar zijn kamer' of 'alleen in de hoek staan' of voor straf 'alleen op de gang zitten'. De grootste straf voor de mens die iets fout doet is de gevangenis, waar je in je eentje in een cel moet zitten.

We hebben gezelschap nodig voor onze gezondheid. Er is onderzoek gedaan bij baby-aapjes die werden weggehaald bij hun moeder. En wat bleek: zonder contact en aanraking gingen ze dood.

Als een kind steeds maar alleen speelt, gaan ouders zich zorgen maken. Sommige zullen er met een dokter over praten. 'Mijn kind speelt met niemand, is dat erg? Zou hij een ziekte hebben, is hij autistisch?' Autisme is een stoornis waarbij kinderen soms moeilijk contact maken met anderen en veel op zichzelf zijn.

We denken dat te veel afzondering gevaarlijk is. Want dan hoor je alleen nog maar je eigen gedachten, en je hoort niet van anderen wat zij denken en vinden. Zo hebben we de uitdrukking 'eenzame wolf' voor iemand die in zijn eentje enge dingen bedenkt. Er was een Noorse man, Anders Breivik, die de hele dag computerspelletjes speelde, en niemand die tegen hem zei: Hou daar eens mee op! Op den duur kreeg hij allerlei rare extreme ideeën in zijn hoofd en op een dag trok hij erop uit om een bomaanslag te plegen en andere mensen dood te schieten. Op 22 juli 2011 richtte hij een bloedbad aan op het Noorse eiland Utøya, waarbij 69 jongeren om het leven kwamen.

Dat is natuurlijk wel heel extreem, en bedenk dat afzondering niet hetzelfde is als eenzaamheid. Breivik was zo in zijn computerspel verdiept dat hij zich misschien helemaal niet eenzaam voelde. Natuurlijk hadden de computerspelletjes de misdaden van Breivik niet direct veroorzaakt. Maar mensen dachten wel na over in hoeverre die spel-

letjes hem op ideeën hadden gebracht. En hem hadden geleerd hoe hij de misdaad wilde plegen.

Sommige mensen zijn graag alleen of op zichzelf, en andere niet. Eenzaam is niet hetzelfde als alleen. Soms kan je je eenzaam voelen en toch een heleboel vrienden hebben. Het aantal vrienden dat je hebt is geen garantie tegen eenzaamheid. Of je hebt weinig vrienden en bent veel alleen, maar je voelt je niet eenzaam.

Eenzaam ben je als je tegen je zin alleen bent en juist wel gezelschap zou willen. Wanneer je bijvoorbeeld heel erg graag een vriendje of vriendinnetje zou willen, met wie je alles kan bespreken, maar die niet hebt. Dat heet 'emotionele eenzaamheid'. Of wanneer je heel graag ergens aan mee zou willen doen, maar buitengesloten wordt en daarom in je eentje bent. Dat heet 'sociale eenzaamheid'.

Ken jij iemand in je omgeving die eenzaam is?

Mensen kunnen zich op alle leeftijden eenzaam voelen. Soms heeft eenzaamheid een oorzaak. Bijvoorbeeld omdat iemand in je omgeving is verhuisd met wie je juist altijd alles besprak. Uit onderzoek blijkt dat de meeste eenzaamheid voorkomt bij vrouwen die ouder zijn dan 75. Zij leven vaak alleen en zijn wat moeilijker ter been. En dan zien ze nog maar weinig mensen.

Heb jij opa's en oma's? En weet jij of ze zich weleens eenzaam voelen?

Maar eenzaamheid hoeft niet altijd negatief te zijn. Het hoort ook een beetje bij het leven. Wie zich af en toe eenzaam voelt, beseft weer wat belangrijk is: vrienden en familie!

En wie zich terugtrekt, kan soms op die manier heel goed naden-

ken. We krijgen zo veel beelden en indrukken op een dag binnen, via televisie, tablets en telefoons, dat écht alleen zijn nodig kan zijn om wat dichter bij je gevoel te komen. Op sommige scholen doen ze aan meditatie, waarbij je even je ogen sluit en je helemaal concentreert op jezelf in plaats van op alles wat er om je heen gebeurt.

Maar wat kun je doen als je je vaak eenzaam voelt op een niet leuke manier? Het belangrijkste is dat je erover praat met iemand. Met je vader of moeder, of met een goede vriend of vriendin. Het kan ook helpen om een dagboek bij te houden en aan een denkbeeldige vriend te schrijven hoe je je voelt. Dat dagboek zou je *Dagboek van een einzelgänger* kunnen noemen. De filosoof Jean-Jacques Rousseau is heel beroemd geworden met zo'n soort boek. Het heet *Overpeinzingen van een eenzame wandelaar*. En het gaat over iemand die ervan opknapte om zich af en toe terug te trekken van alle rompslomp en lekker helemaal alleen te gaan wandelen in het bos om na te denken over het leven.

En wie weet ben je daar minder alleen. Want in het bos zijn er dieren. En soms worden dieren de beste vrienden van mensen die afgezonderd van mensen opgroeien of eenzaam zijn. Denk maar aan het verhaal over Romulus en Remus. Deze Romeinse tweeling was door hun moeder in de steek gelaten bij een rivier. Een wolvin nam ze mee naar haar hol en zo groeiden zij op bij de wolven. Of denk aan Tarzan, die bij de apen leefde.

Er zijn veel vrouwen die als ze alleen wonen een kat in huis nemen om tegen te praten en te aaien. Honden, paarden en katten zijn de beste vrienden van mensen. Want zelfs de grootste einzelgänger heeft af en toe iemand of iets nodig om tegenaan te praten. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Er worden in het fragment vragen gesteld. Geef daar voor jezelf eerlijk antwoord op.

- In welke situaties ben jij graag alleen?
- En wanneer juist niet?
- Is er een verschil tussen je alleen voelen en je eenzaam voelen?

Zoek daarna een klasgenoot uit met wie jij je antwoorden durft te delen. Vergelijk jullie antwoorden. Herkennen jullie jezelf in elkaars antwoorden? Kun je wat leren van elkaars antwoorden? Zo ja, wat dan?

Opdracht 2:
Eenzaamheid is een stil probleem in Nederland. Dat betekent dat het een groot probleem is, maar er bijna niet over gepraat wordt. Het is niet zichtbaar. Hierdoor worden veel mensen vaak vergeten, bijvoorbeeld oude mensen. Maar ook jongeren kunnen zich eenzaam voelen. Jongeren die gepest worden bijvoorbeeld, die zich buitengesloten voelen en niet mee mogen doen of mensen die depressief zijn.

Er worden in het fragment nog meer vragen gesteld. Geef daar voor jezelf eerlijk antwoord op.

- Ken jij iemand in je omgeving die eenzaam is?
- Heb jij opa's en oma's?
- En weet jij of ze zich weleens eenzaam voelen?

Bedenk daarna:

- Kijk eens om je heen in je klas, op je sportclub, bij jou in de buurt. Welke jongeren zouden zich weleens eenzaam kunnen voelen?
- Wat zou jij voor eenzame ouderen zoals opa's en oma's kunnen doen?
- Wat zou jij voor eenzame jongeren zoals klas- en teamgenoten kunnen doen?

Zoek daarna een klasgenoot uit met wie jij je antwoorden durft te delen. Vergelijk jullie antwoorden. Welke actie zouden jullie willen uitvoeren om een eenzaam iemand een fijne middag te kunnen geven? Bedenk hoe jullie dit willen gaan doen en wat jullie daarvoor nodig hebben. Als het lukt, voer jullie plan dan ook echt uit. Meer informatie kun je vinden op www.eentegen-eenzaamheid.nl.

Wie ik ben
Wat doe je als de jongen die jij pestte zelfmoord pleegt? Jeroen is een van de populaire jongens van de klas. Samen met zijn vrienden haalde hij wrede grappen uit met Jelmer. Na Jelmers dood is Jeroen geschokt. Is hij schuldig? Jeroen probeert zich zo normaal mogelijk te gedragen. Als niemand iets vermoedt, is er niets aan de hand. Toch? •

Beschikbaar als e-book
UITGEVERIJ LEOPOLD

Wie ik ben

Emiel de Wild

Ik moet hard fietsen om Willem bij te kunnen houden. Die stelten van hem trappen de pedalen makkelijk rond. Zo snel mogelijk wil hij naar huis.

De paniek van Willem maakt me rustig. Het is gek, maar waar. Iemand moet nadenken. Hij kan het niet, dus doe ik het.

Willem heeft geen adem over om te kunnen praten. Zelf hou ik ook mijn mond. Ik kan niks bedenken waar we het nu 'gezellig' over zouden kunnen hebben.

Als het aan Jelmer lag fietste ik hier nu niet met Willem. Jelmer had mij het liefst voor zichzelf alleen.

Ik heb het laten gebeuren.

Van mijn basisschoolklas was ik de enige jongen die naar de havo mocht. Ik had de namenlijst van mijn nieuwe klas wel tien keer doorgelezen: ik kende niemand. Zelfs geen meisje.

De eerste schooldag, toen we alleen ons rooster en onze boeken hoefden op te halen, liep ik het lokaal

binnen. Voor het bord stond Fransen. Hij was in de eerste ook mijn mentor. En ook toen al droeg hij van die kansloze kleren. Waar zou ik gaan zitten? Voorbij Fransens bureau tot achter in het lokaal stonden drie rijen van twee tafels. Bijna alles was nog vrij. Ik was extra vroeg naar school gegaan voor het geval ik een lekke band zou krijgen. Het leek me het allerergste wat er kon gebeuren: op mijn eerste schooldag te laat komen en dat alle tafels dan bezet zouden zijn.

Ik koos twee lege tafels bij het raam, ongeveer in het midden van het lokaal. Ik ging zitten en keek rond. Jongens en meisjes kwamen het lokaal binnen en zochten een plaats. Sommigen kenden elkaar. Die liepen te praten. Maar wie alleen was zei niks. Langzaamaan werd de klas voller. Een jongen ging naast mijn tafels staan.

'Is deze nog vrij?' vroeg hij. Zijn stem was zacht.

'Ja,' zei ik.

Hij legde zijn tas op tafel. Een kleurige, geblokte rugtas. Hij schoof de stoel naar achteren en ging zitten.

'Jelmer,' zei hij. 'Zo heet ik.'

'Jeroen.'

Uit zijn tas haalde hij een etui tevoorschijn. En een schrift. Die legde hij netjes naast elkaar. 'Ik heb alles geblokt,' zei hij. 'En jij?'

Ik dacht na. 'Een groen etui. En schriften in verschillende kleuren.'

Jelmers onderlip trilde. Volgens mij was hij nog

Emiel de Wild (1978) debuteerde in 2013 met de spannende jeugdroman *Broergeheim*. Die werd bekroond met een Zilveren Griffel en de Debuutprijs van de Jonge Jury. In 2015 verscheen zijn jeugdroman *Wie ik ben*. Emiel volgde de opleidingen Writing for Performance en Docent Theater. Naast jeugdboeken schrijft hij toneelstukken en scenario's. Ook werkt hij als schrijf- en theaterdocent voor jongeren en volwassenen. •

© ELLEN TER BRAAK

zenuwachtiger dan ik. 'Ik ben van het weekend naar de film geweest,' zei hij. 'Dat was zo leuk.'

'Oké...' zei ik. Wat was dit voor raar gesprek?

'Ga jij weleens naar de film?'

Ik knikte.

'Ik ben ook nog naar–'

'Als ik even jullie aandacht mag,' zei Fransen. 'Welkom op jullie nieuwe school. Dit is jullie klas.'

Gelukkig, Jelmer stopte met zijn gepraat.

Fransen noemde onze namen op. Dat was de eerste keer dat ik die veel te stoere achternaam hoorde: De Ridder. Jelmer de Ridder.

Tijdens het avondeten hoorden mijn ouders me uit over hoe mijn dag was geweest. Toen vroeg mijn vader ook: 'Wat voor jongen is dat, naast wie je zit?'

'Weet ik veel,' zei ik. 'Gewoon. Een jongen.'

Dat klopte niet. Ik wist dat toen ook al. Maar ik kon moeilijk zeggen: een soort meisjesjongen. Want dan zou mijn vader meer willen weten. En zou hij misschien vragen waarom ik naast een meisjesjongen was gaan zitten. Ik zou dan snel moeten zeggen: hij kwam naast míj zitten. Maar dan nog zou mijn vader vast denken: ja ja.

Ik kwam niet meer van Jelmer af. De eerste lesdag zat hij weer naast me. En toen werden onze plaatsen in het klassenboek geschreven. Vanaf die dag zouden we in elk lokaal, tijdens elke les, naast elkaar zitten. Jelmer wachtte me 's ochtends op als ik het schoolplein op fietste, tussen de lessen door liep hij mee naar het volgende lokaal en in de pauzes zat hij naast me zijn brood te eten. Gelukkig ging hij niet met de fiets naar school, anders reed hij misschien ook nog een stuk met me mee naar huis. Jelmer woonde ver weg. Als enige van de klas ging

hij met de trein én de bus naar school. Dat ik niet naar school ging in het dorp waar ik woonde was logisch: daar is maar één school en dat is de basisschool waar ik vanaf kom. Maar Jelmer woonde in een stad en daar waren vast genoeg middelbare scholen. Waarom hij daar niet naartoe ging was me een raadsel.

De eerste keer dat Willem me echt opviel was tijdens basketbal in de gymles. Het was in de week dat Jelmer griep had. Ik herinner me dat nog goed: het was heerlijk rustig. Tuurlijk had ik Willem al vaker gezien. We zaten bij elkaar in de klas. En ook toen al stak hij boven iedereen uit. Maar die eerste keer basketbal bij gym was magisch. Willem tikte de ballen zo uit de lucht. De jongens uit het andere team, die om hem heen zwermden, maakten geen schijn van kans. Vol bewondering stond ik achteraan in het veld te kijken hoe Willem bal na bal in het netje legde. Ik deed niet eens echt meer mee met de wedstrijd. Tot Willem de bal naar mij gooide en er een soort spelletje ontstond tussen ons. Als de jongens de basket blokkeerden, kreeg ik de bal van Willem. Ik dribbelde wat, deed net of ik ging *passen* naar iemand die dichtbij stond en lokte ze weg. Dan wierp ik de bal met een boog naar Willem. En hij scoorde. Elke keer weer. Ze bleven er maar in trappen, de sukkels.

Na de wedstrijd sloeg Willem me op mijn schouder.

'Goed gedaan,' zei hij.

'Hoezo? Jij scoorde steeds.'

'Maar door jou werd het een inmaakpartij.'

We lachten. De beste basketballer van de klas en ik hadden samen een wedstrijd gewonnen.

En zo werden we vrienden. Willem kwam toen nog met de fiets naar school en we zeiden 'hoi' toen we elkaar de volgende ochtend in de stalling tegenkwamen. De dag erna wachtte Willem me daar op. Als er in de klas groepjes gemaakt werden, probeerden we bij elkaar te

komen. En na de les liepen we samen het lokaal uit.

Maar toen kwam Jelmer terug op school. Hij was weer beter. En hij begon mij en Willem te achtervolgen.

Ik geef het toe: de eerste schoolweken was het best handig geweest dat ik hem had. In m'n eentje door de school lopen was erger geweest. Maar nu had ik een échte vriend gevonden en wilde ik liever met hem omgaan. Dat begreep Jelmer niet, hoe vaak ik hem ook negeerde.

Willem en ik deden van alles om een ruzie met Jelmer uit de weg te gaan. Na de les renden we het lokaal uit om hem voor te blijven en we gingen op een andere plek pauze houden. Maar het hielp niets. We klaagden zelfs bij Fransen. Maar die zei dat Jelmer net zo veel recht had om op onze plek te zijn als wij.

Op een dag waren we het zat.

'Sodemieter op,' zei ik tegen Jelmer. 'Ik ben er klaar mee dat je de hele tijd achter me aan loopt.'

Het was pauze. Willem en ik stonden voor de kluisjes te praten.

Jelmer deed of hij het niet hoorde. Hij ging naast me staan, pakte zijn brooddoos uit zijn tas en begon aan zijn witte sneetjes hagelslag.

'Kom,' zei Willem. Hij en ik pakten onze tassen en gingen een eind verderop staan. Het maakte niks uit. Ook Jelmer pakte zijn tas op en kwam achter ons aan.

'Je moet echt opdonderen, Jelmer,' zei Willem. 'Je hoort toch dat Jeroen niet wil dat je bij ons staat.'

Maar Jelmer zette zijn tas naast ons neer en at glimlachend zijn brood. Alsof het een spelletje was.

We parkeren onze fietsen tegen de schuur van Willems huis. Normaal vind ik het fijn om hier te zijn. Voor wij verhuisden woonden wij ook in zo'n soort rijtjeshuis. Nu wil ik alleen maar zo snel mogelijk naar zijn computer en dan weer weg.

'We gaan naar boven,' zegt Willem als we via de achterdeur de kamer in lopen.

Willems moeder zit op de bank. Ze neemt een laatste trek van haar sigaret en drukt hem uit in de asbak die op de tafel staat. Ernaast ligt de brief die we van school hebben meegekregen. Ik herken hem meteen.

Ze loopt op me af en pakt mijn gezicht vast. Haar lange nepnagels tikken tegen mijn oren.

'Gaat het een beetje met jou, schatje?' Ze trekt me aan mijn hoofd tegen zich aan. 'Hoe kan zo'n jongen zoiets doen, hè.' Meteen laat ze me weer los. 'Blijf je tussen de middag mee-eten?'

'Ik moet zo weer thuis zijn van mijn moeder,' lieg ik. 'Kom alleen even... naar een nieuw computerspel kijken.'

Ze trekt een zielig gezicht, alsof het heel erg is wat ik vertel. 'Ik snap het,' zegt ze. 'Willen jullie nog iets lekkers mee? Een stuk chocola of zo?'

'Nee, mam,' zegt Willem. Hij trekt de schuifdeur open die voor de trap zit en loopt naar boven.

Willems moeder legt haar hand op mijn wang. 'Lieve jongen,' zegt ze.

Snel ren ik de trap op.

Willems kamer is een soort donker hol. Er is één raam en daarvan zijn de gordijnen altijd dicht. Dat vindt Willem makkelijk. Als hij geen school of basketbaltraining heeft zit hij hier achter de computer websites te bouwen. Of te gamen. Dat doen we ook vaak samen. Willem op zijn laptop, ik op de mijne. En dan is het wel zo makkelijk dat de zon niet op je beeldscherm schijnt.

Willem klikt de grote lamp aan, gaat aan zijn bureau zitten en steekt zijn benen eronder. Hij klapt zijn laptop open.

Naast zijn basketbalnetje waar een prullenbak onder staat, hangt een nieuwe poster. Er staat een blonde vrouw op met alleen een heel

klein broekje aan. Ze heeft grote blote tieten. Toch zie je net niks. Het broekje wordt omhooggehouden door bretels en die lopen precies over haar tepels.

Willem mag dit soort posters op zijn kamer omdat hij 'de man in huis' is. Tenminste, dat zegt hij zelf. Wat voor posters er hangen in zijn kamer bij zijn vader, weet ik niet. Die woont hier zo'n eind vandaan dat ik er nog nooit ben geweest. Normaal gesproken zouden Willem en ik de poster samen eens goed bekijken. Maar nu zit hij geconcentreerd te klikken op zijn laptop. Hij opent mapje in mapje in mapje. Die met de filmpjes van Jelmer erin zijn diep verstopt.

Het idee ontstond tijdens een tussenuur. Ik weet niet meer wie van ons drieën het bedacht. Het was er opeens. En misschien waren we er nooit aan begonnen als Rico niet zo hard had gelachen. Dan waren we misschien zonder dat we het doorhadden over iets anders gaan praten. Maar hij gierde het uit en ik dacht: als anderen het half zo grappig vinden is het nog steeds een hit. Dan wordt er als wij van school zijn nog steeds over gepraat. Dan zijn we legendarisch.

In de kantine hadden we Marsen en cola gehaald. We hingen op de blokken die in de hoek van de aula staan.

'Dit is een vet plan. Gaan we doen,' zei Rico. 'Dagobert, we gebruiken jouw telefoon. Die heeft de beste camera.'

Dagobert. Het is Rico's bijnaam voor mij. Willem had aan hem verteld dat ik in een vrijstaand huis woon. En dat er twee auto's op de oprit staan. 'Twee dikke vette Volvo's voor een dikke vette villa,' volgens Willem. Hij had het op een middag gezien. Dat was niet de bedoeling. Niemand van school had dat mogen zien. Het is dé reden dat ik nooit thuis afspreek. Ze gaan meteen anders tegen je doen als je ouders zo'n huis hebben. Alsof je enorm rijk bent. En dat is niet zo. Mijn vaders bedrijf doet het gewoon goed, dat is alles.

Willem stond op een dag toch voor de deur. Omdat hij me een nieuw computerspel wilde laten zien, zei hij. Ik geloofde er geen zak van. Hij was gewoon nieuwsgierig. De smoezen om hem weg te houden of toch bij hem af te spreken, werden steeds moeilijker vol te houden. Toen hij eenmaal binnen was legde hij het spel aan de kant en keek hij zijn ogen uit. Hij is zelfs in de slaapkamer van mijn ouders geweest. Toen Willem de volgende dag aan Rico vertelde wat hij allemaal had gezien, begon het gezeik met die bijnaam. Al een paar keer had ik Rico gevraagd ermee op te houden. Dat had geen zin, dat wist ik ook wel.

'Luister,' zei Rico zacht. Hij kwam met zijn hoofd dichter bij ons. 'We knallen die filmpjes op YouTube, kun je lachen.'

'Of...' zei Willem, 'ik bouw er een website voor.'

Zeker weten dat hij dat zou kunnen. Willem wordt webdesigner als profbasketballer worden mislukt. Hij verdient nu al geld met zijn werk voor kleine bedrijfjes. Vette kinderarbeid, natuurlijk. Maar hij kon er laatst wel een nieuwe laptop van kopen.

Willem lachte. 'Met een forum. En een pagina waar je z'n kamer kunt inrichten. Met allemaal wijvendingen.'

'Goed bezig, lange,' zei Rico.

Willem nam een hap van zijn Mars. 'Het duurt even om die site te maken. Maar we kunnen alvast gaan filmen.'

Rico hief zijn blikje cola. Willem ook. Samen keken ze naar mij.

'Jij vindt hem ook irritant,' zei Willem.

Ik dacht aan Jelmer. Aan dat eeuwige ge-achtervolg van hem vorig jaar. Aan dat wijverige gedoe. Aan dat nooit eens terugvechten. Misschien was het een les voor hem.

Langzaam pakte ik mijn blikje op. 'Oké dan.'

'Op... *Het leven van Jelmer*,' zei Rico.

'Op *Het leven van Jelmer*,' zeiden Willem en ik.

We proostten en tikten onze blikjes hard tegen elkaar.

Ik leun voorover en kijk mee over Willems schouder. De filmpjes staan naast en onder elkaar. De computer laat een plaatje zien van het beginbeeld van elk filmpje. Het zijn er heel wat voor die paar weken dat we ermee bezig waren.

Onder het eerste filmpje staat: PONYPAARDJE. Ik kan het dromen, zo vaak hebben we het met z'n drieën teruggekeken. Je ziet Jelmers hoofd en schouders van achteren gefilmd. Hij loopt door een volle schoolgang. De camera zakt iets. Aan zijn rugtas bungelt een roze My Little Pony. Willem had die van zijn zusje meegenomen en met een stuk touw vastgemaakt. Het duurt even voor er wat gebeurt, maar dan begint er iemand in de gang te lachen. En nog iemand. En nog iemand. Een jongen houdt Jelmer tegen en draait hem rond, zodat iedereen kan zien wat er aan zijn tas hangt. Jelmer snapt het niet. Hij kijkt achter zich, maar ziet niks. Dan haalt hij de tas van zijn rug. Hij ziet het roze paardje en probeert het eraf te trekken. Maar Willem heeft het goed vastgebonden. Met de tas in zijn hand rent Jelmer de gang uit. De camera draait naar Willem en mij. Ik steek mijn duim op en kijk vragend naar de camera. Zo van: staat het er goed op? Het beeld knikt van 'ja'.

Rico had het er allemaal goed op staan.

Willem scrolt door de map. Sommige filmpjes herken ik niet meteen. Het filmpje dat we maakten bij biologie wel. SEKSHOMO staat eronder. Het was het enige wat we maakten in een les. Doodeng vond ik het. Ik moest filmen. Ik hield mijn armen strak over elkaar gevouwen, de telefoon half verscholen in mijn oksel. Als Pelleman iets had gezien had ik tot aan mijn diploma-uitreiking straf gehad.

Die dag ging de les over voortplanting. Pelleman houdt zijn verhaal voor het bord en de klas is muisstil. In de pauze vertelde iedereen wilde verhalen over seks. Ze zouden Pelleman zelf eens een lesje leren

over voortplanting. Maar nu zit iedereen in zijn boek te staren.

Op een gegeven moment komt Pelleman bij het stukje over homoseksualiteit. Iets over dat het heel normaal is en ook bij dieren voorkomt en zo.

Rico roept: 'Jelmer, goed opletten, hè. Kun je wat van leren.'

Iedereen lacht heel hard, behalve Pelleman. En Jelmer lacht ook niet. Dat kun je niet zien vanuit deze hoek, maar dat lijkt me logisch.

Willem roept: 'Hij hoeft niet op te letten, hij weet dit allemaal al.' Weer lacht iedereen. Ook Pelleman. Niet echt, niet met zijn gezicht, maar je ziet dat hij denkt: oké, ik ben een leraar, ik mag hier niet om lachen, maar het is wel goed gevonden.

'Zo kan-ie wel weer,' zegt Pelleman streng. 'Eén op de tien is homo of lesbisch, dus twee en een half persoon hier in de klas is het, statistisch gezien. En ik niet, want ik ben getrouwd.'

'Homo's kunnen anders ook trouwen, hoor,' zegt Marjolijn zonder haar vinger op te steken.

'Oké, oké,' zegt Pelleman, 'maar je snapt wat ik bedoel. Ik ben écht getrouwd.'

Het beeld begint iets te schokken. Dat komt door Rico. Die zit van achter tegen mijn stoel te trappen. Want ik moet ook iets roepen. Ik weet nog dat ik het warm kreeg. En een knalrode kop had. Toch deed ik het. Ik zeg: 'Jelmer is heel erg homo, dus hij telt voor anderhalf. De andere is Onno.'

'Als jij je mond niet houdt,' zegt Pelleman, 'mag je naar de directeur.' Dan schuif ik de camera in mijn oksel en wordt het beeld zwart.

Maar ik had het gedaan. Ik had het gedaan.

Willem sluit de map met filmpjes. Hij kijkt naar me om alsof ik zijn moeder ben en moet zeggen dat het goed is dat hij de filmpjes wist. Ik knik. Dan kijkt hij weer naar het beeldscherm. Hij klikt op de map

en sleept hem in de prullenbak. Ook de map met de website gaat erin, nog voor ik heb gezien hoe die eruitziet. Willem klikt op de rechtermuisknop en selecteert 'prullenbak leegmaken'.

Meteen zijn de filmpjes weg.

Willem ademt diep in en uit. Hij draait zijn stoel naar me toe, haalt zijn telefoon uit zijn broekzak en tikt een bericht.

'Wat doe je?' vraag ik.

'Rico moet toch ook weten dat we zijn gekapt met *Het leven van Jelmer*.'

Ik haal uit. Willems telefoon vliegt door de kamer. Dat was niet de bedoeling. Maar ik moest hem stoppen voor hij het bericht kon versturen. De telefoon schuift over de grond en komt tot stilstand tegen een poot van het bed.

'Wat flik jij nou?!' roept Willem. Met een ruk staat hij op en pakt zijn telefoon van de vloer. Hij kijkt naar het scherm en veegt ermee over zijn broek. 'Je hebt geluk dat hij niet kapot is. We kunnen niet allemaal elke maand een nieuwe telefoon kopen.'

'Hé,' zeg ik, 'begin jij nou ook al?' Ik ga naast Willem staan. 'Wis dat bericht.'

Hij doet het zonder tegenstribbelen.

'We moeten het nooit meer over de filmpjes hebben,' zeg ik. 'En zeker niet via de app of de mail of wat dan ook. Dat is gevaarlijk.'

'Oké,' zegt hij. 'Je hebt gelijk. Ik was dom bezig.'

Hij richt zich weer op zijn telefoon.

Dan bedenk ik iets. Rico woont hier in de buurt. We kunnen zo naar hem toe.

'Weet jij waar Rico woont?' vraag ik.

'Een paar straten verderop,' zegt Willem. 'Hoezo?'

Lesopdracht

Opdracht 1:
Beantwoord de volgende vragen:

- Wat is pesten?
- Wat is het verschil tussen plagen en pesten?
- Wat is cyberpesten?
- Wordt Jelmer geplaagd of gepest? Leg je antwoord uit.
- Wie plagen/pesten Jelmer en waarom doen ze dat?
- Wanneer verandert het plagen in pesten?
- Hoe heeft Jelmer hierop gereageerd, denk je? Leg je antwoord uit.
- Hoe hadden klasgenoten Jelmer kunnen helpen?
- Hoe hadden docenten of de mentor kunnen helpen?

Tip: zie ook www.pestweb.nl.

Opdracht 2:
Bekijk het filmpje op www.leesstuk.nl. Wat had Teun kunnen doen voor zijn klasgenoot Tom?

Maak nu zelf een voorlichtingsfilmpje voor jongeren over pesten en de gevolgen van pesten. Zorg dat het realistisch is. Pesters hebben vaak een reden waarom zij anderen pesten. Slachtoffers kunnen in nare situaties ook onaardig reageren. Dit betekent echter niet dat het geoorloofd is om verder te gaan met pesten. Gebruik informatie uit het fragment en uit het filmpje. Als je opdracht 1 ook hebt gemaakt, kun je ook die informatie gebruiken.

Dex - over school en andere ellende
Als je naar de middelbare school gaat, is het tijd om nieuwe vrienden te maken. Maar daar heeft Dex helemaal geen zin in. Gelukkig zit Brian, Dex' beste vriend van de basisschool, ook bij hem in de klas. Als je al een beste vriend hebt, is dat mooi genoeg, toch? Dex vindt van wel. Alles gaat helemaal prima, totdat een paar jongens uit de klas zich in de pauzes met Dex en Brian beginnen te bemoeien. •

VAN HOLKEMA & WARENDORF

Dex - over school en andere ellende

Bekijk de introductie van Mijke Pelgrim op leesstuk.nl

Mijke Pelgrim

Tosti 1

Daarbij had ik ook nog een echt probleem: mijn spaargeld was op. Dan spaar je toch gewoon een beetje bij, denk je misschien. Maar dat ging niet lukken.

Reken maar mee. Ik krijg vijf euro zakgeld per week. Een blik energydrink van AH Basic kost 29 cent. Op een schooldag moet ik er daar minstens twee van, want anders houd ik het niet vol. Dat is drie euro per week en tosti's kosten een euro. Probleempje dus.

Ik probeerde nog bij mijn moeder voor elkaar te krijgen dat ik een krantenwijk mocht, maar ze lachte me vierkant uit. 'Zorg jij eerst maar eens voor een normaal kerstrapport, Dex. Dan praten we wel weer verder.'

En dus braken er zware tijden aan.

De eerste dag dat ik zonder zat, werd ik al helemaal niet goed. In de pauze zag ik links en rechts mensen met tosti's lopen en het water liep gewoon mijn mond uit.

'Tosti...' zei ik tegen Brian. 'Ik moet een tosti. Ik word gek als ik geen tosti krijg.'

Brian kocht er uiteindelijk eentje voor me, gewoon om van mijn gezeik af te zijn.

Maar de volgende dag was het precies hetzelfde liedje.

'Zeur niet, Dex,' zei Brian. 'Eet gewoon je brood op.'

Ik liet me van mijn stoel op de grond glijden en deed alsof ik een toeval kreeg. Ik rolde wat heen en weer, wapperde met mijn armen, liet mijn buikvet lillen en kermde dat ik dood zou gaan als ik geen tosti zou krijgen.

'Sta op, idioot!' zei Bri. 'Iedereen kijkt naar je.'

Alsof mij dat iets kon schelen. Ik bleef lekker liggen.

'Oké, dan niet,' mompelde hij, en hij pakte zijn telefoon uit zijn broekzak voor een spelletje.

'Weet je, Dex,' zei hij na een tijdje. 'Als je echt zo verslaafd bent, dan neem je toch gewoon het tostiijzer van thuis mee.'

Ik zat direct rechtop. Briljante ideeën zijn vaak zo simpel.

'Brian,' zei ik. 'Je bent een genie.'

Mijke Pelgrim (1978) is schrijfster en docent Engels op een middelbare school. Ze studeerde Engelse Taal- en Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam en de University of Edinburgh. In het blad *Schooljournaal* schreef Mijke columns over haar leven als docent. Die werden gebundeld in het boek *Juf in Actie*. Ook de boeken over Dex spelen zich af op een middelbare school. •

© MARLOES NIEMEIJER

'Weet ik,' zei Brian. Hij keek niet eens op van zijn telefoon.

De volgende dag pasten mijn boeken niet in mijn schooltas, want ik had ingepakt:

– een halfje wit
– boter
– ham
– kaas
– een fles curry
– een fles mayo

En natuurlijk het tosti-ijzer. Dat stond ik net in mijn kluisje te laden toen ik voelde dat iemand heel dicht bij me kwam staan.

'Wat heb jij daar?' vroeg een stem die ik alleen maar in de keihard-schreeuwen-door-de-klas-versie kende.

'O... eh... niks,' was het beste dat ik kon verzinnen.

Lekker stom als je met een heel apparaat in je handen staat.

Wahids ogen glinsterden. 'Niet niks...' zei hij zachtjes. 'Tosti-ijzer!' En hij maakte kleine smakgeluidjes. 'Ik zie je in de pauze, vriend!'

Hoepel op met je ge-vriend, wilde ik eigenlijk zeggen. Maar hij had zich al uit de voeten gemaakt en ik zorgde snel dat ik alle spullen in mijn kluisje had gepropt voordat er meer mensen lucht kregen van mijn project.

Tosti 2

Het was pauze en Wahid, Luuk en Freddy hingen om me heen als een stel hyena's om een stervend hertje.

'Hongerrrr...' gromde Wahid. 'Die van mij moet alleen met kaas, hoor. Ik eet geen varken, zoals jullie.'

'Ga weg,' probeerde Brian nog. 'Het valt op als we met zoveel zijn.'

Maar ze gingen niet weg en ik wist even niet meer wat ik moest doen. Daar ging mijn mooie plan. Ik kon Wahid wel wurgen, en zijn vriendjes erbij.

Maar toen kwam hij met een idee.

'Laten we naar de voetbalgang gaan,' zei hij. 'Daar komt niemand.'

Ik snapte niet waar hij het over had en Brian keek ook alsof hij water zag branden.

'Maar die zouden we toch voor onszelf houden?' zei Luuk.

'Hij geeft ons tosti's. Wij leveren de plek. Deal toch?' Wahid keek me aan. Het was duidelijk niet de bedoeling dat ik 'nee' zou zeggen.

Freddy sloeg een arm om mijn schouders. Hij gebruikt al aftershave, die gast, en die lucht sloeg meteen op mijn keel. Ik moest ervan hoesten.

'Kom op nou, Dex,' zei hij. 'Het is toch veel gezelliger met zijn allen? De volgende keer betalen we voor de tosti's, toch jongens?'

Luuk knikte driftig van ja. Wahid deed alsof zijn neus bloedde.

Ik schudde Freddy's arm van me af.

'Wat is dat precies? De voetbalgang?' vroeg Brian.

Wahid grinnikte zachtjes. 'Het is een geheime plek,' zei hij.

'En jullie krijgen hem alleen te zien als jullie meewerken.'

Ik wilde zeggen dat hij de boom in kon met zijn gang, maar Bri kreeg lichtjes in zijn ogen. Als hij Ringo was geweest had hij nu zijn oren gespitst en was hij met zijn tong uit zijn bek gaan hijgen.

'Doe nou maar, Dex,' zei hij. 'Als je te weinig brood hebt, mag je mij wel overslaan.'

'Vooruit dan maar,' zei ik zuchtend. En ik liep naar mijn kluisje om de spullen op te halen.

Onze school zat in een oud gebouw dat binnen twee jaar zou worden afgebroken. Het gebouw was heel groot. Met een middenstuk, een

linker- en een rechtervleugel.

'We hebben de lessen geconcentreerd in het hoofdgebouw en de linkervleugel,' had Cleopatra gezegd. Daarmee bedoelde ze dat het verboden was om in de rechtervleugel te komen.

'Maar daar hebben wij schijt aan,' zei Wahid.

'Precies,' zei Luuk, 'want we willen ook kunnen voetballen als het regent.'

We gingen naar het trappenhuis van de rechtervleugel. Bij de klapdeuren stond een stel uit de bovenbouw dat zo fanatiek met elkaar stond te zoenen dat ze niet eens doorhadden dat we langsliepen.

'We hebben de tweede verdieping uitgekozen,' zei Freddy, die voor ons uit de trap op liep. 'Dan kunnen ze ons niet horen.' Brian straalde uit al zijn poriën.

Ik had alleen maar honger en helemaal geen zin om tosti's te bakken voor meer dan twee personen.

'Tadáá!' Met een wijds armgebaar deed Wahid de deur naar de gang van de tweede verdieping open. Het rook er een beetje muf. Aan de muren hingen nog een paar flarden van posters.

'Perfect, toch?' zei Luuk met een grote grijns. Hij haalde een voetbal uit zijn tas en trapte hem met een Cristiano Ronaldo-achtig schot naar het einde van de gang.

'Te gek...' zei Brian.

Onze stemmen weerkaatsten tegen de muren.

'Kom maar op met die tosti, Dex,' zei Wahid.

Pfff...

Zo irritant... Heb je net het ene probleem opgelost, staat het volgende alweer in je oor te schreeuwen. Want vanaf dat moment zat ik elke grote pauze opgescheept met Luuk de stuiterbal, Freddy de gladjakker en Wahid de brulboei.

Dan kap je toch met die tosti-fabriek? hoor ik je denken.

Maar zo makkelijk ging dat niet. Stoppen met de fabriek betekende ook: geen tosti's meer voor mij. En dat kon ik niet aan. Natuurlijk begon Dex-weet-het-beter zich er ook mee te bemoeien.

Hallo, Dex! Je bent toch zeker geen watje?! Als je geen zin hebt in die gasten, stuur je ze gewoon weg. Klaar!

Ja, dat wil ik ook wel, maar...

...maar je durft niet.

Onzin. Ik durf alles.

Ja ja... en ondertussen sta je mooi tosti's voor Wahid te bakken, terwijl je die jongen niet kunt luchten.

Hoepel op. Ik krijg hoofdpijn van je.

Zeg nou maar gewoon wat het probleem is.

Pfff...

Wat 'pfff'?

Ja, jemig...

Kom op, Dex.

Nou goed dan...

Ik luister?

Ik geloof...

Dex! Nu een hele zin graag!

Oké. Ik stuur ze niet weg, omdat ik denk dat Brian dat niet wil.

Want Bri vond het prachtig met die jongens. Ik zweer het je, als we met zijn vijven naar de voetbalgang liepen, leek het wel alsof hij zweefde. Hij lachte om de flauwe grappen van Freddy, speelde doelman voor Luuk en probeerde net zo hard te schreeuwen als Wahid.

En ik maar tosti's bakken.

Freddy en Luuk hadden vanaf de tweede keer geld bij zich, zoals ze

hadden beloofd, maar Wahid was steeds zijn portemonnee vergeten.

Toen hij op dag vier weer met lege handen aan kwam, zei ik: 'Ja, hoor eens, ik ga je niet steeds gratis bijvoeren. Ik ben je moeder niet.'

'Maar dan heeft hij geen eten. Dat is zielig,' zei Brian.

Ik kon Wahid nog niet zielig vinden, al zou hij voor de rest van zijn leven geen eten meer hebben.

'En we hebben zo gym,' zei Luuk. 'Dat gaat niet als je honger hebt.'

'Hier,' zei Freddy en hij gaf me 50 cent.

Ik nam het aan, maar eigenlijk wilde ik helemaal geen 50 cent. Ik wilde alleen maar dat ze zouden ophoepelen met zijn drieën, dat ik in alle rust mijn tosti's kon eten met Brian en dat het gewoon weer zo zou worden als vroeger.

'Doe je er wat extra kaas voor me op?' riep Wahid.

En dat deed ik ook nog.

Nepvriend

Loubna en Martje hadden de tijd van hun leven, want ik werd helemaal stil van dat tostigedoe. In de pauzes liep ik braaf achter Brian en die jongens aan naar de voetbalgang. Ik deed maar gewoon alsof ik het allemaal best vond.

Maar in de les had ik niks meer te melden. Toen Kadmilos weer eens voor honderdduizend jaar huiswerk op gaf dacht ik: het zal wel. En Brian, die met een pen in mijn zij zat te porren, duwde ik weg. Ik had geen zin meer om met hem te keten. Dat voelde nep.

Begrijp me goed, ik was echt niet opeens een sukkeltje geworden of zo. Ik wilde nog steeds liever onder de tafel liggen dan op een stoel zitten en mijn cijfers gingen nog steeds van een-twee-drie, een-twee-drie. Maar het was alsof de prik uit mijn cola was gegaan, alsof de energy uit mijn energydrink was weggelopen. Ik vond school al ruk. En nu vond ik het er dubbel ruk. Driedubbel ruk zelfs.

'Is er wat?' vroeg Brian, na twee van die stille dagen.

Ik voelde hoe er onder de stilte een soort vuurbal in mijn lijf zat. Een vuurbal die naar buiten wilde.

Ik kon maar beter mijn mond houden, want ik was bang voor wat ik zou zeggen als ik hem toch open zou doen. Woorden als: verrader – nepvriend – overloper.

Dus ik schudde mijn hoofd, ging over de tafel hangen en deed alsof ik sliep. De docent die we hadden, vond dat wel lekker rustig geloof ik, want ze zei er niets van.

Maar het volgende uur hadden we mevrouw Mast en die zat steeds naar me te kijken met die supersonische ogen van haar. Alsof ze de vuurbal in mijn lijf kon zien gloeien.

'Gaat het wel goed met je, Dex?' vroeg ze, toen ik het klaslokaal uitliep.

Ik haalde mijn schouders op en staarde naar de poster van Mr. Bean die op de deur van haar lokaal hing.

Het laatste uur hadden we Nederlands en Brian was al voor me uitgelopen met Freddy. Ze hadden de grootste lol samen.

Ik probeerde me niet te ergeren. Ik dacht: ik moet even opladen. Even iets drinken. Dus ik stond stil om mijn tweede blik energy van de dag uit mijn tas te pakken. En precies op het moment dat ik het lipje opentrok, knalde er zo'n lompe bovenbouwer tegen me aan. Zo'n vierkant in een bomberjack. Ik kon nog net overeind blijven, maar de helft van het blik gutste over mijn broek heen.

'Gast! Kijk wat je doet!' riep ik.

Het vierkant keek me aan alsof ik een soort ongedierte was en zei: 'Loop dan ook door, kutbrug.'

En toen dacht ik: ze zakken er maar in met zijn allen. Brian met zijn nieuwe vriendjes en de rest van de klas erbij. Cleopatra, Kadmilos en zelfs de aardige docenten. Ik ga nu gewoon naar huis.

Ik had me al omgedraaid, maar toen kwam Hendriks aangelopen. Fluitend, met zijn handen in zijn zakken.

'Ha, Dex!' zei hij. 'Wat aardig dat je me tegemoet komt. We gaan er zo lekker tegenaan. Ik heb een paar hele fijne oefeningen over de koppelwerkwoorden voor jullie in de aanbieding. Ga je mee?'

'Nou, jottem,' mompelde ik. Maar ik kon niet veel anders doen dan met hem meelopen.

Godzilla

Ik vind dat je als leerling soms moet kunnen zeggen: nu is het welletjes geweest voor vandaag. Ik heb genoeg gehoord over koppelwerkwoorden, over wiskunde en Frans en al die andere dingen die ze in je hoofd proberen te duwen. Het is beter voor iedereen als ik naar huis ga.

En dat je dan ook meteen weg mag en niet eerst langs zo'n vrouw moet die je gaat aanstaren en van je wil weten of je wel minstens 40 graden koorts hebt.

Want weet je, ik heb een hekel aan vechten. Ik ben net als Ringo. Dat is een superlieve hond en hij zal nooit uit zichzelf iemand aanvallen. Maar als er zo'n klein rothondje komt dat hem gaat lopen uitdagen en irriteren, dan weet ik dat ik moet wegwezen met hem. Anders gaat dat hondje eraan.

Ik had gewoon moeten wegwezen, maar dat kon niet. En dus gebeurde er dit.

Ik liep achter Hendriks aan, het lokaal Nederlands in. Brian zat voorin op zijn tafel en was nog steeds met Freddy aan het kletsen, maar hij zag me binnenkomen en riep door de klas: 'Woojoo! Dex! Wat heb je met je broek gedaan? Was je te laat voor de plee, of zo?'

Iedereen moest lachen. En normaal zou ik hebben meegelachen en Bri een vriendschappelijke dreun hebben verkocht.

Maar nu zat die vuurbal in mijn lijf.

'Hou je kop,' gromde ik.

Brian schoof zijn pet achter op zijn hoofd en keek me verbaasd aan. 'Ik vroeg alleen...'

De vuurbal vlamde op.

'Niks vragen. Gewoon je kop houden.' Ik beukte Freddy opzij en met een woeste beweging keilde ik mijn rugzak op tafel. En toen riep die kleine schreeuwlelijk vanaf de achterste rij: 'Yo, Dex... relax, man. Doe een beetje normaal tegen mijn *brothers*.'

Bám! De vuurbal explodeerde met zo'n kracht dat ik gewoon vergat wie ik was. Ik was alleen nog maar vuur. Ik was alleen nog maar woede. Ik was Godzilla.

Ik draaide me om, zag nog in een soort van waas hoe Brian me probeerde tegen te houden en hoe Hendriks opstond vanachter zijn bureau. Hij zal ook vast iets geroepen hebben, maar dat hoorde ik allang niet meer. Want de vuurbal gaf me vleugels, alsof ik een turbomotor in me had. Ik vloog het lokaal door, was in drie sprongen bij Wahid... en toen werd het zwart voor mijn ogen. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Het fragment bestaat uit vier hoofdstukken met allemaal een eigen titel.

- Wie zou die titels gezegd kunnen hebben: Dex, Brian, Wahid, Luuk, Freddy, een andere klasgenoot of een docent? Leg je keuze uit.
- Waarom zou de schrijfster voor deze titels gekozen hebben?
- Hoe passen deze hoofdstuktitels bij de titel van het boek: Dex – over school en andere ellende?
- Verzin voor elke hoofdstuktitel minimaal twee andere titels. Leg je keuzes uit.

Opdracht 2:
Dex wordt uitgedaagd en gepest. Teken een strip over alle uitdagingen en pesterijen die Dex te verduren krijgt tot het moment dat het zwart voor zijn ogen wordt. Je hoeft niet letterlijk te tekenen wat er gebeurt, je mag ook tekenen hoe Dex zich voelt. Dat hij eerst bijvoorbeeld een gewoon formaat heeft en zich gedurende de dagen eerst steeds kleiner gaat voelen, maar ook steeds voller. Dan groeit en groeit hij, omdat hij zo vol gevoelens zit, tot hij zo groot en vol is als een strak opgeblazen ballon en knapt. Jouw strip telt minimaal acht plaatjes.

Xinia's wraak
Gemene berichtjes op WhatsApp, grappen die eigenlijk helemaal niet leuk zijn. Xinia wordt gepest en ze begrijpt niet waarom. Dan laat zelfs haar beste vriendin Brit haar in de steek, op de dag van het schoolreisje. Als tijdens een storm het pretpark leegloopt, besluit Xinia achter te blijven. Tegelijk met de storm laat Xinia haar gedachten vrij – waarom wordt ze gepest? Ligt het wel aan haar? Misschien schuilt er iets in Xinia wat niemand had kunnen vermoeden – zelfs zijzelf niet. •
Beschikbaar als e-book
UITGEVERIJ LEOPOLD

Xinia's wraak

Lydia Rood

Xinia en de anderen

Het is moeilijk te zeggen waarom Xinia en Brit vriendinnen zijn. Ze lijken niet op elkaar, ze zitten niet naast elkaar, ze vinden niet dezelfde dingen leuk. Brit rijdt paard, Xinia tekent. Brit heeft overal commentaar op; Xinia zwijgt liever. Brit geeft verjaarspartijtjes voor wel tien kinderen en alle meisjes hopen op een uitnodiging. Xinia's familie viert verjaardagen niet – en het valt niemand op dat Xinia nooit een feestje heeft.

Brit vindt haar tantes stom; Xinia noemt háár tantes mama. Brit vindt haar zusje stom; Xinia past graag op haar broertje. Brit vindt haar moeder stom en kissebist over iedere kleinigheid; Xinia hoeft dat thuis niet te proberen.

Xinia mag niet bij Brit eten, maar Brit wel bij haar. Ze vindt het grappig om met haar handen te eten, maar ze gebruikt er ook haar linkerhand bij en dan schaamt Xinia zich dood. Ze durft er niets van te zeggen; Brit zou zich naar gaan voelen.

Brit kan goed selfies maken en Xinia kan goed ko-

ken. Maar Brit vindt koken niet belangrijk en Xinia zou best zo fotogeniek willen zijn als Brit. Foto's van hen tweeën mislukken trouwens altijd. Óf Brits gezicht ziet eruit als de volle maan, zonder uitdrukking, óf Xinia's gezicht staat er zo donker op dat je alleen haar ogen ziet.

Er is eigenlijk maar één ding waar ze allebei even dol op zijn: verhalen verzinnen. Dat doen ze altijd en overal. Als ze een handschoen met één vinger eraf vinden op straat: moordverhaal. Een haarband met glittersteentjes: prinsessenverhaal. Toen het zo hard regende dat de putten overstroomden: einde-van-de-wereld-verhaal. En op de dag dat Luke bij hen in de klas kwam, zomaar midden in het schooljaar, hadden ze aan het eind van de schooldag al een piratenvader, een gestorven moeder en een pestverleden voor hem bedacht.

Maar Luke wordt niet gepest, daar is hij te leuk voor. Nog iets wat Xinia en Brit delen: een geheime verliefdheid. Alleen praat Xinia daar nooit meer over. Ze is er zeker van dat haar vriendin hem ook leuk vindt, al heeft Brit dat nooit hardop gezegd. Het doet er niet toe. Luke is tegen hen allebei even aardig en bovendien: hij zit niet te wachten op verkering. Bijna iedere middag fietst hij onder de snelweg door naar zijn boogschietclub. Zijn score dáár, daar leeft hij voor.

Xinia wist eigenlijk eerst niet eens wat een Bossche bol wás. Dat Ahmed haar zo noemde, vond ze niet fijn, vooral toen andere kinderen mee begonnen te

Lydia Rood (1957) studeerde Spaans en journalistiek en werkte voor de Volkskrant. Ze debuteerde in 1982 met een kinderboek en bedreef sindsdien bijna alle genres, van kleuterboeken tot erotische verhalen. Ze probeert kinderen op allerlei manieren de wereld van het verhaal in te trekken: met haar 'spelverhalen' en als Schoolschrijver in Amsterdam. Kinderen die ze zo ontmoet leveren haar stof voor verhalen, zoals voor *Xinia's wraak* en *Justins rivaal*. •

doen. Het scheen grappig te zijn, maar als Xinia meelachte, hoonde er altijd wel iemand: kijk haar lachen, die dombo!

Ze gaat eigenlijk niet meer zo graag in haar eentje naar buiten. Ze wacht liever op Brit, want als ze samen zijn, is ze veilig. Brit is populair.

'Wat bedoelen ze eigenlijk?' vroeg Xinia een keer.

'Waarmee?' 'Nou, met Bossche bol.'

'Ik weet niet...' Brit probeerde van onderwerp te veranderen.

Maar Xinia liet niet los: 'Wat wil dat zeggen, Bossche bol?'

'Het is een gebakje.'

Xinia was Brit net zolang aan blijven kijken tot ze eindelijk eerlijk antwoord gaf. 'Dik en bruin, denk ik. Een Bossche bol is rond, met chocola erop. Mama zegt altijd moorkop.'

'O.'

'Tegen dat soort gebakjes dus. Niet over jou.'

Dat maakte het nog erger!

Vanaf dat moment weet Xinia dat ze wordt uitgescholden. Omdat ze dik en bruin is.

Ze heeft het één keer thuis gezegd.

'Die kinderen zijn niet goed wijs,' zei haar moeder toen in haar eigen mengsel van Engels, Nederlands en Twi. 'En jij ook niet als je je dat aantrekt. Die Ahmed – wie denkt hij helemaal dat hij is?'

'Maar ze doen het allemaal.'

'Dan geef je ze één keer een grote mond terug. Dat ze weten met wie ze te maken hebben. En anders ga ik weleens met de juf praten.'

Xinia schudde haar hoofd. Dat niet!

Dat ze weten met wie ze te maken hebben... Maar zij is haar moeder niet. Zij zou niet eens weten hoe dat moet, een grote mond opzetten.

Sindsdien klaagt ze maar niet meer. Het helpt toch niet.

Op een zaterdag koopt ze twee Bossche bollen en geeft er één aan Brit.

'Zie je hoe lekker?' Brit likt de chocola van haar lippen. En ze duwt

lachend Xinia's bol tegen haar neus, zodat ze onder de slagroom zit.

'Wit staat je niet.'

Dat bedoelt Brit aardig.

Met de komst van Luke begint de ellende pas echt.

Xinia en Brit giechelen samen over hem. Brit vindt hem een lekkertje en Xinia zegt dat hij zo leuk lacht. Ze heeft al een keer gedroomd dat hij haar hand pakte... Even voelt het goed, dat Brit dat weet.

Maar dan vertelt Brit thuis dat Xinia Luke leuk vindt. Brits moeder vertelt het op de fitness aan de moeder van Deborah. Zo komt Deborah het te weten, en zij maakt er een grap over in de groepsapp.

DebdeBest: *brakend nieuws! de bosse bol wil met moi boi L.*
Mikey V: *WTF????*
DebdeBest: *for real man*
MamBo: *eg nie! Luke ziet die BB komen, man*
Just In: *Ssst! Geen namen!*
Mikey V: *anders meschien wel wat voor jou Justin.*
Ahmed ElH: *ja, past beter*
Just In: *???*
Mikey V: *BB dus*
Just In: *wat bedoel je*
Ahmed ElH: *kleur bij kleur toch.*
Just In: *ik hoef geen aap*
Br!t: *je bent zelf bruin man Justin*
Just In: *wie heeft het over bruin?*
Mikey V: *apen uit Afrika*
Ahmed ElH: *LOL*
DebdeBest: *stelletje rascisten*
Br!t: *kunnen we het ergens anders over hebben please*

Xinia denkt dat Brit haar verdedigt, en Deborah ook. Dat zegt ze tegen zichzelf, als ze 's avonds haar neus in het kussen duwt.

Wat is bruin?

Justin is bruin. Maar hij denkt dat hij beter is dan zij, omdat zijn ouders uit Suriname komen. Raar, vindt Xinia. Justin is vast nooit in Afrika geweest, anders wist hij wel beter. In Afrika zijn de mensen gewoon trots op wie ze zijn. Als mensen elkaar uitschelden, gaat het over een fout geparkeerde auto, niet over hun kleur. Apen zijn daar gewoon apen en bananen bananen.

En Luke, is Luke bruin?

Hij houdt een spreekbeurt over zijn boogschietclub, met foto's op het bord. Op één staat hij met zijn boog tussen de andere jeugdleden, jongens zo dun en slap als spaghetti. Luke is steviger gebouwd, een stukje korter, en een heel stuk bruiner. Zij moeten gel in hun haar doen, zijn zwarte haar krult veerkrachtig. Maar op die foto lijkt Luke toch precies op die blanke jongens. Zelfverzekerd, een praatjesmaker tussen de praatjesmakers. Een magere blonde man hangt hem een medaille om.

'Mijn moeder zei dat ik deze foto er ook bij moest doen,' zegt Luke. 'Sorry voor het opscheppen.' Hij wijst naar het publiek op de foto terwijl hij 'moeder' zegt. Dus zij was ook daar. Maar op de achtergrond staan alleen maar witte moeders in hun handen te klappen. Eigenlijk, denkt Xinia, is Luke wit. Hij gedraagt zich wit, hij voelt zich waarschijnlijk ook wit. Ze let op bij de tekenles. Luke kleurt zijn poppetjes niet in, zoals Xinia zelf doet. Zie je wel, Luke beschouwt zichzelf als blank. Ahmed ook, zijn poppetjes blijven papierwit. Maar zijn eigen huid heeft de kleur van haar moeders tas: beige. Als je goed kijkt, heeft niemand dezelfde kleur. En Justins huid is donkerder dan die van haar. Waarom is zíj dan het pispaaltje?

Die vraag móét ze beantwoorden, anders kan ze niet verder met

haar leven. Maar op de een of andere manier komt het er niet van. Er gebeuren steeds te veel dingen. En geen leuke dingen ook.

Dagboek

Vrijdag
Brit en ik gingen verzinnen dat we meededen aan een talentenprogramma, zij dansen en ik zingen en dat we in de finale tegen elkaar moesten en dat ik toen ging dansen en zij zingen dus andersom en dat we allebei wonnen en dat ze ons vroegen voor een meidengroep.

Ik kan niet echt goed dansen of zingen en Brit ook niet maar het is leuk om het te verzinnen.

Vandaag viel wel mee, Ahmed zei één keer Bossche bol en Mike probeerde mijn tas om te kiepen maar Brit zag het en schold hem uit en toen stopte hij.

Donderdag
Deborah heeft een nieuwe rugzak met twintig vakjes, ze zegt dat ze gaat survivallen en nu wil Brit ook. Maar ze mag niet van haar moeder. Deborah is net een jongen, sterke benen, brede schouders, en toch ook best knap. Maar Brit is knapper en ook blonder. Jongens vinden Brit leuker maar Deborah gaat mee voetballen. Ze is langer en sneller dan Mike en Ahmed die balen als Deborah ze uitspeelt. Brit doet niet mee met voetballen en ik ook niet.

Brit zegt dat Deborah niet met Ahmed heeft maar soms lijkt het van wel. Als ze mij gaan pesten bijvoorbeeld, dan doet D altijd met A mee als hij begint.

Ik ben de enige in de klas met een bh maar met omkleden bij gym zijn er geen jongens bij dus ik word niet gepest. Ze kijken wel, de meisjes bedoel ik.

Maandag

In de pauze liet Mike me struikelen en hij trapte op mijn tas en zei: 'Oooow sorry, niet gezien.' Ahmed moest lachen en Mike ging trots naar hem toe. Ik liep gauw de andere kant uit.

Brit had het niet gezien, ze zei dat het misschien ook wel echt per ongeluk was.

Mama zegt dat bidden helpt, maar ik weet niet. Iedereen wou vrienden zijn met Jezus, die weet niet wat het is.

Dinsdag

Geschiedenis en Luke en ik hadden allebei een 9 en hij lachte naar mij. Mike zei dat we zeker gespiekt hadden. Mama zegt: racisme. Maar ik denk het niet, Mike is gewoon jaloers omdat hij waarschijnlijk dit jaar over moet doen.

Brit had een 7, genoeg. Ze wil een lippiercing, ik hoop dat het niet mag.

Donderdag

Brit heeft ruzie met haar moeder over die piercing. Ze is met haar kussen en een tandenborstel naar mij gekomen en nu wil ze blijven slapen. Maar mama heeft haar moeder gebeld dus het zal wel niet doorgaan.

Maandag

Iemand heeft een filmpje op YouTube gezet van mij met gym. Gewoon dat ik over de bok probeer te komen en dat het niet lukt. Niks geks aan, het was alleen de eerste keer want de tweede keer lukte het wel. Maar ze spelen het steeds af, met z'n drieën of vieren om één telefoon, en dan lachen ze zo hard: HAHAHA. En dan kijken ze stiekem of ik het wel merk.

Dinsdag

Brit zegt dat ik uit de groepsapp moet als het me pijn doet. Echt niet! Dan weet ik het niet als ze over me roddelen. Negeren, zegt mama. Dus ik lees het en trek me er niks van aan

Xinia en Brit

'Mama zegt dat ik naar een andere school mag,' zegt Xinia.

Brit kijkt verbaasd op. 'Hoezo?'

'Als ik er niet meer tegen kan.'

'Tegen wat kan?'

'Tegen het gepest toch.'

Brit zet haar spel op pauze en legt haar tablet op de bank. Ze zitten bij Xinia thuis, want haar moeder heeft niet graag dat ze bij Brit is.

'Zó erg word je toch niet gepest?' Xinia zwijgt.

Ze hoeft het Brit toch niet te vertellen? Die is er dagelijks bij. 'Trek je toch niets van die idioten aan, joh. Ahmed heeft tegen iedereen een grote mond, heus niet alleen tegen jou.'

'Ik weet niet wat hij probeert te bewijzen,' zegt Xinia, maar ze weet het wél.

'Dat hij geweldig is,' zegt Brit. 'Ahmed the Great.'

Xinia schudt haar hoofd. Dat is het niet. Ahmed heeft zo'n grote mond omdat hij bang is om niet mee te tellen. Maar dat zegt ze niet hardop, want Brit snapt dat toch niet. Zij is grappig en dun en blond en overal welkom. Ze heeft geen idee.

En dan zegt ze het per ongeluk toch. 'Jij weet niet hoe het is.'

Zo te zien begrijpt Brit daar inderdaad niets van.

'Hoe bedoel je?'

'Laat maar.'

En Brit laat het zitten. Ze pakt haar tablet weer en vergeet zelfs te vragen of Xinia naar een andere school gaat. Misschien kan het haar niet schelen.

Maar Xinia heeft tegen haar moeder gezegd dat het niet hoeft. Hier heeft ze Brit – Ahmed en Mike kunnen haar niet schelen.

Haar moeder trok aan een van haar vlechtjes. 'Goed zo, meisje. Laat je niet kennen. En vergeet niet dat Jezus van je houdt.'

Dat ziet ze tijdens vakanties in Ghana altijd in vlammende letters op zeegroene en citroengele busjes staan. Jesus loves you. Vergeet je zorgen, Hij zorgt voor je. Woorden die smaken naar ananas en geuren als gloeiende houtskool, woorden om op te dansen. Woorden waar ze vrolijk van wordt – maar die niet echt helpen.

Er is iets aan het veranderen. Brit loopt niet meer iedere dag automatisch met Xinia mee het schoolhek uit. Soms zegt ze dat ze een boodschap moet doen, en dan gaat ze een andere kant uit. Op dinsdag heeft ze turnen, en ze gaat er tegenwoordig rechtstreeks heen, dat is makkelijker zegt ze. Andere keren heeft ze afgesproken met een turnvriendinnetje. Xinia moet vaker en vaker alleen naar huis lopen. Een fiets heeft ze niet, dat is niet nodig, ze woont zó vlakbij. Brit komt soms wel op de fiets; dat is nóg een reden om apart naar huis te gaan.

Op een dag komt Harrison, haar broertje, haar ophalen. Hij heeft moeten nablijven en nu is hij bang voor straf. Xinia geeft hem een hand.

'Laat mama maar aan mij over.' Harrison lacht en huppelt een paar passen. Xinia voelt zich helemaal zichzelf: iemand waar anderen blij mee zijn. Ze steken de straat over.

'Is dat je vriendje, BB?' jent Ahmed, die net voorbijfietst. Een paar van zijn vrienden moeten daar heel hard om lachen. Overdreven hard. Het raakt Xinia niet. Je hoeft niet verdrietig te worden van kinderachtige onzin.

Maar Harrison reageert anders. Hij laat Xinia's hand los en kijkt woedend om. Even lijkt het alsof hij de oudere jongens achterna wil rennen en een vechtpartij uitlokken.

'Laat het,' zegt Xinia. 'Losers.' Ze zegt het extra hard, want een eindje achter de anderen fietst Luke. Hij kijkt even opzij en glimlacht. Maar het is een klein, schuw glimlachje. Alsof hij bang is dat iemand anders het ziet.

'Hoi!' zegt ze tegen zijn rug. 'Dat is Luke, hij zit bij mij in de klas,' zegt ze tegen haar broertje – gewoon omdat het fijn is zijn naam uit te spreken.

Harrison heeft toch iets door, want hij vraagt: 'Is Brit ook op hem?'

Xinia haalt haar schouders op.

'Ze is boos op je, hè. Is het om die jongen?'

Xinia kan het even niet volgen.

Harrison wijst naar een bosje midden op het plein.

'Ik zag haar staan, maar ze zei dat ik mijn mond moest houden.'

Xinia blijft staan.

'Stond Brit daarnet bij dat bosje?'

'Achter de struiken. Jij mocht haar niet zien.'

Xinia laat Harrison los. Hij is niet goed bij zijn hoofd. Hij verzint dingen, dat deed hij al toen hij klein was.

Het steekt. Het doet pijn. Niet erg, gewoon een beetje, als een pukkeltje in je neus. Je kunt het vergeten, maar niet lang. En je moet er steeds aan zitten.

Ze denkt er de hele middag aan. Schuilde Brit echt voor haar? Ze kan het niet geloven.

En waarom dan?

Laat op de avond maakt Xinia Harrison wakker. Hun vader slaapt een verdieping lager, met oordopjes in. Haar moeder rijdt tot na middernacht op de bus – ze doet altijd late diensten.

'Wat bedoelde je, dat Brit boos is vanwege Luke?'

Het duurt een tijdje voor Harrison goed wakker is. En dan is hij knorrig en wil eerst geen antwoord geven. Daarom begint ze over iets anders.

'Mag ik even op je tablet? Ik kan niet slapen.'

'Nee.'

'Oké, maar hoor eens... Wat zei je over Luke? Je kent hem niet eens!'

'Zijn broertje zit bij mij in de klas, Gavin. Au!'

Xinia laat Harrisons arm los. 'We waren aan het gamen een keer. Toen kwam Brit door de achterdeur. En Gavins moeder zei: Aha, Lukes vriendinnetje. En Luke werd boos en zei nietes. Dus dan is het wel waar, toch?'

Xinia's handen vallen in haar schoot. Het lijkt wel of er opeens geen gevoel meer in zit. Ze zijn in ieder geval te zwaar om op te tillen. Dit is onzin. Brit en zij vertellen elkaar alles.

Brit op bezoek bij Luke? Door de áchterdeur?

'Dus daarom stond Brit achter dat bosje denk ik,' zegt Harrison. Hij lijkt tevreden over zichzelf.

Xinia is boos en verdrietig tegelijk.

'Brit heeft helemaal niet met Luke,' zegt ze. 'Dat kán niet.'

'Dan niet,' zegt Harrison. 'Ik ga weer slapen, hoor.'

Xinia duwt zich overeind. Haar armen doen het dus weer.

'Slaap lekker.' Harrison bromt iets terug en Xinia gaat zachtjes terug naar haar eigen bed.

Er moet een andere reden zijn dat Brit zich verstopte. Ze heeft niets met Luke en Xinia is haar beste vriendin. Niks aan de hand. Niks aan de hand. ●

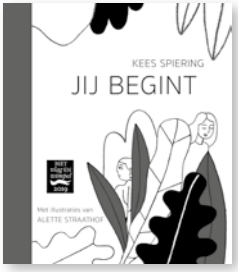
Lesopdracht

Opdracht 1:
Vul het schema in over Brit en Xinia. Haal alle benodigde informatie uit het fragment.

Hoe gaat zij om met...	**Brit**	**Xinia**
Hobby's	*Rijdt paard*	*Tekent*
Houding	*Geeft overal commentaar op*	*Zwijgt liever*
Verjaardag		
Familie		
Uitnodigen		
Eetgewoontes		
... zelf iets invullen		
... zelf iets invullen		

Opdracht 2:
Vul het schema van opdracht 1 nu in voor jou en je beste vriend(in). Beantwoord daarna de volgende vragen:

- Waarover hebben jullie weleens ruzie?
- Is dat iets wat verschillend is tussen jullie?
- Hoe belangrijk zijn opmerkingen van anderen over jouw vriend(in)?
- Hoe reageer jij daar dan op?
- Waar ben jij onzeker over van jouw beste vriend(in)?
- Waar ben jij trots op van jouw beste vriend(in)?

Jij begint

Jij begint bevat gedurfde en eerlijke poëzie in sprankelende rechtdoorzeezinnen zoals alleen Kees Spiering die schrijft. In deze bundel dicht hij over verliefdheid (uiteraard), de dood (dat ook), ouders die uit elkaar gaan (soms), verdwenen huisdieren, oma's die als een nachtkaars uitgaan, en de pijn van het opgroeien (dat vooral). In zijn minilandschappen van woorden laat hij de lezer kijken, ruiken, vóélen. •

UITGEVERIJ LUITINGH-SIJTHOFF

Genoeg

Uit: *Jij begint*

Kees Spiering

Toen was het genoeg.
Nee, te veel. Véél te veel
veel te láng gepest, gesard, beledigd
uitgescholden en vernederd.

Dus toen we het schoolplein op liepen
de middagpauze tegemoet
Gerard me weer eens een duw gaf
zo'n harde, gemene, in mijn rug
er zo smerig bij lachte
iets zei over mijn haar, buik of trui

was het genoeg. Nee, te veel.
Véél te veel, veel te láng
gepest, gesard, beledigd
uitgescholden en vernederd.

Ik deed het niet eerlijk
omdat eerlijk soms niet kan.
Hij was sterker, sneller
leniger, gemener. Ik wachtte

tot hij me voorbijliep
tot vijf jaar haat mijn laatste verstand
had verbrand. Toen sprong ik, want

het was genoeg. Nee, te veel.
Véél te veel, veel te láng
gepest, gesard, beledigd
uitgescholden en vernederd. •

Kees Spiering (1958) publiceerde een kinderboek, vijf pöeziebundels voor de jeugd en drie poëziebundels voor volwassenen. Zijn werk verscheen in tal van (jeugd)literaire tijdschriften. Veel van zijn gedichten zijn opgenomen in bloemlezingen, onder welke Gerrit Komrij's *De Nederlandse Kinderpoëzie in 1000 en enkele gedichten*. Kees was leraar Engels en Nederlands, was bedrijfsjournalist en is sinds 2007 fulltime schrijver, dichter en vertaler. •

© CISKA DE GROOT

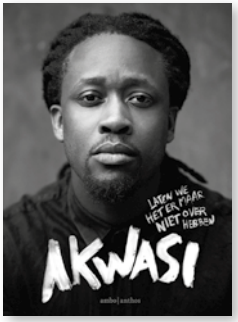
Lesopdracht

Opdracht 1:
Als er gepest wordt, zijn er drie groepen: de slachtoffers, de pesters en de meelopers.

- Vanuit welke groep is dit gedicht geschreven?
- Waarom denk je dat?
- Tot welke groep(en) heb jij weleens behoord?
- Welk rol(len) had je toen?
- Hoe voelde dat voor jou?
- En hoe voelde dat voor de andere groepen, denk je?

Opdracht 2:
Luister en bekijk de song *Reünie* van Snelle op www.leesstuk.nl.

- Tot welke groep behoort Snelle?
- Tot welke groep behoort degene voor wie Snelle deze song zingt?
- In het gedicht springt de ik-persoon op de pester. Hoe pakt Snelle zijn pester terug?
- Wat werkt beter, denk jij: de manier uit het gedicht of de manier uit de song?

Laten we het er maar niet over hebben

Laten we het er maar niet over hebben van Akwasi, bekend van de band Zwart Licht en optredens in *De Wereld Draait Door*, is een bundel met de impact van een vuistslag. *Laten we het er maar niet over hebben* gaat vooral over ongemak in communicatie. We spreken bijna nooit uit wat we werkelijk denken. We houden onze gedachten voor ons of geven een veilig antwoord en omzeilen het probleem. Laten we het maar niet over hebben. Waarom doen we dat? •

AMBO|ANTHOS

goed je te zien

Uit: *Laten we het er maar niet over hebben*

Akwasi

Bekijk de performance van Akwasi op **leesstuk.nl**

je ziet er goed uit
het staat je goed
meer huid

je hebt het echt dik voor elkaar
zo te zien

het is net
alsof je als persoon
een liedje bent

bij mij staat het volume op redelijk
maar bij jou staat het blijkbaar vet hoog

gaat goed met mij
dank je

ik moet ineens denken aan vroeger
toen hadden wij de dikste lol
maar goed
hoe is het met je cholesterol

goed je te zien
nee
sorry
dat was gelogen
ik heb je eigenlijk nooit gemogen
ben echt niet de moeilijkste dus ik laat het
maar waarom was je altijd zo onaardig

laten we wel wezen
ooit was je een van mijn kwelgeesten
nu is het oké
ik ben bijna te laat voor mijn afspraak

ik moet nu wel snel wezen
ik ga
en o ja
ik wil echt niet zeggen dat ik nu een stuk fitter ben
maar ik hoop ten zeerste dat je gelukkig bent
met je dikke pens •

Akwasi (1988) is een verhalenverteller. Of hij dat nu doet in een rap, gedicht of televisieprogramma: hij wil inspireren, fascineren en prikkelen. Met woorden. Akwasi is een creatieve duizendpoot. Een archetype met het adagium: wees liever een eersterangs versie van jezelf dan een tweederangs versie van iemand anders. •

© MARK UYL

Lesopdracht

Opdracht 1:
Door te spelen met taal kun je dingen op verschillende manieren zeggen.
Wordt er in dit gedicht gezegd wat er bedoeld wordt?
Wie is er aan het woord: het slachtoffer, de pester of de meeloper? Hoe weet je dat?

Bekijk op www.leesstuk.nl de voordracht van Akwasi, de dichter. Wat voegt zijn performance toe aan de inhoud van dit gedicht? Hoe zou jij dit gedicht voordragen en opnemen? Waar zou je staan, in welke houding en tegen welke achtergrond? Zou je onherkenbaar in beeld willen? Zou je je laatste woorden herhalen voor extra nadruk? Leg je keuzes uit.

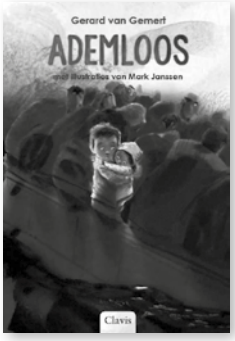
Opdracht 2:
Je gaat nu zelf een gedicht schrijven waarin je het omgekeerde zegt van wat je bedoelt.
Dus als je een handeling van iemand een domme actie vindt, zeg je niet 'dom, zeg!' maar 'handige actie!' of 'lekker slim!'.
Gebruik het stappenplan om tot een omkeergedicht te komen.

- Richt jouw gedicht aan iemand. Is het iemand aan wie je een hekel hebt of iemand die jou verdriet heeft gedaan? Je kunt ook schrijven aan een groep mensen in het algemeen die bijvoorbeeld de wereld vervuilen of groepen mensen buitensluiten.

- Schrijf in een woordweb verschillende eigenschappen en handelingen van die persoon of die groep mensen op.
- Schrijf bij elke eigenschap een tegenovergestelde eigenschap op.
- Die tegenovergestelde eigenschappen gebruik je in je gedicht.
- Bedenk of jij je gedicht wilt laten rijmen. Dit mag, maar hoeft niet.
- Wil je je gedicht op een beat plaatsen of geef je zelf het ritme aan?
- Schrijf je gedicht.
- Je mag hierin wel je mening geven, maar geen mensen kwetsen of uitschelden.
- Doordat je alleen maar tegenstellingen hebt gebruikt, speelt de titel een belangrijke rol. De titel geeft de waarheid weer. Bedenk een passende titel die het gedicht een andere lading geeft.
- Draag je gedicht voor. Bedenk ook hoe je dit gedicht wilt voordragen. Sta je met je gezicht of juist met je rug naar het publiek?

Sport

Ademloos
Niet voor het eerst zit er een onbekende jongen langs de kant toe te kijken als Joey en zijn vrienden aan het voetballen zijn op het trapveldje. Joey nodigt hem uit om mee te doen. De jongen, die Adil heet, vertelt dat hij in het asielzoekerscentrum naast het veldje woont. Al snel blijkt dat Adil bijzonder veel talent heeft, maar toch overal buiten de boot valt. Ook veel vrienden van Joey wantrouwen hem. •

CLAVIS UITGEVERIJ

Ademloos

Gerard van Gemert

‘Wat doet hij hier?’ Joeys vader wees naar Adil. Daarna keek hij de kleedkamer rond, op zoek naar Joey. Door zijn woede had hij niet gezien dat die gewoon naast Adil zat.

Joey begreep wel dat hij degene was die hier antwoord op moest geven. Langzaam kwam hij van de bank omhoog. ‘Ehm … Adil traint met ons mee.’

Zijn vader draaide zijn hoofd in de richting waar het geluid vandaan kwam. Hij kneep zijn ogen half dicht. ‘Is hij lid dan?’

‘Je hoeft geen lid te zijn om mee te trainen.’ Joey besloot een voorbeeld te nemen aan Susan. Gewoon er dwars tegenin gaan, ook al zaten er nog zoveel jongens om hem heen. ‘Vorige maand trainde er ook een jongen mee die nog geen lid was.’ Dat was waar. Die jongen zou misschien verhuizen en in de buurt komen wonen. Maar uiteindelijk ging dat niet door. Toch mocht hij twee weken met het elftal van Joey mee trainen.

Joeys vader leek even uit het veld geslagen. Hij deed een paar passen bij Joey vandaan, friemelde

aan zijn jasje en liep toen weer terug. ‘Maar dat was anders.’ Met een uitstekende arm en priemende wijsvinger probeerde hij zijn woorden kracht bij te zetten. ‘Die jongen had lid kunnen worden als hij hier was komen wonen. Deze …’ Hij zocht naar de juiste woorden. ‘… jongen zal nooit lid worden van Xalandria. Daar zet ik mijn lidmaatschap van het bestuur voor op het spel.’

‘Je doet maar.’ Joey deed zijn rechterschoen aan en strikte zijn veters.

‘Deze jongen traint niet met jullie mee.’ Joeys vader draaide rond, zodat hij alle jongens kon aankijken.

‘Wie zegt dat?’ Aart stond in de deuropening. Hij praatte rustig.

Joeys vader draaide zich om. ‘Ik. Als bestuurslid heb ik het recht om iemand te weigeren op welke training dan ook.’

Aart liep traag de kleedkamer in. ‘O? En wat is precies de reden dat deze jongen niet mee mag trainen?’

‘Ehm. Hij ehm … zal nooit in staat zijn om de contributie te betalen.’ De uitdrukking op het gezicht van Joeys vader veranderde van twijfelend naar triomfantelijk. Hij vond waarschijnlijk dat hij een plausibele reden had gevonden.

‘O?’ Aart ging op de massagetafel zitten, die in het midden van de kleedkamer stond. ‘En hoe weet jij zo zeker dat hij de contributie niet kan betalen?’

Joeys vader stak zijn armen in de lucht. ‘Kom op,

Gerard van Gemert (1964) zijn jeugd stond helemaal in het teken van voetbal. Iedere vrije minuut werd daaraan besteed en tot zijn dertigste droomde hij van een carrière als profvoetballer. Op de basisschool schreef hij voor de schoolkrant en later werkte hij mee aan het clubblad van zijn voetbalclub. In 2005 schreef hij zijn eerste boek: *Gevecht om de cup*. Inmiddels heeft hij tientallen boeken over sport geschreven voor kinderen van vier tot vijftien jaar, met name over voetbal en hockey. •

Aart. Hij is een asielzoeker. Die worden lid, betalen één keer contributie en daarna zie je de rest van het seizoen geen geld meer.'

'Hoe weet jij dat zo goed? Hoeveel asielzoekers zijn er al lid geworden van deze club?' Aart was niet van plan zich zomaar gewonnen te geven.

Joeys vader glimlachte. 'Nog geen enkele. En dat zal ook niet gebeuren, zolang ik bestuurslid ben. Ik hoor namelijk wat er bij andere clubs gebeurt.'

Aarts hoofd ging langzaam op en neer. 'Betaalt bij andere clubs de trainer van het elftal ook weleens de contributie van een van de leden?'

'Geen idee. Maar dat doet er hier niet toe.' Joeys vader voelde wel dat hij de discussie dreigde te verliezen.

Aart ging vlak voor Joeys vader staan. Hij praatte zacht maar indringend. 'Als Adil lid wordt en hij betaalt zijn contributie niet, dan betaal ik die.'

Joeys vader lachte. Het klonk gemaakt, vond Joey. 'En als een van de andere jongens de contributie niet betaalt, doe je dat dan ook?'

'Dat zijn jouw zaken niet.' Aart klemde zijn kaken op elkaar. 'En nu mijn kleedkamer uit.'

'Jouw kleedkamer?'

'De kleedkamer waar mijn team in zit. Of loop je bij het eerste ook zomaar naar binnen als je het ergens niet mee eens bent?' Aart pakte Joeys vader bij zijn arm en dwong hem richting de deur. 'Nu eruit. Ga je maar bezighouden met besturen.' Hij smeet de deur dicht nadat hij Joeys vader buiten de deur had gezet. 'Zo.' Hij liep terug de kleedkamer in. Bij Adil bleef hij staan. 'Heb je er zin in?'

Adil was een beetje uit het veld geslagen door alles wat er zojuist gebeurd was. Verlegen knikte hij naar de trainer.

Joey had de woordenwisseling met gebogen hoofd aangehoord. Hij schaamde zich voor zijn vader, die hier openlijk zijn afkeer van Adil

had uitgesproken. Dat hij dat thuis deed, vond Joey al niet prettig, maar zo ten overstaan van al zijn vrienden was honderd keer erger.

Aart voelde wel aan hoe Joey zich moest voelen en liep even langs hem. Hij legde zijn hand kort achter op Joeys hoofd.

Tien minuten later stond Adil met al zijn nieuwe teamgenoten op het veld. De warming-up met een paar eenvoudige oefeningen ging hem goed af. Maar de spelvormen die Aart had bedacht voor de rest van de training, gingen toch wat moeizamer. De tactische aanwijzingen kon hij maar moeilijk volgen. Adil was vooral gewend om de bal aan zijn voet te houden en zo veel mogelijk tegenstanders te passeren. Van tactiek of andere manieren van samenspelen had hij waarschijnlijk nog nooit gehoord.

Dat kwam ook tot uiting in het afsluitende partijspel. De vaste patronen die in al die jaren in het spel van Xalandria D1 waren geslepen, waren Adil vanzelfsprekend nog niet bekend. Verdedigend liep hij als een kip zonder kop achter de bal aan. En aanvallend was hij sterk aan de bal, maar oog voor zijn medespelers had hij nauwelijks. Ook als een van de jongens van zijn team een combinatie wilde aangaan, ging dat aan hem voorbij. Hij hield de bal onder zich en dribbelde naar hartenlust.

Aart had het in de gaten. Hij gaf Adil dan ook nauwelijks aanwijzingen. Als ervaren trainer wist hij wel dat het geen zin had om een voetballer als Adil vol te stoppen met instructies. Die moest op intuïtie voetballen. Zijn creativiteit zou eronder lijden, waardoor zijn sterke kanten onder zouden sneeuwen.

Het partijtje ging er fel aan toe. De spelers van de D1 van Xalandria wisten dat ze in deze laatste training toewerkten naar de titanenstrijd tegen aartsrivaal ATVB. De spelers hielden elkaar scherp. Ze moedigden elkaar aan en als het nodig was, corrigeerden ze elkaar ook. De vriendschap tussen de jongens in dit team zorgde ervoor dat ze dat ook van elkaar accepteerden.

Adil deed niet alleen maar dingen fout. Zijn acties waren onnavolgbaar, zijn balaanname was beter dan die van alle anderen en de manier waarop de bal aan zijn voet kleefde als hij dribbelde, was van een uitzonderlijke kwaliteit.

Na afloop complimenteerde Aart hem met zijn goede spel. Het deed de ogen van de jonge vluchteling glinsteren.

'Eigenlijk moeten we hem lid maken,' stelde Rens voor toen Adil onder de douche stond. 'Zaterdag missen we Leander, dus we kunnen wel een extra mannetje gebruiken.'

Aart zat weer op de rand van de massagetafel. 'Ik weet het niet. Tactisch komt hij nog veel tekort, hoor.'

Wouter ging naast de trainer zitten. 'Maar stel je nou eens voor dat we zaterdag tien minuten voor tijd met 0-1 achter staan. ATVB graaft zich in rond hun eigen strafschopgebied. Er is geen doorkomen meer aan.' Hij stopte even met praten en keek de anderen aan. 'Wat heb je dan nodig?'

'Een speler met een individuele actie.' Aart hoefde er niet lang over na te denken.

Wouter legde zijn hand op de schouder van Aart. 'Precies. En wie in deze kleedkamer heeft een individuele actie die nauwelijks te volgen is?'

Aart schoot in de lach. 'Ja, dat is niet zo moeilijk. Hij heeft ongelooflijk veel talent.'

Rens ging staan. 'Nou, dan is dat toch geregeld?'

'Ik geloof dat ons bestuur het daar niet helemaal mee eens is.' Aart sprong van de tafel af.

Joey had zich tot nu toe afzijdig gehouden. 'Morgenavond wordt in de ledenvergadering besloten of mensen uit het AZC lid mogen worden.'

'Dan moeten we ervoor zorgen dat we daar morgen allemaal zijn.' Rens klonk vastbesloten.

Joey knikte. Hij voelde blijdschap vanbinnen. Dit was precies wat de bedoeling was. Doelstelling bereikt.

Na de training dronken ze nog wat in de kantine voordat Adil weer op de bagagedrager van Joeys fiets ging zitten om naar huis te gaan.

'Viel het mee?' vroeg Joey.

'Het was superleuk,' schreeuwde Adil veel harder dan nodig was. 'De laatste keer dat ik zo gevoetbald heb, was toen we onderweg waren vanuit Griekenland naar hier.'

Joey remde. Ze waren bij het asielzoekerscentrum aangekomen. 'Hoe ben je eigenlijk vandaar hiernaartoe gekomen? Met het vliegtuig?'

Adil glimlachte. 'Nee, joh, we hebben kilometers gelopen, we hebben achter in vrachtwagens gezeten, we hebben dagen op een trein gewacht.'

'O.' Joey schaamde zich een beetje. Hij vond het maar een domme opmerking van zichzelf.

'Loop anders even mee naar binnen.' Adil maakte een uitnodigend gebaar. 'Dan vertel ik je erover.' ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Maak groepjes van vier en bespreek met elkaar de volgende vragen. Gebruik de informatie uit het fragment.

- Welke eigenschappen moet een voetballer bezitten?
- Welke eigenschappen moet een sporter bezitten?
- En een topsporter?
- Verklaar de verschillen tussen een voetballer, sporter en topsporter.
- Wat zijn de taken van een trainer?
- Zijn de taken van een trainer van een voetbalteam anders dan die van een trainer van een korfbalteam, zwemteam, dansteam of een andere sport?
- En bij een individuele sport als tennis, judo of schoonspringen?
- Hoe zit dat bij topsport, zijn de taken van een trainer dan anders?

Opdracht 2:
De vader van Joey is bestuurslid bij de voetbalvereniging. Bestuurslid ben je meestal op vrijwillige basis. Je draagt de club een warm hart toe en helpt waar nodig. Toch neem je als vrijwilliger vaak je eigen mening mee de club in. En als bestuurslid zit je op een plek waar je met regels te maken hebt en regels maakt. Jouw eigen mening kan dus van invloed zijn op het maken van die regels. Het team is onder de indruk van de uitspraken die de

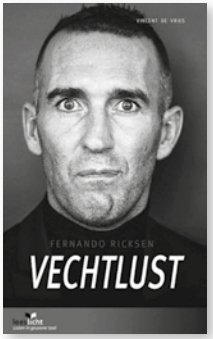
vader heeft gedaan. Ze zijn trots op hun trainer Aart, maar vinden dat er meer gedaan moet worden. Ter voorbereiding op de ledenvergadering komen de jongens bijeen om argumenten te verzamelen die ze tijdens de ledenvergadering naar voren kunnen brengen. Hun doel is dat iedereen lid mag worden van de club, dus ook asielzoekers en in dit specifieke geval Adil.

Ga in een groepje van maximaal vier leerlingen argumenten bedenken om dit doel te bereiken. Om echt goed voorbereid te zijn, bedenken jullie ook welke argumenten de vader van Joey naar voren zal brengen. Schrijf deze argumenten op een apart blaadje op.
Geef jullie blaadje met de argumenten die de vader zal inzetten aan een ander groepje.
Bedenk nu tegenargumenten bij de argumenten die jullie net van een ander groepje hebben gekregen.

Geef jullie blaadje met de originele argumenten en jullie tegenargumenten door aan een derde groepje.

Bespreek het nieuwe blaadje dat jullie gekregen hebben zorgvuldig. Vul aan waar nodig.

Wat denk je: lukt het het team om tijdens de ledenvergadering het bestuur, en dus ook de vader van Joey, te overtuigen dat iedereen lid mag worden van de club?

Vechtlust
In deze autobiografie volgen we het leven van twaalfvoudig international Fernando Ricksen (Heerlen, 1976). Ricksen is een vechter. Niet alleen op het voetbalveld, maar ook ernaast. De vooroordelen, de verleidingen en de verslavingen werden bijna zijn ondergang. Nadat hij in 2013 zijn carrière beëindigde, kwam hij eindelijk tot rust. Maar die rust was maar tijdelijk. Een paar maanden later kreeg Ricksen het bericht dat zijn leven compleet op zijn kop zette. Het was een doodvonnis. Hij leed aan ALS. •
Beschikbaar als e-book

Vechtlust

Fernando Ricksen & Vincent de Vries

Hertaling door Eenvoudig Communiceren
(oorspronkelijk verschenen bij A.W. Bruna Uitgevers)

Ik ben Fernando Ricksen. Profvoetballer. Oud-international. Ik heb veel meegemaakt. Op het veld en daarbuiten. Hoge pieken en diepe dalen. Dit is mijn verhaal.

Ik voetbal al sinds ik vier jaar ben. Mijn eerste club is EHC in Hoensbroek, in Limburg.
Op het veld sta ik vaak te dromen. Ik kijk naar de vogels. Of ik friemel aan mijn shirt.
Mijn moeder staat altijd langs de zijlijn. Als de bal komt, roept ze: 'Nando! Opletten!'
Dan ga ik als een gek achter de bal aan. Meestal heb ik die zo afgepakt. Ik speel de bal door. En dan droom ik weer verder.

Zo gaat het bij veel kinderen op die leeftijd. Maar er is één verschil tussen mij en de anderen. Ik droom niet als de bal in de buurt is. Dan ben ik niet te stoppen. Door niemand. Dat zal altijd zo blijven.

Mijn broertje Pedro speelt ook bij EHC. Pedro is mij altijd aan het sarren. Hij maakt met iedereen ruzie. Op school. Op straat. Dat heeft ook een voordeel: ik ben nooit bang op straat. Want bij problemen komt Pedro me helpen. Op zijn manier: door te slaan. Als ik zelf groter en sterker word, zijn de rollen soms omgedraaid. Dan vraagt Pedro mij om hulp. Hij komt vaak in de problemen. Dan help ik mijn kleine broertje natuurlijk.

We wonen in Heerlen. In onze wijk gebeurt altijd van alles. Op straat wordt vaak gevochten. Er komen veel mensen drugs kopen, zo dicht bij de grens. Je hoort vaak sirenes van de politie. Er komen hier geen bussen, geen openbaar vervoer. Dat is veel te gevaarlijk.

Op een middag zijn er veel agenten in onze straat. Die wordt afgezet met rood-witte linten.
Pedro en ik zitten voor het raam van mijn slaapkamer. We kunnen alles goed zien. Wat is er aan de hand? Dit gaat niet om een gejatte fiets. Misschien is er wel iemand vermoord.
Dan bellen de agenten bij ons aan. 's Middags is er een jongen gezien met een pistool. Hij bedreigde een automobilist. Die jongen is Pedro.
Mijn vader en onze hond Max proberen de agenten tegen te houden. Maar de agenten dreigen Max neer te knallen. Dan doet mijn vader toch maar een stapje opzij.
'Het was een speelgoed-pistool', zegt Pedro.
'Het was maar een geintje.'
Maar de agenten vinden het niet grappig.
Pedro moet mee naar het politiebureau. Hij moet een nacht in de cel blijven. Uiteindelijk krijgt hij alleen een waarschuwing en een boete. Het speelgoedpistool heb ik nooit meer gezien.

Zelf speel ik liever met iets anders dan pistooltjes: met een keu. Ik kan heel goed biljarten. Mijn opa is Willem Szymiczek, een van de betere biljarters van Nederland. Na school leert hij mij alles. We kijken naar wedstrijden op tv. En we lezen boeken over biljarten.
Ik doe ook mee aan wedstrijden. Ik kom maar net boven de biljarttafel uit. Vaak moeten de mensen lachen als ze me zien. Maar niet lang. Want ik win alles. Als ik twaalf ben, word ik derde op het Nederlands Kampioenschap.
Op een dag win ik biljartlessen van Raymond Ceulemans.
Opa zegt: 'Ceulemans is de beste biljarter ter wereld. Die kan jou meer leren dan ik.'
Ik vind het niet zo bijzonder. Ceulemans is een aardige man. Maar voor mij is er maar één kampioen: mijn opa.

Ik kijk nooit op tegen zogenaamde helden. Vriendjes hangen hun kamer vol posters van zangers, voetballers en lekkere meiden. Pedro hangt zijn kamer vol met spullen van voetbalclub Roda JC. In mijn kamer hangt niets. Ik vind posters onzin. Net als handtekeningen van bekende voetballers. Wat heb je daaraan?
Ik zeg: 'Over een paar jaar willen mensen mijn handtekening. Let maar op.'

Ik heb wel altijd een voetbalshirt aan. Een neppe. Een echte kost wel honderd gulden. Wij hebben thuis niet zoveel geld.
Mijn moeder breit ook voetbaltruien voor ons, met onze namen op de schouders. In de stijl van Roda JC, Fortuna Sittard en Ajax. Of in de kleuren van AC Milan, Juventus en AS Roma.
Ik ben gek op Italiaans voetbal. Op vakantie in Italië koop ik altijd zo'n roze sportkrant, *La Gazetta dello Sport*. Ik kan die niet lezen. Maar de grote voetbalfoto's vind ik prachtig.

We gaan ook altijd naar het San Siro-stadion in Milaan. Elke keer zeg ik: 'Ooit voetbal ik hier.'
Jaren later speel ik inderdaad met Glasgow Rangers in de Champions League tegen Inter Milan. In San Siro, het stadion van mijn dromen.

* * *

Als ik twaalf ben, word ik gescout door Roda JC. Voortaan train ik vier dagen per week. Ik scoor veel. Ik ga al snel van de B1 naar de A-jeugd. Dat is bijzonder, want ik ben nog jong.
Toch ligt Roda JC me niet. De club koopt spelers voor het eerste elftal. Maar de eigen jeugd krijgt geen kans. De trainingen zijn simpel. We moeten alleen maar ballen blind naar voren schieten. Daar leer je niks van.
Ik wil zoveel mogelijk voetballen. Maar trainer Fischer stelt me vaak niet op bij de A-jeugd. En hij zet me ook niet terug naar de B-junioren. Ik wil hier weg. Want ik heb niets aan een trainer die mij niet laat voetballen.

Bij de Limburgse jeugd voetbal ik met Mark van Bommel. Hij speelt bij Fortuna Sittard.
'Kom toch bij ons', zegt Mark vaak. Fortuna Sittard wil mij wel. Maar een club mag een jonge speler niet zomaar weghalen bij een andere club.
Ze moeten wachten tot een speler zelf contact opneemt. Ik bel Fred van Barneveld, de jeugdtrainer van Fortuna. Ik kan meteen terecht. Logisch. Ik ben goed. Ik speel in de Limburgse selectie. Ik sta in de basis bij de nationale jeugdploeg. Daar ben ik een van de besten. Dat bedoel ik niet arrogant. Het is gewoon zo.

In 1991 mag ik naar een selectiedag voor Oranje onder de 16 jaar, bij de

KNVB in Zeist. Hier komen vijftig jongens met talent uit heel Nederland. En er zijn maar negentien plaatsen.
De selectie is simpel. We spelen wedstrijdjes. Na elke wedstrijd hoor je of je doorgaat of niet. We worden beoordeeld door Rinus Israël, Dick Advocaat en Bert van Lingen. Louis van Gaal, hoofdtrainer van Ajax, is er ook.
Het valt niet mee om goed te spelen. Want spelers van Ajax en PSV slaan mij over in de wedstrijd. Ik krijg geen ballen. Zo kan ik niet worden beoordeeld.
Zo is de kans groot dat ik eruit vlieg.
Ineens legt Rinus Israël de wedstrijd stil.
'Nu is het afgelopen!', schreeuwt hij. 'Vanaf nu spelen jullie ook ballen naar die blonde Limburger. Anders kun je zelf naar huis!'
Vanaf dat moment doe ik weer mee. Een minuut later krijg ik de bal van Clarence Seedorf.
Ik ren ermee naar voren. Ik geef een voorzet op Patrick Kluivert. Hij kopt binnen. Israël en Advocaat zien het ook. Niemand kan nog om mij heen.
Na zes uitstekende wedstrijden zit ik in de selectie. Het is het begin van iets moois. Vanaf dat moment komt er regelmatig post uit Zeist: uitnodigingen voor interlands en trainingskampen.

Op mijn zestiende moet ik kiezen tussen biljarten en voetballen. Ik heb te weinig tijd voor allebei. Op maandag train ik in Roermond met de Limburgse jeugd. Op dinsdag zit ik in Breda met Oranje. Op woensdag moet ik naar Eindhoven. En de andere dagen speel ik bij Fortuna. Zonder twijfel kies ik voor voetbal. Opa vindt het jammer.
Hoe zou mijn leven zijn als ik voor biljarten had gekozen? Dan had ik zeker minder geld verdiend. Dan zou ik minder beroemd zijn. En dan had ik niet zoveel vrouwen gehad. Ik heb nooit spijt gehad van mijn keus.

Op mijn zestiende teken ik mijn eerste contractje bij Fortuna. Ik verdien 750 gulden per maand. Twee jaar later krijg ik mijn eerste echte profcontract, tegelijk met Mark van Bommel en André van der Zander. Het is een mooi moment. Op het hoofdveld, lachend voor de camera, zetten we onze handtekeningen. Er komt een foto in de krant.

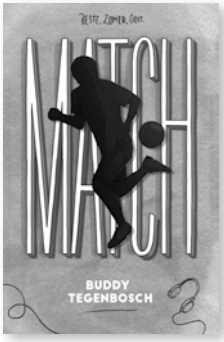
Mijn moeder laat hem trots aan iedereen zien.
Het eerste elftal komt steeds dichterbij.

Voetballen bij Fortuna is goed voor mijn ontwikkeling. Maar trainer Chris Dekker twijfelt soms. Hij zegt: 'Je moet geduld hebben. Misschien speel je pas op je 25ste in ons eerste elftal.'
'Echt niet', zeg ik boos. 'Dan ben ik hier allang weg. Voor mijn 25ste speel ik in Oranje.'
Dekker lacht. Maar ik ben bloedserieus.

Lesopdracht

Opdracht 1:
Fernando Ricksen vertelt over zijn jeugd.
Maak een tijdlijn met alle belangrijke gebeurtenissen in volgorde, bijv. 4 jaar – 12 jaar – 16 jaar.

Opdracht 2:
Fernando heeft veel dromen. Kies er één uit en verbeeld deze. Dit kun je doen door te tekenen, een strip of collage te maken. Je kunt werken op papier of digitaal.

Match
Jim voetbalt op hoog niveau. Wanneer hij bericht krijgt dat hij mee mag op trainingskamp met Jong PSV kan zijn zomer niet meer stuk. Maar dan gebeurt er iets waardoor er van dat geweldige gevoel weinig meer overblijft. Soms maak je iets mee waardoor je even niet meer weet wat je moet doen, wie je bent, wat er belangrijk is. Op die momenten heb je iemand nodig, ook al weet je dat zelf misschien nog niet. •

UITGEVERIJ VAN GOOR

Match

Buddy Tegenbosch

‘Ik ben wél blij,’ begon ik, en dat was waar. Ik vond het te gek dat ik was geselecteerd voor Jong PSV. Het was een grote stap richting de A-selectie. ‘Maar dat is het niet alleen.’ Ik draaide me naar haar toe en besefte toen dat als ik nu zou gaan praten, ik recht in haar gezicht zou ademen en dus draaide ik me weer terug op mijn rug. ‘Ik weet niet goed hoe ik het moet uitleggen. Natuurlijk wil ik dit. Iedereen in ons team wil dit. Kijk, ik ben in niet veel dingen goed. Ik haal geen geweldige cijfers en ik geloof niet dat ik erg creatief ben. Maar voetballen kan ik. En dat kan ik goed. Al mijn hele leven kijk ik ernaar uit om straks voor een vol stadion te spelen. Die kans zit er echt in. Daarom doe ik er alles aan om dat doel te bereiken. In de afgelopen twaalf jaar heb ik drie keer een training gemist. Twee keer was ik ziek, echt ziek, koorts en zo, en één keer had ik straf van mijn ouders – ik had gezegd dat ik mijn geschiedeniswerkstuk af had, terwijl dat niet zo was. Ik was acht. Elk jaar vielen er jongens af. Jongens die in het begin misschien

beter waren geweest dan ik, maar die niet genoeg vooruitgang boekten, of domme dingen deden, of niet in het team pasten. Hoe dan ook, ik viel niet af. Het klinkt misschien arrogant, maar ik werd steeds belangrijker voor het team. Drie jaar geleden werd ik aanvoerder. En dat ben ik nog steeds. Het zegt jou misschien niet veel, maar mij wel. Als aanvoerder ben je het verlengstuk van de trainer in het veld. Dat betekent iets.' Toen ik even pauzeerde, viel het me op hoe stil het was. 'Ben je in slaap gevallen?' fluisterde ik.

'Nee, hoor. *Alive and kicking*.' Lola gaf me een por. Te hard.

'Ga door. Ik luister.'

'Op het veld voel ik me goed. Natuurlijk speel je ook wel eens een wedstrijd waarin het minder lekker gaat, en natuurlijk verlies je wel eens een pot, en natuurlijk ben je dan een paar dagen chagrijnig.'

'Een paar dágen?'

'Of een dag,' zei ik snel. '…misschien iets langer.'

Ik zag voor me hoe Lola haar hoofd schudde.

'Toen ik klein was, vond ik alles geweldig. Dat ik opgehaald werd door het busje. Dat ik vijf keer in de week mocht trainen. Dat we wedstrijden buiten de stad speelden. Ik genoot zelfs van de duurloopjes in het bos waar iedereen een hekel aan had.' Ik schraapte mijn keel. 'Hebben we ergens water? Ik krijg een droge mond van al dat geklets.'

'Volgens mij ligt er een flesje in mijn tas. Wacht.' Ik hoorde hoe Lola zich overeind duwde. Toen ze de

Buddy Tegenbosch (1975) is piloot en schrijver. Hij debuteerde als auteur met de jeugdroman *Pokerface* (2012). Daarna verschenen *Oog om oog*, *Livestream* en *Match*. Zijn doel is om jongeren te laten zien dat lezen niet saai is, maar juist spannend en interessant. Hij bezoekt daarom het hele jaar door middelbare scholen om leerlingen te enthousiasmeren en te inspireren. Dat vindt hij zeker zo belangrijk als het schrijven zelf. •

© MARTIJN VAN DE GRIENDT

tent openritste, viel er een zwak schijnsel naar binnen. Het moest de maan zijn, want op Valkenoord deden ze nauwelijks aan verlichting na elven. Lola zat op handen en knieën. Haar hemdje kwam tot halverwege haar bovenbenen. Die benen... pff... zacht en gespierd tegelijk. Ik ging op mijn zij liggen zodat ik haar beter kon bekijken. Het maanlicht viel op haar schouders, ik dacht sproetjes te zien.

'Hier.' Lola's zwarte haren hingen langs haar gezicht.

Ik nam het flesje van haar aan, een warme zachte hand. En ondanks dat het water lauw was, smaakte het verfrissend.

We zaten nog geen halve meter van elkaar. Het maanlicht maakte haar gezicht bleek. Als ik iets naar haar toe boog...

'Maar toen je ouder werd, genoot je er minder van?' vroeg ze, haar hoofd een beetje scheef.

'Nee, dat is het niet,' zei ik. 'Ik vind het nog steeds allemaal te gek.'

Lola fronste. 'Je zei net dat je als kind alles geweldig vond, dus ik dacht...'

'Op het veld bleef alles hetzelfde.'

'Maar buiten het veld veranderde er iets.'

Ik knikte. 'Het heeft een hele tijd geduurd, misschien wel een seizoen of twee, voordat ik doorkreeg wat het precies was.'

Ik nam even de tijd. Tot nu toe had ik niet lang na hoeven denken over wat ik wilde zeggen. Maar dit... Ik wilde het goed uitleggen. Ik wilde dat Lola het begreep. En ik wilde dat ik het zelf zou begrijpen, want ook daar was ik niet zeker van.

'Ik denk dat we het liefst niet willen opvallen,' begon ik voorzichtig. 'Of misschien geldt dat alleen voor mij. Ik denk dat ik het liefst zou opgaan in de menigte. Meegaan met de stroom. Erbij horen.'

'Heb je dan niet het gevoel dat je erbij hoort?'

'Als je ergens goed in bent, dan val je op. Dat is niet erg, misschien juist wel leuk.'

'Maar je moet niet té goed worden,' vulde Lola aan.

'Precies. Dan gaan ze iets van je vinden. Opeens ben je arrogant. Egoïstisch.'

'Je bent toch ook egoïstisch? Dat heb je zelf tegen me gezegd.'

'Maar dat hoeven anderen nog niet van me te vinden.'

'Ha ha!' riep Lola veel te hard. 'Die is lekker.'

'Toch is het zo,' zei ik.

'En het helpt niet dat er allemaal van die topsporters bij ons op school zitten?'

'Dat helpt zeker,' antwoordde ik. 'Maar hoeveel gaan er echt de top halen? Twee? Drie?'

'En daar ben jij er een van?'

Ik haalde mijn schouders op.

'Maar dat denken die anderen toch ook?'

'Zou kunnen.'

'Alleen weet jij het zeker?'

'Ja.'

'Dat zou je arrogant kunnen noemen.'

'Of realistisch.'

'En dat vind je dus niet fijn.'

Weer moest ik even nadenken, want wat ik nu wilde zeggen was lastiger uit te leggen.

'Ik denk dat ik je snap,' zei Lola voordat ik verder kon gaan.

'Het klinkt misschien raar, maar ik heb ongeveer hetzelfde meegemaakt.'

'Jij?' Ik klonk veel te verontwaardigd. 'Ik eh… ik bedoel niet dat jij zoiets niet mee zou kunnen maken, maar…' Ik wist niet wat ik dan wel bedoelde. 'Op je oude school?' vroeg ik.

'Ja.' Lola's stem klonk opeens een stuk lager. Ze staarde langs me heen. 'Ik weet dat ik er niet slecht uitzie,' begon ze.

Ik mompelde iets instemmends. Jabbar had nu zoiets gezegd van: je bent inderdaad een lekker wijf. Maar dit leek me niet het goede moment voor zo'n opmerking. 'Het is toch fijn om er goed uit te zien?' zei ik.

'Net zoals het fijn is om goed te kunnen voetballen,' reageerde ze.

'Je valt op,' zei ik.

'Juist, en de rest vindt daar al snel iets van. En meestal niet iets positiefs.'

'Arrogant,' vulde ik in. 'En ijdel. Te bewust van…'

'Ho ho!' riep Lola gesmoord. 'Dat ik dit met je deel betekent niet dat ik het allemaal uit jouw mond hoef te horen.'

'Het betekent niet dat ik dat denk,' wierp ik tegen.

'Weet ik. Maar toch…'

Stilte.

'Ik weet niet hoe het werkt, maar als je er leuk uitziet, schijnen nogal wat mensen het idee te krijgen dat je oppervlakkig bent. En zelfs dom. Ik weet niet waar dat vandaan komt. Zodra je jezelf een beetje verzorgt, denken anderen dat je geen diepgang hebt.'

Ik schudde mijn hoofd. 'Het is supersimpel,' zei ik. 'Ze zijn gewoon jaloers. Jaloers omdat ze er zelf ook beter uit zouden willen zien. En als ze merken dat ze zich niet mooi genoeg kunnen maken, moeten ze jou lelijker maken. Supertriest.'

'We moeten allemaal middelmatig zijn. Is dat dan waar het op neerkomt?

'Ik denk het,' gromde ik. 'Zolang je bij de middenmoot hoort, is het goed. Dan ben je geen gevaar. Kun je niet meekomen, dan kijken ze op je neer. Ben je te goed dan ben je een aansteller. Je mag geen gevaar vormen voor de middenmoot. Ik haat de middenmoot. Het lukt me ook nooit om erbij te horen. Op school ben ik te slecht, op het veld te goed.'

'Ik dacht dat je er juist zo graag bij wilde horen?'

'Eh...' Ik keek Lola verward aan. 'Ja, dat dacht ik ook.'

Ze gaf me weer een por en ik voelde mijn boosheid verdwijnen.

'Ik denk dat jou iets anders dwars zit.'

En voordat ik daarop kon reageren, ging Lola verder. 'Volgens mij vind je het helemaal niet zo erg dat je goed kunt voetballen. De meeste jongens kijken daardoor tegen je op. Welk jongetje wil nou niet profvoetballer worden? En de meiden vinden je juist extra interessant. Dat merk ik aan alles.'

'Echt?' Ik hoorde ook dat ik te gretig klonk. 'Echt?' herhaalde ik op serieuze toon.

Het kwam me op por nummer drie te staan. Of vier. Ik was de tel kwijtgeraakt. 'Ja, echt,' zei ze. 'En dat weet je zelf ook.'

Ik dacht na over haar woorden.

'Dus wat is het? Wat zit je echt dwars?'

Ik liet me terug op mijn rug zakken.

Lola wachtte. Maar niet heel lang. 'Is het je zusje?'

Ik verwachtte al dat ze over Izzy zou beginnen. Het lag voor de hand. 'Ja en nee,' antwoordde ik. 'Het ligt ingewikkelder.'

Want Lola had gelijk. Het was iets anders dat me dwarszat.

'Het is... Kijk, ons hele gezin draait om mij.'

Weer zweeg Lola. Het was een uitnodiging om verder te gaan. In mijn eigen tempo. Want ik wilde dit vertellen en ik had het idee dat Lola dat aanvoelde.

'Ik ga naar een school die niet in de buurt is, met een aangepast rooster, word elke dag opgehaald met een busje, speel wedstrijden ver buiten de stad, kom vaak laat thuis omdat ik nog een extra training moet afwerken of nog even het krachthonk in moet. Mijn moeder kookt apart voor mij. En mijn vader...'

Ik zweeg, want tot mijn verrassing voelde ik tranen opkomen.

'Wat is er met je vader?'

'Hij is luchtverkeersleider op een klein vliegveld.'

'Ja, en?'

'Hij had natuurlijk veel liever op de verkeerstoren van Schiphol gezeten.'

'Heeft hij dat ooit tegen je gezegd?'

'Dat hoeft hij niet tegen me te zeggen.'

'En jullie zijn niet naar Amsterdam verhuisd…'

'…omdat dat niet te combineren is met dat voetballen van mij,' vulde ik aan.

Lola zuchtte en mompelde iets wat ik niet verstond.

Ze had naar Izzy gevraagd en hoewel ik mijn zusje niet had genoemd in mijn antwoord, wist ik dat Lola snapte dat mijn antwoord wel over Izzy ging. Ons gezin draaide om mij. En dus niet om mijn zusje.

'En wat doe je eraan om van dat schuldgevoel af te komen?' vroeg Lola.

'Nog harder trainen,' antwoordde ik zonder dat ik er over hoefde na te denken.

'En? Helpt dat?'

'Wat denk je zelf?'

'Wat ik denk?' zei Lola zacht.

Ik voelde een hand op mijn wang. Een vinger prikte in mijn oog. 'Au.'

'Pff, voetballer. Stel je niet aan.' Ze ging met haar vingers door mijn haren, pakte me bij mijn achterhoofd en trok me zachtjes naar haar toe. Ik wist wat er ging komen. Ik slikte. We zoenden.

De laatste dag op de camping had ik het gevoel dat ik tien centimeter boven de grond zweefde. Lola en ik bleven net zo lang in het tentje liggen totdat de zon ons naar buiten brandde, we renden de trap op,

staken de duinen over, doken in zee, lieten ons opdrogen in de zon en fietsen naar het dorp voor een croissantje en een kop koffie. We slenterden over de boulevard – hand in hand, dronken spa en Rivella op het terras van het strandpaviljoen en hadden nog net genoeg geld over om te gaan eten bij de Italiaan. De avond brachten we door op het strand. We kletsten. Lola speelde gitaar. Ze zong. Ik luisterde. We bleven zitten totdat de zon onder ging, het zand afkoelde en Lola het koud kreeg. Toen namen we de trap terug naar de camping, op de top bleven we staan. Ik wees haar dorpjes aan. Lola knikte, rillend van de kou. En dus gingen we terug naar de tent en kropen we tegen elkaar aan. Weer zoenden we. Veel verder gingen we niet. En hoewel we het niet uitspraken, denk ik dat we het allebei een goed idee vonden om het rustig aan te doen.

Omdat Izzy op maandag haar halfjaarlijkse controle in het ziekenhuis had, reden we zondag naar huis. Op de achterbank tussen Izzy en Lola in, dacht ik terug aan de afgelopen dagen. Aan Jabbar. Aan de envelop. Aan Lola. En ik dacht aan wat ging komen, want de vakantie was nog lang niet afgelopen, school begon pas over drie weken. Eerst moest ik nog een contract tekenen. En over twee weken ging ik op trainingskamp. Met Jong PSV. Ik pakte Lola's hand en kneep er zachtjes in. Beste zomer ooit. ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Jim worstelt heel erg met het waarmaken van zijn grote droom: profvoetballer worden.
Dit heeft namelijk voor- en nadelen. Niet alleen voor Jim zelf, ook voor zijn familie. Schrijf deze in de tabel op. Gebruik de informatie uit het fragment.

Voordelen	*Nadelen*

Opdracht 2:
Ook Lola heeft te maken met vooroordelen van de buitenwereld. Ze is mooi en dus wordt er meteen gedacht dat ze oppervlakkig is en zelfs dom.

Wat kun jij goed en welke vooroordelen zijn er daardoor over jou? Waar ben je middelmatig in en worden dus geen opmerkingen over gemaakt? Wat zou je graag beter willen kunnen en hoe reageert jouw omgeving daar op? Vul de tabel in die je kunt downloaden op leesstuk.nl.

Buitenspel
Nynke en Jimmy gaan met hun voetbalteams op trainingsweekend. De pranks zijn voorbereid. Er wordt van alles meegesmokkeld in de tassen. Maar tijdens de eerste nacht gaat het gruwelijk mis: in het bos vindt Jimmy het dode lichaam van zijn vriend Mattias. De politie tast in het duister. Dan blijkt ook Soraya, Nynkes vriendin, spoorloos. Waar is ze? Volgen er nog meer slachtoffers? Nynke en Jimmy ontdekken dat niet iedereen de waarheid spreekt. Was de teamspirit wel zo goed? •

UITGEVERIJ DE FONTEIN

Buitenspel

Margje Woodrow

Bekijk de introductie van Margje Woodrow op **leesstuk.nl**

Nynke

Het is weer mis. Ik was er al bang voor toen mama die opmerking maakte. Waarom deed ze dat nou? Ze weet toch hoe papa kan reageren, en dat het dan oorlog is?

Zijn stem dreunt door het plafond heen. Dit gaat nog wel een tijdje door. Ik rits mijn sporttas dicht. Volgens mij heb ik alles wat op het lijstje staat: trainingspak, voetbalschoenen, scheenbeschermers, warme kleding, toiletspullen, handdoeken, een hoeslaken, mijn hoofdkussen en een slaapzak. Een zaklamp leen ik wel van iemand of ik gebruik gewoon mijn mobiel.

Over tien minuten moet ik op de parkeerplaats zijn. Ik heb hartstikke veel zin in het trainingsweekend. Maar Timo dan? Kan ik mijn broertje wel in deze rotsfeer achterlaten? Hij is pas twaalf en wordt altijd bang van de ruzies. God weet hoelang het deze keer duurt.

Mama is erna altijd een emotioneel wrak.

Zal ik Soraya appen dat ik morgen pas kom, als

de boel weer wat rustiger is? Alleen zij weet hoe het thuis precies zit. Misschien kan ze een smoesje voor me verzinnen.

Maar hoe kom ik dan op de kamplocatie? Vijftien kilometer fietsen met mega veel gewicht in mijn krat is niet te doen.

Jimmy weet er ook iets van. Hoewel hij de laatste tijd anders tegen me doet. Hij appt een stuk minder.

Ik pak de tas van mijn bed en loop naar Timo's slaapkamer. Gelukkig, hij zit achter de PlayStation met zijn headset op. Dus hij krijgt niks mee van het geschreeuw beneden.

'Timo?' Ik leg mijn hand op zijn schouder. 'Timo?'

Verstoord kijkt hij me aan. 'Wat?'

'Ik ga nu, maar je kunt me altijd een appje sturen of bellen. Ook midden in de nacht, oké?'

'Hoezo?'

Ik aai over zijn wang. 'Gewoon, stel dat er iets is of zo.'

'Ja, ja,' zegt hij en snel speelt hij verder. Fortnite is zijn escape.

Op de overloop kijk ik snel in de spiegel. Ik wil het niet, maar mijn ogen prikken. Terwijl ik naar beneden loop, slik ik.

In de deuropening van de keuken blijf ik staan. Ze merken me niet eens op.

Papa leunt tegen het aanrecht en maakt wilde armgebaren. 'Moeilijk hè, Sascha? Om fouten toe te geven. En voor jouw gejank ben ik onderhand immuun, dus stop daar maar heel snel mee. Net had

Margje Woodrow (1975) was jarenlang leerkracht van groep 8. Tegenwoordig heeft ze haar handen vol aan het schrijven van spannende jeugdthrillers en aan het geven van lezingen en workshops op middelbare scholen. Als ze hier niet mee bezig is, loopt ze hard met haar hond, kijkt ze films op Netflix of struint ze kringloopwinkels af, op zoek naar mooie en bijzondere spullen. Maar wát ze ook doet: ze houdt haar ogen en oren open voor ideeën voor nieuwe boeken! •

je zo'n grote mond en nu speel je weer het slachtoffer. Wat een knap toneelspel.'

Mama zit aan tafel en verbergt haar gezicht in haar handen. Haar schouders schokken.

Ik weet nooit wat ik erger vind: zijn geschreeuw of haar gehuil. Het verlamt me. Nooit zeg ik er wat van.

Ik durf het niet.

'Ik ben het spuugzat, weet je dat?' raast hij door. 'Ik werk me dag in, dag uit helemaal kapot voor jullie. En nóg krijg ik commentaar. Besef je eigenlijk wel hoe hard ik mijn best doe om ons financieel te bedruipen?'

Mama tilt haar hoofd op. Haar ogen zijn rood en dik. 'Ik werk toch ook?'

'Ja,' zegt hij honend. 'Alsof dat wat oplevert. Met die paar centen van jou redden we het niet, Sascha.'

Allebei zwijgen ze.

'Eh... sorry dat ik stoor,' zeg ik. 'Maar ik eh... moet gaan.'

Papa's hoofd gaat met een ruk opzij. 'Wat? Waar naartoe?'

Paniekerig kijk ik mama aan. Heeft ze hem niet ingelicht? Ze had het beloofd. *Maak je geen zorgen, Nynke. Ik vertel het wel.*

Mama aarzelt even, maar antwoordt: 'Ze gaat op trainingsweekend, Daniël. Is iets nieuws van de club.' Haar stem is dun. 'Ter voorbereiding op het nieuwe seizoen.'

'Trai-nings-week-end,' herhaalt hij overdreven articulerend. 'Waarom weet ik daar niks van?'

'Sorry,' zeg ik snel. 'Ik dacht dat je het al wist.'

'Niet dus.' Driftig schudt hij zijn hoofd. 'Maar vertel. Wie heeft dit bedacht en wie gaan er allemaal mee?'

Koortsachtig denk ik na. Als ik nu eerlijk antwoord geef, springt hij vast uit zijn vel. Hij wil niks meer horen over de club. Nooit meer. Omdat hij als trainer van het jongensteam is weggestuurd.

'Nou?' spoort papa me aan.

'De trainer kwam met het idee,' antwoordt mama voor mij.

Zijn ogen worden groter. 'Simone? Die organiseert toch nooit wat?'

Ik kijk mama vragend aan.

'De nieuwe trainer van de jongens,' antwoordt ze.

'Nynkes team gaat mee.'

Ik knik.

In zijn kaak trilt een spiertje. 'O zo,' mompelt hij.

'En wat kost dit weekend wel niet?'

'Niks, pap. Nog geen euro. Mattias' vader sponsort alles.'

Papa snuift. 'Goh. Het zal ook eens niet zo zijn. Die man meent dat alles te koop is.'

Boosheid welt in me op. Het is niet eerlijk. Waarom vindt hij het niet gewoon leuk voor mij? Hij denkt alleen maar aan zichzelf. Geen idee waar ik de moed vandaan haal, maar ineens zeg ik: 'Weet je wat het is, pap? Ik heb niks over het weekend verteld, omdat ik wist dat jij zo zou reageren. Echt, ik snap dat je kwaad bent op de club. Maar ík kan er niks aan doen en mama ook niet. Dus…' Ik neem een hap lucht en ga verder. 'Als je het niet erg vindt, dan ga ik nu, want ik ben al megalaat vanwege dit, eh… dit.'

Snel draai ik me om. Ongelooflijk, heb ik dit echt tegen hem gezegd?

Hijgend kom ik aan. Het is broeierig warm buiten. Onderweg zat alles tegen. Stoplichten op rood, de spoorwegovergang dicht en er was een straat afgezet. Maar gelukkig ben ik op tijd. Nu niet meer aan thuis denken. Kom op, je hebt er zin in, zeg ik tegen mezelf.

Mijn teamgenoten stappen net in de auto's van ouders die ons naar de kamplocatie brengen. Als ze maar niet weer beginnen over papa's vertrek.

'Joehoe, Nynke!' Soraya hangt tegen de auto van onze trainster en zwaait. 'Kom gauw, joh.' Ze draagt een ultrakort spijkerrokje en een strakke, gele top. Typisch Soraya om geen sportkleding aan te trekken naar een trainingskamp.

'Wat ben je laat,' zegt ze als we instappen. 'Ik was bang dat je niet zou komen, zeker toen je niet reageerde op mijn duizend berichtjes.'

'Gezeik thuis,' zeg ik en snel voeg ik eraan toe: 'Maar ik wil het er absoluut niet over hebben.'

Soraya trekt haar wenkbrauwen op. 'Dan doen we dat niet.' Ze buigt zich naar me toe. 'Helaas zitten we bij Simone in de auto. Fingers crossed dat ze niet de hele rit gaat preken. Je kent haar. Net sprak ze me al aan op mijn rokje. Vond ze te kort.'

'Je meent het,' zeg ik lachend en ik denk: Soraya is terug. Nu het uit is met Boaz, heeft ze weer praatjes. Ik heb haar gemist. De hele zomervakantie zagen we elkaar amper. Door Boaz. De komende twee dagen kunnen we gelukkig bijkletsen.

Soraya steekt haar middelvinger op. 'Ik zeg toch ook niks van haar kaki afritsbroeken? Die zijn om te gillen zo lelijk.'

'Nou... je hebt het er heel vaak over.'

'Maar niet tegen haar. Let op. Het duurt niet lang meer of ze coacht ons op gezondheidssandalen.' Ze trekt een vies gezicht.

Ik schiet in de lach. 'Dat is waar. Hoe oud is ze?

Twintig?' Ze doet alsof ze bejaard is.

'Zoiets ja. Maak me dood als ik op die leeftijd schimmelnagels heb.'

'Of je haar in stekeltjes laat knippen.'

'Oh my God!' gilt ze ineens. 'Dit overleef ik niet.'

'Wat?'

Ze wijst naar Fred, die samen met Simone onze kant op komt. 'Nee, dit kan niet waar zijn. Gadverdamme nee, zeg. Die vieze geilneef gaat ook mee.'

Ik zucht. 'Overdrijf niet zo. Fred doet ook alleen maar zijn best.'

'Iets té ja. Weirdo. Wist jij het trouwens? Heeft je vader iets over hem gezegd? Of wacht... Sorry, foutje. Je vader regelt natuurlijk niks meer sinds dat gedoe op het veld. Is hij nog steeds boos?'

'Ja. Razend.'

'Joh.' Ze aait over mijn neus. 'Iedereen vindt jou een schatje, hoor. Niemand neemt het jou kwalijk.'

Simone opent het portier van de auto. Fred stapt aan de andere kant in.

'Serieus,' fluistert ze. 'Ik vind hem zó eng.'

Jimmy

Ik dump mijn tas op tafel en plof in de eetzaal van de kampeerboerderij neer op een plastic stoel.

'Bah, bah,' moppert Mattias. 'Zelfs binnen ruik je de kak.' Hij trekt de kraag van zijn jas over zijn neus.

'Platteland, hè?' zeg ik.

Hij kreunt. 'Had die nieuwe trainer nou niks beters kunnen regelen? Dadelijk val ik neer door een overdosis ammoniak. Ik zweer je, continu kaklucht inademen is...'

Ik luister maar half.

Als Mattias klaagt, komt er geen einde aan. Soms is het lachen, maar nu heb ik er even geen zin in. Ik draai mijn hoofd weg en kijk naar de groepjes die binnenkomen. We zijn bijna compleet: veertien jongens en dertien meisjes.

Ik probeer Nynkes blik te vangen. We moeten praten. Echt praten. Dit weekend. In mijn hoofd oefen ik wat ik ga zeggen.

Maar ze kijkt geen enkele keer mijn kant op. Expres? Weet ze het al? Nee toch?

Mattias stoot me aan. 'Lukt het?'

'Wat?'

'Ik zie je wel loeren naar Nynke,' zegt hij hard. 'Je vindt je fix heel lekker, hè?'

'Echt niet,' bijt ik hem toe. 'Doe niet zo triest.'

Iedereen staart ons aan. Ook Nynke.

Ik wil dat hij zijn kop houdt. Hij heeft al genoeg geflikt. De meiden moesten eens weten.

Mattias buigt zich naar me toe. Zijn ogen fonkelen.

'Gast, je wordt helemaal rood.'

Ik beuk tegen zijn schouder en sta met een ruk op. De stoel klettert achter me op de grond.

'Rustig, man!' roept hij me na als ik wegloop. 'Het was maar een geintje.'

'Jaja,' zeg ik als ik wegloop. Wat een provocerende eikel. Oké, ook een vriend. Dat wel. Maar qua geintjes zitten we de laatste tijd niet meer op hetzelfde level.

Ik kom in een lange, smalle gang terecht. Achter me gaat de deur van de eetzaal open en dicht. 'Flikker een eind op,' roep ik.

'Nou zeg,' hoor ik Nynke stamelen. 'Leuk om je weer te zien. Chagrijn.'

'Nee,' zeg ik en ik draai me om. 'Sorry, ik dacht dat je Mattias was.'

Ze leunt met haar schouder tegen de muur en kijkt me aan.

Mijn wangen gloeien. 'Sorry,' zeg ik weer. 'Dat sloeg echt nergens op. Van dat eh… lekker, zeg maar. Niet dat ik je niet… eh… Nou ja, je kent Mattias, hè?'

Ze haalt haar schouders op. 'Ik zit er niet mee, hoor.'

'Echt niet?'

Nynke schudt haar hoofd. Ze schuift met haar gymp over de vloer. 'Liever dat je dat vindt, dan niet. Maar ik heb het gevoel dat je mij negeert.'

'Wie? Ik?' reageer ik overdreven. 'Nee, joh. Hoe kom je daar nou bij?'

'Vanwege mijn vader. Omdat hij zo debiel heeft gedaan.'

'Absoluut niet. Het is alleen dat…' Ik val stil. Mijn klamme handen veeg ik af aan mijn trainingsbroek. Nu! Nu kun je erover beginnen, galmt het in mijn kop. Ik schraap mijn keel. 'Er is iets gebeurd wat ik niet kan terugdraaien.' Godsamme, hoe ga ik dit zeggen? Is dit wel het moment?

'Heeft het met mij te maken?' vraagt ze.

Ik knik. 'Ook.'

'Dus?'

Zoals vaker klap ik dicht.

Ze komt dichter bij me staan. 'Jim, zeg gewoon.'

Ik haal mijn schouders op. Lafbek. Want ik weet dat ik het niet uit mijn strot krijg. Misschien wel nooit.

'Kom,' zegt ze. 'We hebben het er straks over. Nu moeten we terug. Anders missen we het praatje van de leiding.'

'Wat jij wilt,' zeg ik en ik loop achter haar aan. Mijn kop bonst. Schijtzak, zeg ik tegen mezelf.

'Alles oké tussen ons?' vraagt ze.

Ik knik, maar denk ondertussen: Je moest eens weten.

In de eetzaal staat mijn nieuwe trainer al klaar. Verbaasd kijkt Rienk-Jan ons aan. Dan wijst hij naar de programmaboekjes op tafel. 'Bij mij is te laat komen geen optie. Duidelijk?'

Vlug ga ik terug naar mijn plek. Volgens mij moet je hem niet tegenspreken. 'En?' fluistert Mattias, maar ik negeer hem.

'Jongens en meisjes,' begint Rienk-Jan. 'Simone, Fred en ik heten jullie van harte welkom op dit trainingsweekend. Top dat beide teams compleet zijn. Op Kess na, dan.'

'Ja, heel jammer dat ze eh… ziek is,' zegt Simone terwijl ze mij aankijkt. 'Maar gelukkig is Jimmy er wel.'

Mijn zusje is er om een heel andere reden niet bij.

Maar dat moet geheim blijven. Zeker nu het ietsje beter gaat. Tenminste, dat denken mijn ouders. Overgeven doet ze namelijk nog steeds.

Rienk-Jan schraapt zijn keel. Zijn voetbalshirt spant strak om zijn borst. 'We vinden het ook super dat Coby het hele weekend voor onze natjes en droogjes zorgt.' Hij gebaart met twee handen naar Coby.

Haar ogen glimmen vanachter haar brillenglazen.

Applaus en gejoel vullen de zaal. 'Tosti's! Tosti's!' klinkt het. 'Met saus!'

Zodra we uitgeklapt zijn, gaat Rienk-Jan verder. 'Over pakweg een uur beginnen we met de eerste activiteit. Op de laatste bladzijde van het programmaboekje kun je zien in welk groepje je zit. O ja, voordat ik het vergeet…' Hij pakt een grijze plastic bak. 'Jullie gaan allemaal offline. Dus lever je mobieltje in. Zondag bij vertrek krijg je 'm weer terug.'

Meteen vult de eetzaal zich met kreten van wanhoop. Alsof Rienk-Jan een ramp aankondigt.

'Waarom?' roept Mattias.

'Omdat we volledige focus willen. Tijdens de trainingen, maar ook tijdens de activiteiten in het bos.'

'Ja, hoor. Dachten we er net vanaf te zijn, hebben we een nieuwe dictator,' zegt Chakib iets te hard.

Rienk-Jan doet alsof hij het niet hoort.

Nynke trekt wit weg.

Soraya staat op en sjort haar rokje omlaag. 'En als daar een seriemoordenaar rondloopt? Of een eng beest?'

Iedereen lacht, maar Rienk-Jan zegt: 'Dan zoek je met elkaar naar een oplossing. Teamwork heet dat. Daar draait dit weekend onder andere om.'

'Belachelijk,' moppert ze.

'Ja,' beaamt Nynke.

Mij boeit het niet zo. Als deze trainer het wil, dan is het zo.

'Goed, mensen!' Rienk-Jan klapt in zijn handen.

'Zodra iedereen het dramatische nieuws heeft verwerkt, kunnen jullie slaapplekken uitzoeken. Jongens beneden en meiden boven.'

Een paar jongens klappen. Gejuich klinkt. En hard gelach.

Met opgetrokken wenkbrauwen staart Rienk-Jan ons aan. Dan lacht hij ook en zegt: 'Eh, niet té letterlijk, natuurlijk.' ●

Lesopdracht

Opdracht 1:
Het was een drukke dag voor Nynke. Om haar hoofd wat leger te maken, maakt ze elke avond een vlog. Ze vertelt daarin over haar dag, haar belevenissen, haar gedachten en gevoelens. Jij maakt deze vlog. Je mag dit alleen of met z'n tweeën doen. Zorg dat je de informatie uit het fragment gebruikt. Je kunt alle informatie gebruiken, maar ook inzoomen op een gebeurtenis. Hier vertel je dan uitgebreid over en de andere gebeurtenissen kaart je kort aan. Bedenk goed waar je de vlog opneemt. Nynke is op kamp, dus ze moet daar ergens de vlog opnemen. Doet ze dit op haar kamer of in de eetzaal, op de wc of buiten? Bedenk ook of je je mobiel staand of liggend houdt. Als je je mobiel liggend houdt tijdens het filmen, vult je film bij het afspelen het hele scherm. Als je je mobiel staand houdt tijdens het filmen, krijg je links en rechts zwarte strepen naast je beeld.

Opdracht 2:
Nynke en Jimmy gaan op trainingskamp. De trainers Rienk-Jan en Simone leggen het doel van het kamp uit.

- Wat is dat doel? Waarom gaan ze op kamp?
- Hoe draagt een kamp bij aan samenwerken?
- Welke regels gelden er op dit kamp?
- Welke regels vind jij overbodig en welke regels mis jij? Leg uit.
- Ben jij weleens op kamp geweest? Zo ja, wat voor kamp was dat?
- Wat was het doel en welke regels golden daar?

- Welke kampen zijn er allemaal? Zoek op internet, vraag rond en schrijf minimaal vijf verschillende soorten kampen op met het doel dat ze hebben.
- Als je nu zelf een kamp zou organiseren, wat voor kamp zou dat zijn? Zou dat een kamp zijn dat er al is of iets geheel nieuws?
- Wat zou het doel van dat kamp zijn?
- Welke regels zouden er gelden?
- Hoe zouden Nynke, Soraya, Jimmy en Mattias zich daar voelen en gedragen, denk je?

Ik juich voor jou
Wolf Erlbruchs illustraties van sportende dieren inspireerden Edward van de Vendel tot gedichten die net zo mooi, ontroerend en grappig zijn. Ze gaan over atleten en stuntelaars, kampioenen en verliezers. Niet alleen voor sporters en supporters – zo'n aanmoediging verdient iedereen!

This varkentje

Uit: *Ik juich voor jou*

Edward van de Vendel

'There was this varkentje from Holland,
and this varkentje had a dream.
He wanted to be a turnkampioen,
but zijn voetbalvarkentjesteam
said: "What? That is for whatjes!
You slingert alleen maar wat rond,
and then do you zeker een badpakje aan
and then everyone kijkt naar je kont."
"Ha ha ha ha ha ha ha,"
ze lachten long en breed.
But people,
ze knorden wel different
toen varken zijn oefening deed.
Want hij won dus a golden medaille.
Zijn dream came hartstikke true.
So I say to you: Beste childeren,
if varken het kan,
why not you?
I say: Blijf in jezelf believen.
I say: The world will giggle misschien,
but I say: Just follow the varkentje,

let the world your kontje maar zien.
Let varkentje be your voorbeeld!
Let varkentje be your man!
Oh, I say to you,
heel mijn biggetjesland:
You
oinksolutely
can!' ●

Edward van de Vendel (1964) groeide op in een klein dorpje in de Betuwe. Hij werkte eerst in het basisonderwijs. Sinds 2001 is hij fulltime schrijver. Hij schrijft prentenboeken, jeugdboeken, gedichten voor kinderen en jongeren, liedjes en soms gedichten voor volwassenen. Verder geeft hij gastcolleges en lezingen over zijn eigen werk. In 2016 won hij een Gouden Lijst voor *Oliver* en de Woutertje Pieterse Prijs voor *Stem op de okapi*. ●

© JOTA CHABEL

Lesopdracht

Opdracht 1:
Dit gedicht is half Engels, half Nederlands en daardoor klopt het niet echt. Toch kun je het wel volgen. Leg in maximaal vier zinnen uit waar dit gedicht volgens jou over gaat.
Je gaat dit gedicht nu in één taal schrijven. Je kunt kiezen uit Nederlands, Engels, straattaal of jouw moedertaal. Zorg dat het gedicht blijft kloppen.

Opdracht 2:
Zoek vier woorden uit die volgens jou heel belangrijk zijn in dit gedicht en te maken hebben met het thema sport. Schrijf of typ het gedicht over in één lettertype. Voor jouw vier gekozen woorden kies je een ander lettertype. Elk woord krijgt zijn eigen lettertype, -grootte, vorm en kleur. Je kunt een gedeelte van het woord misschien wel vervangen door een afbeelding. Uit het lettertype, de grootte, de vorm, de kleur en de afbeelding moet de betekenis van het woord duidelijk worden. Als je nu kijkt naar het gedicht, vallen jouw woorden echt op.

Deze opdracht kun je toepassen op het oorspronkelijke gedicht en op het herschreven gedicht uit opdracht 1.

Nu is alles goed

Luan Buleshkaj

Ik werd wakker van het gestuiter van de bal op de stoep
Dan wist ik: de boys gaan naar het pleintje en alles komt goed

Achmed, Harit, Hicham, Thomas, Peter, Abdullah, er heerste een sterk gevoel
Allerlei culturen op één plek, met hetzelfde doel

Even weg van de lastige thuissituatie, dus soms uitten we frustratie
Opstootjes, kleine ruzies, soms vechten soms stoeien

Iedereen moest zich ermee bemoeien, maar we bleven groeien
Want voetbal was onze redding en drijfveer, de rest kon ons niks boeien

Ik kom van akka's, panna's, tiki-taka's met de buiten of binnenkant
Kreeg ik billenbrand sloeg de vlam in de pan

Ik bracht vuur, skills waren aanstekelijk maar zonder litta
Geen negen in mijn hand, maar op mijn rug, was een spitta

Aannames, steekpassjes, op snelheid er langs
Tegenstanders vol angst, want ik gebruikte mijn koppie, deed alles met branie

Bij ons had iedereen de acties van Touzani
Het linkerbeen van Messi, schieten met perfectie

Ik deed alsof ik trapte, 't was een schijnbeweging
Dus zelfs die oudere boys trapte... in mijn schijnweging

Mijn techniek was uniek, gaf de bal diep met gemak
Een lange bal op de stropdas? Ik was meer een driedelig pak

Was een sieraad voor de sport wanneer ik weer een juweel van een goal maakte
Maar hield mijn mond dicht wanneer ik weer een pingel veroorzaakte

Luan Buleshkaj is een woordkunstenaar in de breedste zin van het woord. De Albanese Amsterdammer maakte eerst vooral naam als battlerapper (L-Deep) bij het platform 'Punchout Battles'. Sinds Luan entree maakte in de poëziewereld stond hij al op vele podia in Nederland. Zo stond Luan op Lowlands, verzorgde hij een TED Talk en trad hij op bij het Wintertuin Festival op Curaçao. Hij staat vooral bekend om zijn woordspelingen en gevoel voor improvisatie.

Ik was drie keer per week op de club, maar leerde het spelletje op het Corantijnplein
Liever spelen met een blessure dan hangen aan de zijlijn

En heel af en toe... kom ik samen met Achmed, Harit, Hicham, Thomas, Peter, Abdullah
En gaat het er hard aan toe, spelen we toernooitje maar dan zonder kampioen
En achteraf naar Mehmet voor een lahmacun
Een blikje groene Fernandes, ja, altijd zoet
De tram 17 rijdt voorbij en dan beseffen wij: nu is alles goed •

Lesopdracht

Opdracht 1:
Sporten heeft met gevoel te maken. Schrijf alle gevoelens op die volgens jou met sporten te maken hebben. Geef elk gevoel een andere kleur.

Welke gevoelens zitten er in dit gedicht? Onderstreep alle woorden die volgens jou een gevoel uiten. Bekijk per onderstreept woord bij welk gevoel ze horen. Kijk in jouw rijtje met gevoelens en bijbehorende kleur en geef elk onderstreept woord de juiste kleur.
Welk gevoel overheerst in dit gedicht? Klopt dat volgens jou ook, is dat het belangrijkste gevoel tijdens sporten? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2:
Dichten is spelen met taal. Dichters gebruiken beelden om gevoelens over te brengen.
Welke beelden heeft de schrijver gebruikt? Wat bedoelt hij met die beelden?

Luan Buleshkaj heeft dit gedicht geschreven.

Wie is Luan? Op www.leesstuk.nl staan verschillende links naar achtergrondinformatie. Lees dit door. Wat vind je van hem persoonlijk terug in dit gedicht nu je deze achtergrondinformatie hebt gelezen?

Als jij een gedicht zou schrijven over sport, welk gevoel zou er dan zeker in terugkomen, welk beeld zou jij gebruiken en wat voor persoonlijks zou jij in je gedicht stoppen?

Praten over boeken en lezen met leerlingen

Bij leesbevordering in de klas is het praten over boeken en lezen een belangrijke component. Gesprekken zijn immers het ideale middel om te ontdekken wat een boek of verhaal met leerlingen doet, welke gedachten en gevoelens tijdens het lezen bij hen opkomen en welke relaties zij leggen met hun eigen levens- of leeservaringen.

Een compleet boek of een verhaal kan als uitgangspunt dienen voor zo'n gesprek, maar ook de voorleesfragmenten in deze bundel kunt u goed als startpunt voor een boeiend leesgesprek gebruiken. Met als mogelijk doel dat het fragment in combinatie met het gesprek u en de leerlingen uitdaagt het hele boek erbij te pakken (en te lezen!). U kunt de fragmenten voorlezen of ze door de leerlingen zelf laten voorlezen.

Hoe voer je gesprekken over boeken en lezen?

Er zijn vele verschillende soorten gesprekken die u met uw leerlingen over boeken kunt voeren. We zullen hier twee vormen behandelen: *literaire gesprekken* en *gesprekken tijdens interactief voorlezen*. De methoden hiervoor zijn beide afkomstig van de Britse leesbevorderaar Aidan Chambers.

Literaire gesprekken

Literaire gesprekken zijn gesprekken over boeken of fragmenten waarbij leerlingen hun ervaringen met het gelezen boek en de betekenis die zij eraan gegeven hebben, met andere lezers bespreken. Chambers ontwikkelde een methodiek om literaire gesprekken met leerlingen te voeren. Die methodiek is bekend geworden onder de naam boekgesprekken.

Het is een aanpak om met leerlingen over boeken te praten, waardoor ze niet alleen aandachtiger en kritischer gaan lezen, maar ook nauwkeuriger uitdrukken wat ze denken en voelen. Een paar vragen zijn daarbij taboe, omdat ze ontmoedigend zijn. Bijvoorbeeld de waarom-vraag: 'Waarom vond je het boek mooi?' of 'Waarom vond je het boek niet leuk?' Leerlingen kunnen hier niet veel mee. Ze reageren dan met 'Omdat het saai is', of 'Nou gewoon, ik vond het spannend', of 'Omdat het grappig is'. De waarom-vraag kan bedreigend overkomen: leerlingen krijgen het gevoel dat ze zich moeten verdedigen of dat ze overhoord worden. De waarom-vraag is te groot, te allesomvattend. In een paar zinnen kun je niet uitleggen waarom je een boek mooi of niet mooi vond. Bovendien levert het volgens

Chambers weinig op, omdat goed over een boek praten pas mogelijk is als je op één punt kunt beginnen, of met een detail waarover iets te zeggen valt.

Belangrijke uitgangspunten voor het voeren van Chambers' boekgesprekken zijn:

- Gesprekken over boeken moeten erop gericht zijn om het plezier in lezen te versterken. Dit betekent dat niet alleen de inhoud van het verhaal centraal staat, maar ook wat het verhaal betekent voor kinderen. Er worden geen kennisvragen gesteld. De leerlingen kunnen niets 'fout' doen.
- Het gesprek heeft een natuurlijk karakter. Er wordt geen vragenlijstje afgewerkt. De docent brengt het gesprek op gang of geeft het een nieuwe wending met gerichte vragen. U houdt steeds rekening met de antwoorden en reacties van de leerlingen: u gaat daarop in, vraagt ze op elkaar te reageren en volgt ze in hun gedachtegang.
- Als docent heeft u voldoende kennis van boeken om een goed inhoudelijk gesprek te kunnen voeren en om vergelijkingen met andere boeken en schrijvers te kunnen maken.

Chambers onderscheidt drie categorieën vragen om een gesprek over boeken te voeren: basisvragen, algemene vragen en specifieke vragen.
Bij de *basisvragen* gaat het om eerste reacties, om een eerste indruk van het verhaal. Ze zijn bedoeld om het gesprek op gang te brengen. Bijvoorbeeld:

- Wat is je opgevallen in dit verhaal?
- Wat vond je leuk, mooi of goed aan dit boek? En wat juist niet?
- Wat vond je moeilijk of onduidelijk?
- Zag je een patroon of bepaalde verbanden?

Het gesprek gaat verder op basis van antwoorden op deze vragen. Welke onderwerpen worden het meest genoemd?

De *algemene vragen* hebben te maken met verwachtingen, de vergelijking met andere verhalen en de beleving van het verhaal. Bijvoorbeeld:

- Toen je het boek voor het eerst zag en je nog niets gelezen had, wat dacht je toen dat het voor boek was?
- Ken je andere boeken die hierop lijken?
- Had je dit boek al eens gelezen? Zo ja, was het deze keer anders?
- Zijn je woorden opgevallen of zinnen die je mooi vond? Of lelijk?
- Als de schrijver zou vragen wat er anders of beter zou kunnen, wat zou je dan zeggen?
- Was er iets in dit boek dat je zelf weleens hebt meegemaakt?
- Zag je, tijdens het lezen, het verhaal voor je ogen gebeuren?
- Hoeveel verschillende verhalen zitten er in dit verhaal?
- Is dit een boek om vlug te lezen of juist langzaam?
- Was je verbaasd over wat iemand over het boek zei?
- Weet iemand iets van de schrijver? Waarom het verhaal geschreven is? Wanneer en waar? Wie zou dat willen weten?

De *specifieke vragen* gaan over specifieke kenmerken van het verhaal, bijvoorbeeld over personages, locaties en perspectief:

- Hoelang duurt het verhaal?
- Zijn er dingen die lang duren, maar in een paar woorden worden verteld?
- Zijn er dingen die heel vlug voorbij zijn, maar uitgebreid beschreven worden?
- Waar speelt het verhaal?
- Welke verhaalfiguur boeide je het meest?

- Was er iemand over wie niets werd gezegd, maar die toch belangrijk was?
- Wie vertelde het verhaal? Weten we dat? En hoe weten we dat?
- Is het verhaal verteld in de eerste persoon (en zo ja, wie is dat?), of in de derde persoon? Komt die persoon in het verhaal voor of staat hij er buiten?
- Als je een toeschouwer zou zijn, door wiens ogen heb je het verhaal dan gevolgd? Keek je vanuit één verhaalfiguur of vanuit verschillende?
- Werd ergens duidelijk wat de figuren dachten of voelden? Of werd het verhaal van buiten verteld, werden de karakters gevolgd zonder dat je te weten komt wat zij denken of voelen?

Er is geen strikte methode voor het voeren van boekgesprekken, er is geen stappenplan. Op verschillende sites is een vragenspel te downloaden met kaartjes waarop vragen van Chambers staan en suggesties om met die kaartjes een spel te doen met de leerlingen. Deze kaartjes zijn een prima hulpmiddel om een gesprek op gang te brengen, maar waak ervoor dat ze een eigen leven gaan leiden. Probeer er ook weer los van te komen. Het gesprek moet namelijk geen vraag-antwoordgesprek worden, dan schieten de vragen hun doel voorbij.

Gesprekken tijdens interactief voorlezen

Onder interactief voorlezen verstaan we alle vormen van voorlezen waarbij er ruimte is om met elkaar in gesprek te zijn over het verhaal: voor, tijdens en/of na het voorlezen van het verhaal. Het interactief voorlezen kan verschillende doelen hebben, bijvoorbeeld om de literaire competentie te ontwikkelen, om de sociaal-emotionele ontwikkeling te versterken of juist de ontwikkeling in rekenen-wiskunde, en vanzelfsprekend ook om de taalontwikkeling te stimuleren.

Welke doelen u met het interactief voorlezen ook nastreeft, zorg ervoor dat de inhoud van het verhaal en het samen gericht zijn op die inhoud centraal blijft staan. Wat u vooral niet moet doen is strak stappenplannen volgen en lijstjes met vragen afwerken, voortdurend controleren of leerlingen wel hebben begrepen wat u voorleest of er vooral een woordenschatkwestie van maken. Dan schiet het interactief voorlezen zijn doel voorbij. De spanning wordt uit het verhaal gehaald en het gaat meer om begripscontrole of om het leren van woorden dan om beleving en verbeelding. De methodiek wordt dan belangrijker dan het verhaal, terwijl het er juist om gaat dat u samen betrokken bent bij de inhoud van het verhaal. Interactief voorlezen op school werkt het best in kleine groepjes van drie tot vijf leerlingen, waarbij afwisselend één van de leerlingen voorleest. Dat leidt tot meer vragen, reacties en commentaar dan interactief voorlezen voor de hele klas.

Interactief voorlezen in het vmbo

Voorlezen in het voortgezet onderwijs is geen gangbare praktijk, maar ook leerlingen in het voortgezet onderwijs vinden het leuk om voorgelezen te worden. Voor het vmbo is de aanpak van Chambers hieronder uitgewerkt in vragen voor docenten om te gebruiken tijdens interactief voorlezen. Voor, tijdens en na het lezen kun je verschillende soorten vragen stellen om een gesprek met en tussen de leerlingen op gang te brengen. Het gaat om vragen die leerlingen helpen om wat ze gelezen hebben beter te begrijpen en die het denken prikkelen. De persoonlijke beleving staat daarbij altijd centraal en er zijn geen goede of foute antwoorden. Daarnaast is er aandacht voor moeilijke woorden. De docent selecteert bij het voorbereiden kernwoorden die problemen zouden kunnen opleveren. Tijdens het voorlezen legt hij deze woorden uit, waar nodig met beeld en gebaar.

Vragen vooraf

- Wie kent dit boek/schrijver, wat heb je van hem/haar gelezen?
- Wat denk je als je de titel hoort/ziet? Waar zou het over gaan?

Vragen tijdens het voorlezen

- Zie je dit [gebeurtenis] voor je ogen gebeuren, net als in een film?
  – Hoe ziet dit er bij jou uit? Bij wie anders?
- Hoe ziet x [persoon, ding, plek etc.] eruit in jouw hoofd?
- Zou je die of die plek kunnen tekenen? Of hoe x eruitziet?
- Van wie leer je de gedachten/gevoelens kennen?
  – Hoe weet je dat?
- Wat zou jij nu doen, als je x was?
- Hoe gaat het verder? Wat gaat er gebeuren? Wat gaat x doen denk je?

Na afloop over dit verhaal

- Stel dat de schrijver [naam noemen] hier is en je mag hem/haar één vraag stellen over dit verhaal. Wat zou jij vragen?
- Wat vond jij het belangrijkste stukje?
- Wat vond jij het grappigste stukje?
- Wat het saaiste?
- Wie vond je de leukste/vervelendste/grappigste enz. persoon? Wat deed die?
- Welk stukje vond je moeilijk?
- Wat vond jij het mooiste woord/een mooi woord in dit verhaal?
- Wat vond je een moeilijk woord?
- Zaten er ook grapjes met woorden in?
- Wat zou je morgen vertellen aan een vriend of vriendin over dit verhaal/boek?
- Wil je het boek verder lezen of iets anders lezen van deze schrijver?

Eigen leeservaringen

- Heb je al eens eerder zo'n soort verhaal gelezen?
- Wat voor verhalen/boeken lees je het liefste?
- Lees je ook wel eens in een andere taal/je eigen taal?
- Wat is je lievelingsboek?
- Waar/wanneer lees je het liefste? In bed, voor het slapen gaan, op de bank, in een luie stoel, in de vakantie, als je thuiskomt uit school enz.

Begripscontrole (tussendoor en na afloop)

- Wie zijn de hoofdpersonen in het verhaal?
- Wat gebeurde er?
- Wat deed x? Waarom?
- Hoe komt het dat [gebeurtenis]?
- Waar merkte je dat aan?

Deze bundel wordt u aangeboden door de Leescoalitie. De Leescoalitie is een samenwerkingsverband tussen Stichting Lezen, Stichting CPNB, de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen & Schrijven, het Nederlands Letterenfonds, de Vereniging van Openbare Bibliotheken en Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum. Deze landelijke organisaties bundelen hun krachten om zo veel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen. Kijk ook op www.leescoalitie.nl.

Een STUK! meer wordt mede mogelijk gemaakt door het Nederlands Letterenfonds.

Met dank aan:
Clavis Uitgeverij
Uitgeverij De Fontein
Uitgeverij Eenvoudig Communiceren
Gottmer Uitgevers Groep
Uitgeverij Hoogland & Van Klaveren
Uitgeverij Kluitman
Uitgeverij Leopold
Uitgeverij Luitingh Sijthoff
Uitgeverij Moon
Uitgeverij Ploegsma
Em. Querido's Uitgeverij
Rose Stories
Van Goor
Van Holkema & Warendorf
Manu van Kersbergen
Sjaan Flikweert
Luan Buleshkaj
Jörgen Gario

Grafisch ontwerp:
Rouwhorst + Van Roon

Lessuggesties:
Caroline Wisse, Taalenttraining

Druk:
EDG Media

www.leesstuk.nl

© 2020, De Leescoalitie, de auteurs en hun uitgevers

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De Leescoalitie
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam

De Leescoalitie
Nederlands letterenfonds dutch foundation for literature

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

